

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE**

**VALSTS KOMPENSĀCIJAS CIETUŠAJIEM INSTITŪTA
AKTUĀLIE PROBLĒMJAUTĀJUMI**

MAĢISTRA DARBS

Autore: **Ilze Meilus-Lūse**

Studenta apliecības Nr.: im12140

Darba vadītājs: profesore Dr.iur. Jautrīte Briede

RĪGA 2016

ANOTĀCIJA

Maģistra darbs ir izstrādāts ar mērķi analizēt valsts kompensācijas cietušajiem institūta aktuālos problēmjaudājumus gan izmantojot teorētiskus piemērus, gan juridiski izvērtējot saistītus normatīvos aktus un tiesu praksi. Iesākumā tiek analizēta kompensācijas institūta ģenēze un tā vēsturiskais jeb sākotnējais normatīvo aktu regulējums, kas dod priekšstatu par kompensācijas institūta tvērumu, mērķiem un galvenajiem pamatprincipiem. Kā arī veikta būtiska analīze par Direktīvas Nr.2004/80/EK par kompensāciju noziegumos cietušajiem regulējumu, tā ietekmi gan nacionālā, gan Savienības līmenī un tās ieviešanas rezultātā Latvijā pieņemto likumu „Par valsts kompensāciju cietušajiem”.

Pēc vispusīgas starptautisku, Savienības un Latvijas normatīvo aktu izvērtēšanas un analīzes autore veic detalizētu identificēto problēmjaudājumu analīzi, vērtējot valsts kompensācijas piešķiršanas termiņu, apmēra noteikšanu, kā arī atsevišķus jeb izņēmuma nosacījumus valsts kompensācijas piešķiršanai, kur analizēta arī Latvijas un Savienības tiesas judikatūra un salīdzināta Latvijas tiesu prakse civillietās un krimināllietās. Darba ietvaros analizēti arī problēmjaudājumi, kas izriet no Savienības un nacionālā līmeņa regulējuma piemērošanas pārrobežu situācijās attiecībā uz teritorialitātes principa piemērošanu, ņemot vērā tiesiskās noteiktības un tiesiskās palāvības principu, un atšķirīga regulējuma jeb diskriminācijas pilsonības dēļ nepieļaujamību.

Juridiskās analīzes rezultātā autore piedāvā priekšlikumus izvirzīto problēmjaudājumu risinājumam, vienlaikus piedāvājot arī veikt grozījumus gan Savienības, gan Latvijas normatīvajos aktos, tādā veidā nodrošinot iespējamu cietušā diskriminācijas novēršanu un tiesiskās noteiktības, palāvības un drošības principa, kā arī labas pārvaldības principa ievērošanu, papildus stiprinot cietušā tiesību aizsardzību un veicinot valsts kompensācijas institūta pieejamību cietušajiem.

Atslēgvārdi: valsts kompensācijas institūts cietušajiem; cietušā tiesības; Direktīva Nr.2004/80/EK; pārrobežu; administratīvais process.

ANNOTATION

The Master thesis has worked out with the purpose to analyse topical issues of the institute of the state compensation to victims by applying theoretical examples, related legislation and jurisprudence. At the beginning the genesis and the historical or initial regulation of the compensation institute is analysed, in order to provide the concept of the scope, objectives and the main principles of the compensation institute. As well as a substantial analysis of the regulation of the Directive relating to compensation to crime victims 2004/80/EC, its influence on both national and Union level, and the Law On State Compensation to Victims as a result of the transposition of the Directive in Latvia, is done.

After a comprehensive assessment and analysis of the international, Union`s and Latvia`s legislation the author carries out a detailed analysis of the identified issues, by assessing the term of the entitlement to state compensation, the establishment of the amount, as well as separate or exceptional conditions to entitlement to state compensation, where as well the jurisprudence of the Latvia and the Court of the Justice of the European Union is analysed and the jurisprudence in Latvia on civil and criminal matters are compared. In the framework of the thesis the issues arising from the application of the regulation on the Union and national level in cross-border situations in regard to the application of the principle of territoriality, by taking into account principles of legal certainty and legitimate expectations, and exclusion of a different regulation or, in other words, discrimination based on citizenship, is also analysed.

In the result of the legal analysis the author provides proposals to solve the identified issues, at the same time proposes amendments to both Union and Latvian legislation, thus establishing exclusion of possible victim`s discrimination and observation of the principles of legal certainty, legitimate expectations and good governance, additionally strengthening the protection of the rights of the victim and facilitating state compensation institute`s accessibility to victims.

Keywords: institute of the state compensation to victims; rights of the victim; Directive 2004/80/EC; cross-border; administrative process.

Saturs

Apzīmējumu saraksts.....	5
Ievads.....	6
I. Kompensācijas institūts, tā genēze un regulējums	9
1. Kompensācijas institūts	9
1.1. Kompensācijas institūta pirmsākums	9
1.2. Kompensācijas institūta aizsākumi Eiropā.....	11
2. Kompensācijas institūts Savienībā	14
2.1. Izveidošanas pamats	14
2.2. Direktīva.....	17
2.2.1. Mērķi	17
2.2.2. Kompensācija pārrobežu gadījumos.....	19
2.2.3. Kompensācijas apmērs	20
3. Regulējums Latvijā.....	22
3.1. Tiesiskie aspekti	22
3.2. Kompensācijas likums.....	24
II. Valsts kompensācijas piešķiršanas problēmjautājumi Latvijā	27
1. Kompensācijas piešķiršanas termiņš	27
2. Kompensācijas apmēra noteikšana	34
2.1. Taisnīgs un samērīgs	35
2.2. Kompensācijas apmērs krimināllietās un civillietās	41
2.3. Avansa maksājums	45
3. Izņēmumi kompensācijas piešķiršanai	48
III. Valsts kompensācija pārrobežu gadījumos	52
1. Teritorialitātes princips.....	52
2. Atšķirīga regulējuma nepieļaujamība	56
Kopsavilkums	59
Izmantotā literatūra un juridiskie akti.....	63

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

Kompensācijas institūts – Valsts kompensācijas cietušajiem institūts;

LES – Līgums par Eiropas Savienību (OV C 326/13, 26.10.2013., 13.lpp.);¹

LESD – Līgums par Eiropas Savienības darbību (OV C 326/47, 26.10.2013., 47.lpp.);²

Padome – Eiropas Savienības Padome;

Komisija – Eiropas Komisija;

Konvencija – Eiropas Padomes 1983.gada 24.novembra Eiropas konvencija par kompensācijām vardarbīgos noziegumos cietušajiem;³

Savienība – Eiropas Savienība;

Kompensācijas likums – likums „Par valsts kompensāciju cietušajiem”;⁴

Dalībvalsts – Savienības dalībvalsts;

Direktīva – Padomes 2004.gada 29.aprīļa direktīva Nr.2004/80/EK par kompensāciju noziegumos cietušajiem (OV L 261/15, 04.08.2004., 65.lpp.);⁵

Savienības tiesa – Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesa;

Rezolūcija – Eiropas Padomes Ministru komitejas 1977.gada 28.septembra rezolūcija Nr.(77).27 „Par kompensācijām noziegumos cietušajiem”;⁶

Direktīva Nr.2012/29/ES – Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra direktīva Nr.2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI (OV L 315/57, 14.11.2012., 57.lpp.).⁷

¹ Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026lv.pdf

² Turpat.

³ European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Pieejams: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680079751>

⁴ Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=136683>

⁵ Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/oj_1261_20040806_lv.pdf

⁶ Council of Europe Committee of Ministers Resolution (77) 27 On the Compensation of victims of crime (adopted by the Committee of Ministers on 28.09.1977.). Pieejams: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804f3e59>

⁷ Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:LV:PDF>

IEVADS

Noziedzība var skart ikvienu, un katru gadu daudzi miljoni cilvēku Savienībā faktiski kļūst par noziedzīgos nodarījumos cietušajiem. Saskaņā ar Eurostat datiem katru gadu tiek reģistrēti aptuveni 30 miljoni noziedzīgu nodarījumu pret cilvēkiem vai īpašumu, un par daudziem noziedzīgiem nodarījumiem nekad netiek ziņots. Noziedzīgs nodarījums bieži skar vairāk nekā vienu cietušo, un netieši cieš arī cietušo tuvinieki. Tas ļauj izdarīt piemērotu aplēsi, ka katru gadu, iespējams, ir līdz 75 miljoniem noziedzīgos nodarījumos tieši cietušo.⁸

Cilvēki Eiropā pastāvīgi ceļo un šķērso robežas, un risks kļūt par cietušo ir tikpat liels, atrodoties ārvalstīs. No aplēstiem 1,4 miljardiem ceļojumu, kuros eiropieši devās 2008.gadā, aptuveni 90% bija Savienībā. Turklāt aptuveni 11,3 miljoni eiropiešu pastāvīgi uzturas ārpus savas mītnes valsts, 10% eiropiešu savas dzīves laikā ir dzīvojuši un strādājuši ārvalstīs un 13% ir devušies uz ārvalstīm iegūt izglītību vai mācīties.⁹

Tādēļ likumsakarīgi, ka reaģējot uz sekām, ko rada noziedzīgi nodarījumi, ir jāizveido iespējami vispusīgs tiesiskais regulējums attiecībā uz tiesībām saņemt valsts nodrošinātu atbalstu. No Savienībā iedibinātajām brīvībām, kas *inter alia* paredz personu brīvu pārvietošanos un darbaspēka brīvu kustību, izriet nepieciešamība pēc vienotas tiesiskuma un drošības telpas, kur gan Savienības, gan to dalībvalstu nacionālie tiesību akti nodrošinātu personu, kas izmanto šīs brīvības, efektīvu tiesisko interešu aizsardzību.

Maģistra darba temats ir aktuāls, ņemot vērā, ka Savienības iedzīvotāji aktīvi izmanto tiem piešķirtās tiesības, kā arī izdarīto noziedzīgo nodarījumu lielo skaitu, līdz ar ko ir nepieciešama šo tiesisko interešu aizsardzība no dalībvalstu, tajā skaitā Latvijas puses. Savienība, lai nodrošinātu vienotu tiesiskuma un drošības telpu pieņēma Direktīvu, atbilstoši kurai dalībvalstīm līdz 2006.gada 1.janvārim bija jāizstrādā normatīvie akti, pamatojoties uz kuriem tīšos, vardarbīgos noziegumos cietušajiem gan nacionālos, gan pārrobežu gadījumos tiktu piešķirta taisnīga un samērīga kompensācija.

Maģistra darba mērķis ir izpētīt un analizēt kompensācijas institūta: izveidošanas pamatu Savienībā; aktuālos problēmjautājumus Latvijā, kas izriet no valsts kompensācijas jomas normatīvo aktu regulējuma, kuri attiecas uz personām, kurām ir tiesības prasīt valsts kompensāciju; problēmjautājumus pārrobežu gadījumos, kas attiecas uz visām personām, kuras likumīgi dzīvo Savienībā; sniegt priekšlikumus grozījumiem Savienības un Latvijas

⁸ Eiropas Komisijas 2011.gada 18.maija paziņojums „Cietušo tiesību stiprināšana Eiropas savienībā” (COM (2011) 274 galīgā redakcija) Eiropas parlamentam, padomei, ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0274:FIN:lv:PDF> [aplūkots 2016.gada 24.aprīlī]

⁹ Turpat.

normatīvajos aktos. Juridiskā analīze tiks veikta, balstoties uz tiesību doktrīnu, normatīvo aktu regulējumu, politikas plānošanas dokumentiem, kā arī judikatūru un tajā izteiktajām atziņām. Papildus tiks izmantoti praktiski ilustratīvi piemēri, lai pēc iespējas uztverami attēlotu problēmjautājumu nozīmību praksē.

Autore maģistra darba pirmajā daļā noskaidro, pirmkārt, kāda ir kompensācijas institūta būtība un pamatprincipi, otrkārt, analizē Direktīvas un Kompensācijas likuma mērķus un regulējumu, treškārt, pamatojoties uz veikto analīzi, noskaidro vai Latvijas normatīvajos aktos ir atbilstoši nostiprināti kompensācijas institūta pamatprincipi un Direktīvā izvirzītie mērķi, salīdzinot Latvijas tiesību aktu regulējumu ar Savienības un citu dalībvalstu normatīvo aktu regulējumu, tādējādi izvirzot gan no Direktīvas, gan no Kompensācijas likuma izrietošus problēmjautājumus. Otrajā daļā padziļināti tiek analizēti pirmajā daļā ieskicētie problēmjautājumi un, pamatojoties uz minēto tiesību aktu, Savienības un Latvijas tiesu prakses analīzi, autore piedāvā grozījumus Savienības un Latvijas normatīvo aktu regulējumā. Trešajā daļā autore analizē Direktīvas un Kompensācijas likuma regulējumu attiecībā uz pārrobežu gadījumiem, izvirza aktuālus problēmjautājumus un piedāvā iespējamo problēmjautājumu risinājumu.

Maģistra darba ietvaros autore izvirza šādus aktuālus problēmjautājumus, kas izriet no Direktīvā noteiktā regulējuma, to skatot kopīgi ar Kompensācijas likumā ietvertajiem noteikumiem: valsts kompensācija, tās piešķiršanas termiņš, apmērs un iespējamie izņēmumi tās piešķiršanai. Attiecībā par pārrobežu gadījumiem autore izvirza šādus problēmjautājumus: teritorialitātes principa regulējums un sekas, atšķirīga regulējuma jeb diskriminācijas nepieļaujamība.

Maģistra darba izstrādes gaitā autore izmantoja šādas zinātniskās pētniecības metodes:

- vēsturisko;
- salīdzinošo;
- sistēmisko;
- analītisko.

Vēsturisko metodi autore izmantoja, lai izanalizētu kompensācijas institūta rašanos, tā vēsturisko regulējumu un nepieciešamību, Savienības un Latvijas tiesību aktu regulējumu, to pamatojumu un sākotnējās iniciatīvas. Tādā veidā, radot pamatu turpmākai analīzei attiecībā uz izvirzītajiem problēmjautājumiem un to risinājumu.

Salīdzinošā metode tika izmantota, lai, pirmkārt, pretstatītu Savienības un Latvijas normatīvo aktu regulējumu ar kompensācijas institūta nodibinātajiem principiem un mērķiem, otrkārt, lai analizētu Savienības un Latvijas nacionālo tiesību aktu regulējumu, īpaši attiecībā

uz Direktīvas noteikumu transponēšanu Latvijas tiesību aktos, citu dalībvalstu regulējumu, kā arī tiesu praksi.

Sistēmisko metodi autore izmantoja, lai pētītu un analizētu Direktīvas un Kompensācijas likuma normas savstarpēji, gan ievērojot Savienības un Latvijas tiesību aktu regulējumu, gan skatot tās kopsakarā ar citām attiecīgā tiesību akta normām.

Analītiskā metode, kas ir izvirzīta kā būtiskākā šā darba pētniecības metode, tika izmantota, lai izanalizētu kompensācijas institūtu, pašlaik spēkā esošo regulējumu un vienlaicīgi, izmantojot praktiskus piemērus, izvirzītu problēmjautājumus, kā arī analizējot to iespējamo risinājumu, izteiktu priekšlikumus grozījumiem gan Savienības, gan Latvijas normatīvo aktu regulējumā.

Pētniecisko metožu ietvaros veiktā juridiskā analīze ir pamats autores secinājumiem un viedoklim, kā arī izvirzītajiem problēmjautājumiem un normatīvo aktu grozījumiem. Maģistra darba pētījuma avotu pamats ir dažādu autoru zinātniskie un pētnieciskie darbi, Savienības un Latvijas likumdošanas procesā sagatavotie gan politikas plānošanas, gan tiesību aktu iniciatīvas dokumenti, Savienības un Latvijas tiesību akti, Savienības tiesas un Eiropas Padomes Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra, kā arī Latvijas tiesu prakse administratīvajā procesā, civilprocesā un kriminālprocesā.

I. KOMPENSĀCIJAS INSTITŪTS, TĀ ĢENĒZE UN REGULĒJUMS

Šajā daļā autore analizēs kompensācijas institūta vēsturisko izcelsmi, attīstību un aizsākumu Eiropā, kas rosināja kompensācijas institūta nostiprināšanu un cietušo tiesību aizsardzību jau plašākā valstu lokā, t.i., Savienībā. Līdz ar kompensācijas institūta attīstību Eiropā un Savienībā arī Latvija savos nacionālajos tiesību aktos pārņēma valsts kompensācijas sistēmu. Pēc minētās analīzes autore izvērtēs būtiskākos institūta problēmjautājumus attiecībā uz tā piemērošanas aspektiem un apmēru gan nacionālā, gan pārrobežu līmenī, analizējot to kopsakarā ar kompensācijas institūta izveides mērķiem un pamatprincipiem un starptautiskiem, Savienības, kā arī Latvijas normatīvajiem aktiem.

1. Kompensācijas institūts

Kompensācijas institūta pamats jeb aizsākums, kas pēc būtības ir noteikta apmēra kompensācijas piešķiršana no valsts līdzekļiem fiziskai personai, kura cietusi no noziedzīga nodarījuma, šķietami meklējams attīstītā un demokrātiskā sabiedrībā, kas balstīta uz cilvēka pamattiesību ievērošanas principiem. Šajā nodaļā autore analizēs kompensācijas institūta vēsturisko izcelsmi un aizsākumu Eiropā, lai noskaidrotu tā mērķus un pamatprincipus, kā arī normatīvo aktu regulējumu, kas lika pamatus cietušo kompensācijas piešķiršanai un vispārējai atzīšanai.

1.1. Kompensācijas institūta pirmsākums

Sākotnējā ideja par to, ka cietušajiem nepieciešama palīdzība un atbalsts, kas lika pamatu kompensācijas institūtam, meklējama Lielbritānijā. Idejas autore bija angļu antropoloģe Mārdžerija Freja (*Margery Fry 1874-1958*). M.Freja cietušo kompensācijas ideju aizguva, vadoties pēc dažu cilšu paražām, kas paredzēja restitūciju¹⁰, proti, noziedznieka ģimenes vai cilts (angļu valodā *kin group*) pienākumu atmaksāt cietušā ģimenei vai ciltij zaudējumus, piemēram, ja tika nogalināts ģimenes galva, tad noziedznieka ģimenei bija pienākums uzturēt atraidni un tās bērnus.¹¹

Līdzīgi kā industriālajā nozarē, kur strādājošie saņēma kompensāciju par ievainojumiem, kas iegūti darba laikā, M.Freja uzskatīja, ka valstij ir jāuzņemas atbildība par cietušo, nodrošinot, ka tas saņem pietiekamu un savlaicīgu atbalstu. Attīstoties cietušo

¹⁰ Daugavvanags A., Kļimovičs N. Sākotnējā stāvokļa atjaunošana. Rīga: Izdevniecība Avots, 2008, 407.lpp.

¹¹ Weed F.J. Certainty of Justice: Reform in the Crime Victim Movement. New York: Aldine De Gruyter, 1995, p.5.

tiesībām, Lielbritānija aizsāka diskusijas par restitūcijas modeļa ieviešanu, kur valsts stātos vainīgās personas vietā. Tā savā ziņā bija kā atbildes reakcija tā laika Lielbritānijas sodu reformai, kas *inter alia* noteica aizvien labvēlīgākus noteikumus attiecībā uz notiesātajiem.¹²

Tomēr pirmais normatīvais akts¹³, kas paredzēja kompensācijas institūta ieviešanu, tika pieņemts Jaunzēlandē, kas tajā laikā bija Lielbritānijas kolonija. Tādējādi, protams, liela ietekme minētā normatīvā akta saturam bija Lielbritānijas Tieslietu padomes 1962.gada ziņojumā¹⁴ ietvertajam regulējumam par kompensācijas institūta uzbūvi jeb mehānismu, kas noteica, ka tribunāls (angļu valodā *Crimes Compensation Tribunal*) izskata sūdzības un kompensācijas pieprasījumus no personām, kuras cietušas no noziedzīgiem nodarījumiem, t.i., dažāda veida uzbrukumiem un miesas bojājumiem, kā arī seksuāla rakstura noziedzīgiem nodarījumiem, un personām, kuru radnieks gājis bojā. Cietušajam tika paredzētas tiesības saņemt kompensāciju arī gadījumā, ja vainīgais nebija zināms. Vienlaikus kompensācija par mantiskiem zaudējumiem netika paredzēta. Kompensācijas pieteikumu varēja iesniegt neatkarīgi no tā, vai apsūdzētā persona tika notiesāta, un to izskatīja tribunāls, kura lēmumu atsevišķos gadījumos varēja pārsūdzēt tiesā.¹⁵

Kompensācijas apmērs Jaunzēlandes normatīvajā aktā¹⁶ ietvēra izdevumus, kas radušies miesas bojājumu vai nāves rezultātā, finansiālus zaudējumus, kas radušies cietušā darba nespējas dēļ, radniekiem cietušā nāves gadījumā, kā arī citus zaudējumus, kas cietušajam radušies ievainojumu rezultātā, un kurus tribunāls uzskata par saistītiem. Kompensācijā iekļāva arī morālā kaitējuma atlīdzinājumu, kas cietušajam radies ciešanu un sāpju rezultātā.¹⁷ Tādējādi tika nodrošināta pilnīga cietušā restitūcija un tiesības uz atbilstošu atlīdzinājumu.

Ikvienai personai, kura cieš noziedzīga nodarījuma rezultātā vai no neatļautas darbības, parasti ir tiesības saņemt kompensāciju no personas, kura veikusi prettiesiskās darbības. Tomēr nereti ir gadījumi, kad atbilstošu kompensāciju nevar saņemt, ņemot vērā, ka personai, no kuras to pieprasa, nav, piemēram, pietiekamu līdzekļu. Tādēļ būtiski, ka valsts apzinās savu lomu un atbildību un stājas vainīgās personas vietā, kompensējot izdarīto kaitējumu.

¹² Weed F.J. *Certainty of Justice: Reform in the Crime Victim Movement*. New York: Aldine De Gruyter, 1995, p.5.

¹³ New Zealand Criminal Injuries Compensation Act 1963. Pieejams: http://www.nzlii.org/nz/legis/hist_act/cica19631963n134348/ [aplūkots 2016.gada 11.martā]

¹⁴ Report of the Concile of Justice, British section of International Commission of Jurists 1962

¹⁵ Cameron B.J. The New Zealand Criminal Compensation Act, 1963. *The University of Toronto Law Journal* Vol. 16, No. 1 (1965), p.177.-180. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/825103> [aplūkots 2016.gada 11.martā]

¹⁶ New Zealand Criminal Injuries Compensation Act 1963. Pieejams: http://www.nzlii.org/nz/legis/hist_act/cica19631963n134348/ [aplūkots 2016.gada 11.martā]

¹⁷ Cameron B.J. The New Zealand Criminal Compensation Act, 1963. *The University of Toronto Law Journal* Vol. 16, No. 1 (1965), p. 177.-180. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/825103> [aplūkots 2016.gada 11.martā]

Ņemot vērā tiesību tendences 20.gadsimta vidū, samazinot sodus par noziedzīgiem nodarījumiem, tostarp atceļot nāves sodu, pamatojoties uz tiesībām uz dzīvību¹⁸, likumsakarīgi ir nepieciešama arī cietušo tiesību aizsardzība un atbilstoša to līdzsvarošana attiecībā pret noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu. Līdz ar to, pakāpeniski nostiprinot valsts pienākumu atlīdzināt cietušajam par nodarīto noziedzīgo nodarījumu vainīgās personas vietā.

No tā izriet, ka cietušā tiesības uz kompensāciju no valsts nav attīstījušās kā cilvēka pamattiesību sastāvdaļa vai ietvars, bet gan tiesību attīstības rezultātā, īpaši uzsverot cietušo tiesības uz taisnīgu kompensāciju un valsts atbildību pret cietušajiem kā mazāk aizsargātiem tiesību subjektiem, ar mērķi pilnveidot cietušo tiesības uz atbilstošu kompensāciju. Tādējādi kompensācijas institūta būtība ir cietušā restitūcijas īstenošana, valstij stājoties noziedzīgā norādījuma izdarījušās personas vietā, proti, subrogācija.

Tomēr, kad tiek izdarīts noziedzīgs nodarījums, cietušā pamattiesības uz dzīvību, brīvību, īpašumu un privātumu, kā arī citas pamattiesības, tiek pārkāptas, un aizskarta cilvēka cieņa.¹⁹ Tāpēc valstij, ievērojot cilvēka pamattiesības, ir jāgarantē, ka neviena indivīda tiesības netiek aizskartas, bet, ja tiesību aizskārums ir noticis, valstij proaktīvi jālabo situācija, izmantojot likumu.²⁰ Valsts iejaukšanās cietušā un noziedzīga nodarījuma izdarījušās personas attiecībās ir pamatota, jo tādā veidā kompensācija, kuru saņem cietušais, tiek nosacīti sadalīta starp visiem sabiedrības locekļiem jeb nodokļu maksātājiem, kā arī tas nodrošina elementāru sabiedrības apziņu par tiesiskumu, kur ikvienam ir tiesības uz kompensāciju gadījumā, ja tā tiesības ir tikušas aizskartas.²¹ Līdz ar ko, skatot jautājumu par valsts kompensāciju cietušajiem, nevar norobežoties no cilvēka pamattiesībām, kā arī sabiedrības kopējām interesēm, reducējoties vienīgi uz valsts pienākumu vai juridisku atbildību, kas izriet tikai no tiesību līdzsvarošanas pamata.

1.2. Kompensācijas institūta aizsākumi Eiropā

Eiropā 1977.gada 28.septembrī tika pieņemta Eiropas Padomes Rezolūcija, kas lika turpmākus pamatus kompensācijas institūta atzīšanai un nostiprināšanai Eiropā kopumā jau tiesību aktu līmenī. Eiropas Padomes mērķis bija panākt tiesību harmonizāciju, ievērojot taisnīgumu un sabiedrisko solidaritāti un aicinot valstis ieviest cietušo kompensācijas

¹⁸ Weed F.J. *Certainty of Justice: Reform in the Crime Victim Movement*. New York: Aldine De Gruyter, 1995, p.3.

¹⁹ Qian S. *The China Legal Development Yearbook. State compensation for victims of crime. Volume 3*. Beijing: Koninklijke Brill NV and Social Science Academic Press, 2009, p.95.

²⁰ *Ibid*, p.98.

²¹ Editors. *Compensation for Victims of Crime*. *The University of Chicago Law Review*, 33(3), Spring, 1966, p.539. Pieejams: <http://doi.org/10.2307/1598747> [aplūkots 2016.gada 8.maijā]

mehānismu attiecībā uz tām personām, kuras noziedzīga nodarījuma rezultātā cietušas, gūstot miesas bojājumus, vai kuru radinieks noziedzīga nodarījuma rezultātā nogalinātās.

Rezolūcijā uzsver šādus cietušo kompensācijas pamatprincipus:

1. gadījumā, kad kompensāciju nav iespējams saņemt no citiem avotiem, valstij būtu jānodrošina kompensācija ikvienam, kurš cietis smagus miesas bojājumus, vai ģimenes locekļiem personas nāves gadījumā, ja sekas radušās noziedzīga nodarījuma rezultātā;

2. kompensācija jānodrošina vismaz tajos gadījumos, kad ir izdarīts tīšs noziedzīgs nodarījums, neskatoties uz to, vai apsūdzētais ir ticis notiesāts;

3. kompensācijai jābūt iespējami pilnīgai (atbilstoši) un taisnīgai, vadoties pēc noziedzīga nodarījuma dabas un sekām, kā arī tā būtu jāsaņem gadījumā, kad vainīgā persona nav zināma vai tai nav līdzekļu;

4. kompensācijai attiecīgos gadījumos būtu jāsedz vismaz ienākumu zudums, izdevumu pieaugums, veselības aprūpes izdevumi, rehabilitācijas izdevumi un bērnu izdevumi;

5. kompensācija jāizmaksā tai valstij, kuras teritorijā, ieskaitot kuģus un lidmašīnas, noticis noziedzīgs nodarījums.

Vienlaicīgi ir nostiprināts, ka attiecībā uz cietušajiem ārzemniekiem cietušo kompensācijas mehānisms būtu pilnīgi vai daļēji piemērojams, ievērojot reciprocitātes jeb savstarpīguma principu. Šis noteikums īpaši uzsverams tādā nozīmē, ka jau kompensācijas institūta pirmsākumos tika ievērota valstu starptautiskās sadarbības nostiprināšanas nepieciešamība, apzinoties, ka par noziedzīga nodarījuma upuri var kļūt arī ārpus savas valsts teritorijas.

Autoresprāt, Rezolūcijā noteiktie cietušo kompensācijas mehānisma pamatprincipi, sekojot kompensācijas institūta izveides aizsākumam un mērķiem, ir vispusīgi un iever būtiskus cietušo tiesību aizsardzības aspektus. Pieņemot, ka kompensācijas institūta mērķis ir atgriezt cietušo tādā stāvoklī, kādā tas bija pirms tiesību aizskāruma, tad Rezolūcijā ietvertie pamatprincipi rada vēlamo tiesisko regulējumu, kas noteic nepieciešamos aspektus, lai nodrošinātu pilnvērtīgu cietušā restitūciju.

Rezolūcijā kā risinājumi valsts kompensācijas cietušajiem izpildei tiek norādīti sociālās drošības sistēma, speciāla kompensācijas programma vai apdrošināšanas izmantošana, kur var tikt paredzēta minimālā un maksimālā kompensācija, vai citi aprēķina modeļi, pamatojoties uz noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarītajām sekām, kā arī kompensāciju var izmaksāt vienā vai periodiskos maksājumos. Kā būtisks noteikums ir dubultās kompensācijas nepieļaujamība, t.i., valsts kompensācijas apmērs būtu samazināms, pastāvot jebkādam maksājumam, ko cietušais jau ir saņēmis no vainīgā, privātās apdrošināšanas vai cita avota.

Neilgi pēc Rezolūcijas pieņemšanas cietušo kompensācijas jautājums atkārtoti tika aktualizēts Konvencijā, kas pēc būtības atspoguļo Rezolūcijā ietvertos vēlamos kompensācijas institūta pamatprincipus un valstu sadarbības mehānismu.

Galvenie elementi, paplašinot Rezolūcijā noteikto, kas ietverti Konvencijā, ir iespēja paredzēt laiku, kurā jāpiesakās kompensācijas saņemšanai, iespēja samazināt vai pat atteikt kompensāciju, ievērojot dažādus aspektus, piemēram, pieprasītāja finansiālo stāvokli, kā arī valsts tiesības pārņemt cietušās personas tiesības izmaksātās kompensācijas apjomā, cietiem vārdiem, valsts iegūst tiesības regresa kārtā vērsties pret vainīgo personu, lai atgūtu valsts budžeta izmaksāto kompensāciju cietušajam.

Konvencija ir pirmais nozīmīgais Eiropas līmeņa tiesību akts, kurā nostiprināts cietušo kompensācijas mehānisms ne tikai nacionālā, bet arī pārrobežu līmenī. Vienlaikus Konvencija ietver detalizētāku regulējumu attiecībā uz kompensācijas apjoma noteikšanu un piešķiršanu. Vienlaikus jāsecina, ka Konvencijā ievēroti tie kompensācijas institūta principi, kas sākotnēji tika noteikti jau Lielbritānijā un Jaunzēlandē 20. gadsimta vidū, proti, kompensācijas apmēra noteikšanas pamati bija vērsti uz pilnīgu cietušā restitūciju, ietverot dažādus kompensācijas noteikšanas pamatus gan saistībā ar medicīniskajiem izdevumiem, gan citiem finansiāliem zaudējumiem, piemēram, darba nespējas dēļ.

Papildus, ievērojot Eiropas Padomes Eiropas Cilvēktiesību tiesas secinājumus par Eiropas Cilvēktiesību konvencijas²² 13.pantu, var atvasināt tādu valsts atbildību, lai valsts tiesību sistēmā būtu iekļauta tiesību aizsardzības iespēja, kas ļautu izmantot Eiropas Cilvēktiesību konvencijā minētās tiesības un brīvības iekšējā likumdošanā paredzētajā kārtībā. Tiesību aizsardzības iespējai, ko pieprasa 13.pants, vienmēr ir jābūt „efektīvai” gan praksē, gan teorētiski, it īpaši tādā ziņā, ka šīs iespējas izmantošanu nevarētu neattaisnoti traucēt atbildētājvalsts iestāžu rīcība vai bezdarbība²³, tādējādi Savienības iniciatīva cietušo tiesību attīstības ietvaros, kas plašāk tiks apskatīta nākamajā nodaļā, noteikt dalībvalstīm pienākumu izveidot valsts kompensācijas sistēmas, kas nodrošinās cietušo tiesības uz valsts kompensāciju plašākā mērogā un vienlaikus īsteno Konvencijā izvirzītos mērķus, veicinot kompensācijas institūta atzīšanu Eiropā.

²² Eiropas Padomes Eiropas Cilvēktiesību konvencija. Pieejams: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LAV.pdf [aplūkots 2016.gada 14.martā]

²³ Eiropas Padomes Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 64846/01 Moisejevs pret Latviju, para. 157. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/ect-nolemumi/eiropas-cilvektiesibu-un-pamatbrivibu-aizsardzibas-konvencija/pec-pantiem/13pants-tiesibas-uz-efektivu-aizsardzibas-nodrosinajumu/13pants-8pants/> [aplūkots 2016.gada 14.martā]

2. Kompensācijas institūts Savienībā

Šajā nodaļā autore analizēs kompensācijas institūta izveidošanas pamatu Savienībā, kas ir būtisks tiesību veidošanas rīks, jo vienlaikus ietekmē visu dalībvalstu tiesību aktus un to saturu, kā arī piemērošanas jomu gan attiecībā uz teritoriju, gan personām. Detalizēti tiks analizēta arī Direktīva, ar kuru nostiprināts pienākums visās dalībvalstīs izveidot cietušo kompensācijas sistēmu. Tāpēc ir būtiski iztirzāt Direktīvas noteikumus, uz kā pamata arī Latvijā ir izveidota valsts kompensācijas sistēma cietušajiem.

2.1. Izveidošanas pamats

Saskaņā ar LES 3.panta pirmo daļu un LESD 67.panta pirmo daļu Savienība piedāvā saviem pilsoņiem brīvības, drošības un tiesiskuma telpu bez iekšējām robežām, kur personu brīva pārvietošanās ir nodrošināta saistībā ar piemērotiem pasākumiem, ievērojot pamattiesības un dalībvalstu atšķirīgās tiesību sistēmas un tradīcijas, nosakot pasākumus noziedzības novēršanai un apkarošanai. Personas, kuras likumīgi uzturas un dzīvo šajā telpā, var vienlīdzīgi izmantot tiesības, kas noteiktas Savienības līmeņa normatīvajos aktos.

LESD 20.panta pirmajā un otrajā daļā nostiprināts, ka ikviena persona, kam ir kādas dalībvalsts pilsonība, ir Savienības pilsonis, kuram *inter alia* ir tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstu teritorijā. Šīs tiesības, kas izriet no Savienības pilsonības jēdziena, ietver ne tikai pārvietošanas brīvību, bet arī diskriminācijas aizliegumu jeb vienlīdzīgas attieksmes ievērošanas pienākumu neatkarīgi no dalībvalsts piederības, jo Savienības pilsonība papildina, nevis aizstāj kādas dalībvalsts pilsonību.

Tieši ar Eiropadomes²⁴ secinājumiem 1999.gadā Savienības līmenī tika nolemts izstrādāt minimālos standartus cietušo aizsardzībai, īpaši attiecībā uz tiesībām saņemt kompensāciju par radītajiem zaudējumiem.²⁵ Tādējādi personas tiesības uz brīvu pārvietošanos radīja nepieciešamību radīt tiesiskuma telpu, kas nodrošinātu personām pieeju tiesai un varas iestādēm tikpat vienkārši kā savā valstī, kas būtu panākams tuvinot dalībvalstu tiesību sistēmas, tādejādi nodrošinot to saderību, proti, konvergenci.²⁶ Savienības pilsonim piešķirtās tiesības uz brīvu pārvietošanos uzliek pienākumu dalībvalstīm garantēt personas

²⁴ Savienības iestāde, kura nosaka Savienības vispārējo politisko ievirzi un prioritātes. To veido dalībvalstu vai to valdību vadītāji, kā arī Eiropadomes priekšsēdētājs un Komisijas priekšsēdētājs.

²⁵ Commission of the European Communities 16.10.2002. Proposal for a Council directive on compensation to crime victims (2002/0274 (CSN)), p.1. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_instituo ns/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM\(2002\)0562_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_instituo ns/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM(2002)0562_EN.pdf) [aplūkots 2016.gada 16.martā]

²⁶ Ibid.

drošību, novēršot un apkarojot noziedzīgus nodarījumus, savukārt gadījumos, kad dalībvalsts to nav spējusi garantēt arī tiesības uz atbilstošu kompensāciju.

Ar Padomes pamatlēmumu Nr.2001/220/TI²⁷ par cietušo statusu kriminālprocesā cietušo tiesības Savienībā tika būtiski stiprinātas, kā arī tas ir viens no pirmajiem normatīvajiem instrumentiem, kura ietvaros speciāli ir regulētas cietušo tiesības, tostarp, nosakot gan vietēja, gan pārrobežu līmeņa gadījumiem dalībvalstīm izveidot jaunus cietušo atbalsta mehānismus, piekļuvi informācijai, kā arī pienākumu veicināt cietušā kompensācijas saņemšanu no apsūdzētā vai citā veidā atbilstoši *lex fori*.

Savienības līmenī tiesības uz kompensāciju, ja šādas tiesības tika paredzētas attiecīgās valsts nacionālajos tiesību aktos, tika nodibinātas jau ar Savienības tiesas spriedumu lietā Nr.C-186/87²⁸. Spriedumā, pamatojoties uz Eiropas Ekonomiskās Kopienas līguma 7.pantu²⁹, kas nosaka, ka ir aizliegta jebkāda diskriminācija nacionalitātes dēļ, Savienības tiesa norādīja, ka līdz ar Savienības pilsoņa tiesībām brīvi pārvietoties, pastāv tādas pašas tiesības uz kompensāciju kā attiecīgās dalībvalsts pilsonim. Proti, dalībvalsts pilsonim, salīdzinot ar dalībvalsts pilsoni, kura dalībvalstī noticis noziedzīgs nodarījums, ir jābūt vienlīdzīgām tiesībām saņemt kompensāciju. Līdz ar to dalībvalstis pēc būtības nevar noteikt atšķirīgas tiesības personas nacionalitātes vai pilsonības dēļ.

Līdzīgi Savienības tiesa, atsaucoties uz iepriekš minēto spriedumu, norādīja spriedumā lietā Nr.C-164/07³⁰, kurā Francija atteica kompensāciju personai, pamatojoties uz to, ka persona ir Anglijas pilsonis, bet pastāvīgi jau 20 gadus strādā Francijā. Šajā lietā kompensācija tika piešķirta Anglijas pilsoņa sievai un bērniem, jo tie bija Francijas pilsoņi. Savienības tiesa secināja, ka ņemot vērā to, ka Anglijas pilsonis ir izmantojis Savienības tiesības uz brīvo darbinieku un kapitāla kustību, kas ir vienas no Savienības noteiktajām pamatbrīvībām, atbilstoši LESD 45. un 49.panta mērķiem, Anglijas pilsonis, salīdzinot ar Francijas pilsoņiem, atrodas vienādos tiesiskos apstākļos, līdz ar to atšķirīga attieksme nav pieļaujama, izņemot objektīvu apsvērumu dēļ, kuru pamatā nebūtu pilsonība, un šādos gadījumos atšķirīga attieksme būtu samērīga saskaņā ar tiesisko mērķi. Ar pēdējo spriedumu

²⁷ Eiropas Savienības Padomes 2001.gada 15.marta pamatlēmums Nr.2001/220/TI par cietušo statusu kriminālprocesā. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN> [aplūkots 2016.gada 16.martā]

²⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 1989.gada 2.februāra spriedums: C-186/87 Cowan v Trésor public. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1457957715895&uri=CELEX:61987CJ0186> [aplūkots 2016.gada 14.martā]

²⁹ (Pašlaik LES 18.pants). Piemērojot Līgumus un neskarot tajos paredzētos īpašos noteikumus, ir aizliegta jebkāda diskriminācija pilsonības dēļ.

³⁰ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 2008.gada 5.jūnija spriedums lietā: C-164/07 James Wood v Fonds de Garantie des Victimes des Actes de Terrorisme et d'Autres Infractions. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d5d8a0f62c1b294ca1b2908f1f90d8df16.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuSc310?text=&docid=68485&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=339226> [aplūkots 2016.gada 17.martā]

tika nodibināts, ka personai, realizējot tiesības uz darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Savienībā, ir tiesības saņemt valsts kompensāciju cietušajiem, kas tiek garantēta attiecīgās valsts pilsoņiem.

Ar minētajiem spriedumiem tika noteikta nacionālo normatīvo aktu piemērojamība pārrobežu gadījumos, kā arī noteikts, ka nacionālie normatīvie akti nedrīkst būt diskriminējoši attiecībā uz dalībvalstu pilsoņiem gadījumos, kad tie īsteno Savienības dibināšanas līgumos nostiprinātās pamatbrīvības.

Jau 2001.gadā Eiropas Komisija zaļajā grāmatā par kompensāciju noziegumos cietušajiem³¹, ievērojot to, ka pastāv pārāk atšķirīgas dalībvalstu kompensācijas sistēmas, t.sk. kompensācijas apmēri, personu loks, kuram valsts izmaksā kompensāciju, vai vispār neparedz cietušajam saņemt kompensāciju no valsts, kā, piemēram, Latvijā, secināja, ka ir nepieciešams harmonizēt dalībvalstu tiesības un Savienības līmenī noteikt cietušajiem tiesības uz kompensāciju.

Eiropā cietušā tiesības uz atbilstošu valsts kompensāciju, kā jau autore iepriekš minēja, sākotnēji tika nostiprinātas Konvencijā, kuru līdz 2004.gadam bija ratificējušas tikai neliela daļa no Savienības dalībvalstīm. Tādēļ ir secināms, ka, palielinoties dalībvalstu skaitam un vienlaikus pastāvot personu brīvas pārvietošanās tiesībām aizvien plašākā teritorijā gan no Savienības, gan tās dalībvalstu puses cietušā tiesību garantēšana nav iespējama bez vienota normatīvā akta pamata.

Ievērojot iepriekš minēto un to, ka jomā, kas attiecas uz brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, atbilstoši LESD 4.panta otrās daļas „j” punktam, Savienībai un dalībvalstīm ir dalīta kompetence, tādēļ Savienībai ir tiesības izdot normatīvos aktus par jautājumiem, kas attiecas uz brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, tomēr, ciktāl Savienība nav noteikusi citādi, dalībvalstis var noteikt atšķirīgu regulējumu nacionālajos normatīvajos aktos. Saskaņā ar LESD 352.pantu³² Padome pieņēma Direktīvu, lai veicinātu noziegumos cietušo piekļuvi valsts kompensācijai.

Vienlaicīgi tiesības uz brīvību un drošību ir nostiprinātas Savienības Pamattiesību hartas³³ 6.pantā, savukārt tiesības uz brīvu pārvietošanos, kas ietver sevī tiesības apmesties uz dzīvi jebkurā no dalībvalstīm ir nostiprinātas Savienības Pamattiesību hartas 45.pantā. Šādas

³¹ Commission of the European Communities 20.09.2001. Green paper Compensation to crime victims (COM(2001) 536 final). Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0536&from=EN> [aplūkots 2016.gada 17.martā]

³² Ja Savienības rīcība izrādītos nepieciešama saskaņā Līgumos noteiktajām politikas jomām, lai sasniegtu kādu no Līgumos noteiktajiem mērķiem, un tajos nav paredzētas vajadzīgās pilnvaras, Padome pēc Komisijas priekšlikuma un ar Eiropas Parlamenta piekrišanu vienprātīgi pieņem vajadzīgos pasākumus. Ja attiecīgos pasākumus Padome pieņemusi saskaņā ar īpašu likumdošanas procedūru, tā pieņem lēmumu vienbalsīgi, pamatojoties uz Komisijas priekšlikumu un saņemusi Eiropas Parlamenta piekrišanu.

³³ Eiropas Savienības pamattiesību harta. Pieejama: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.326.01.0391.01.LAV&toc=OJ:C:2012:326:TOC [aplūkots 2016.gada 13.martā]

tiesības ir paredzētas arī trešo valstu pilsoņiem, kas dalībvalstī uzturas likumīgi, līdz ar ko Savienības ietvaros šīs tiesības uzskatāmas par nozīmīgu pamatvērtību, kas ir jāsargā.

2.2. Direktīva

Šajā apakšnodaļā autore analizēs Savienības instrumentu, ar kura palīdzību Savienības līmenī tika noteikta harmonizācija attiecībā uz cietušo tiesībām saņemt kompensāciju un vienota kompensācijas institūta izveides pamats. Ar Direktīvu Savienībā tika nodibināts vienots regulējums kompensācijas noziegumos cietušajiem piešķiršanai gan vietējā, gan pārrobežu līmenī. Lai izprastu un izvērtētu Savienības likumdevēja mērķu, uzdevumu un no tā izrietošā regulējuma ietekmi uz dalībvalstu nacionālajiem tiesību aktiem, autore analizēs atsevišķus būtiskākos šīs Direktīvas noteikumus.

2.2.1. Mērķi

Pirms analizēt konkrētus Direktīvas noteikumus, ir nepieciešams izprast tās mērķus. Komisija 2001.gadā zaļajā grāmatā par kompensāciju noziegumos cietušajiem noteica, ka Savienības dibināšanas līgumi garantē personai tiesības brīvi pārvietoties tās teritorijā. No minētās brīvības izriet, ka persona ir jāsargā arī no kaitējuma, kas var rasties citā dalībvalstī, uz tādiem pašiem pamatiem kā attiecīgās dalībvalsts pilsoņiem vai pastāvīgi dzīvojošajām personām.³⁴

Attīstot Savienības tiesībās noteikto diskriminācijas aizliegumu pilsonības dēļ un ievērojot Savienības tiesas judikatūru, tika secināts, ka fakts, ka visās dalībvalstīs cietušajam nav pieejama valsts kompensācija un daudzās atšķirības starp jau esošajām valsts kompensāciju shēmām, nozīmē, ka pret personu ir atšķirīga attieksme dzīves vietas vai valsts, kurā noziedzīgs nodarījums izdarīts, dēļ.³⁵

Autoresprāt, nostiprinot brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, būtiski bija apzināties pilsoņu iespējamo apdraudējumu un tiesību aizskārums, kas acīmredzami radīja nepieciešamību garantēt jebkāda tiesību aizskārums nepieļaujamību vai atbilstošu tā atlīdzinājumu. Šajā gadījumā ar dalībvalstu lēmumu paredzēt vienotus noteikumus un garantiju saņemt kompensāciju noziegumos cietušajiem tiek nostiprināts tiesiskās drošības princips, tādā veidā Savienības pilsoņi var paļauties, ka visā Savienības teritorijā, nevis tikai

³⁴ Commission of the European Communities 20.09.2001. Green paper Compensation to crime victims (COM (2001) 536 final), paragraph 2.1. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0536&from=EN> [aplūkots 2016.gada 19.matā]

³⁵ Ibid, paragraph 4.2.

atsevišķās dalībvalstīs, tiem ir garantētas tiesības saņemt atbilstošu atlīdzinājumu no valsts gadījumā, ja citādāk tiesību aizskārums netiek kompensēts.

Tādējādi ar Direktīvu *inter alia* sākotnēji tika izvirzīti šādi mērķi, lai radītu instrumentu, kas:

1. ievērojot atšķirības dalībvalstu kompensāciju shēmās un apmēros, kas lielā mērā atkarīgs no cietušā pastāvīgās dzīvesvietas vai no tā, kurā dalībvalstī persona kļuvusi par cietušo, Savienības ietvaros nepieļautu nevienlīdzīgu attieksmi pret cietušajiem;
2. nodrošinātu cietušajiem piekļuvi atbilstošai kompensācijai pārrobežu gadījumos, neatkarīgi no tā, kurā vietā Savienībā izdarīts noziedzīgs nodarījums.³⁶

Autore secina, ka sākotnēji nostiprinātie mērķi bija vērsti uz vienota Savienības tiesību instrumenta izveidi, kas, pirmkārt, noteiktu pienākumu dalībvalstīm izveidot valsts kompensācijas sistēmu cietušajiem, otrkārt, harmonizētu kompensācijas apmēru, izvairoties no pārāk atšķirīgiem regulējumiem nacionālā līmenī, kas var radīt nevienlīdzīgu situāciju starp cietušajiem, kurus caur to pilsonību saista Savienībā nodibinātās tiesības, taču atšķir teritorija jeb dalībvalsts, kura noziedzīgs nodarījums noticis, citiem vārdiem, pret personu var tikt piemērota atšķirīga attieksme tai neatkarīgu iemeslu dēļ, kas nav pieļaujams.

Tādēļ tika secināts, ka, jo lielāka tiesību harmonizācija tiks panākta, jo mazāk tiks pieļauta nevienlīdzīga attieksme, kas veidojas dēļ atšķirībām, kas pastāv starp dalībvalstīm.³⁷ Šādā veidā Direktīvas preambulas 6.apsvērumā noteikts, ka noziegumos cietušajiem Savienībā ir jābūt tiesībām uz taisnīgu un samērīgu kompensāciju par nodarītajiem kaitējumiem neatkarīgi no tā, kur Savienībā noziegums izdarīts.

Direktīvā ietvertais regulējums būtībā paredzēts nevis, lai primāri risinātu jautājumu par kompensācijas apmēra harmonizēšanu Savienībā, bet gan par tiesībām saņemt kompensāciju pārrobežu gadījumos un uzliktu pienākumu dalībvalstīm izveidot šādu sistēmu principā, kas īstenotu primāro uzdevumu. No tā var secināt, ka Savienība drīzāk ir noteikusi minimālos standartus, nevis tiekusies sasniegt tiesību harmonizāciju. Vienlaikus jāatceras, ka no vienas puses minimuma standartu noteikšana neliedz dalībvalstīm noteikt cietušajam izdevīgākus jeb labvēlīgākus nosacījumus, no otras puses, ievērojot dalībvalstu attieksmi jautājumos, kas attiecas uz papildu budžeta izlietojumu un labvēlīgāka regulējuma ieviešanu nacionālajos tiesību aktos, nevar paļauties.

³⁶ Commission of the European Communities 20.09.2001. Green paper Compensation to crime victims (COM(2001) 536 final), paragraph 4.2. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:5201DC0536&from=EN> [aplūkots 2016.gada 19.matā]

³⁷ Ibid, paragraph 5.1.

2.2.2. Kompensācija pārobežu gadījumos

Direktīvas 7.apsvēruma pirmais teikums paredz, ka ar šo Direktīvu tiek izveidota sadarbības sistēma, lai noziegumos cietušajiem atvieglotu kompensācijas saņemšanu pārobežu gadījumos, kurai jādarbojas, pamatojoties uz dalībvalstu sistēmām kompensāciju piešķiršanai tādos tīšos, vardarbīgos noziegumos cietušajiem, kas izdarīti to teritorijā, saskaņā ar teritorialitātes principu. Tas *inter alia* pamatots ar Direktīvas 15.apsvērumu, kurā noteikts, ka pārobežu elementu dēļ dalībvalstis nevar pietiekami sasniegt izvirzītos mērķi, kas paredz veicināt kompensācijas saņemšanu, un, ņemot vērā rīcības apjomu vai sekas, to labāk var sasniegt Savienības līmenī. Tāpēc Savienība var noteikt pasākumus saskaņā ar subsidiaritātes principu, kas izklāstīts LES 5.pantā³⁸.

Apskatot šīs Direktīvas preambulas apsvērumus, autoresprāt, rodas iespaids, ka tā sākotnēji ir veidota, lai nodrošinātu personai, kas cietusi noziegumā citā dalībvalstī, tiesības saņemt kompensāciju, tādejādi ietverot Savienības tiesas lietās³⁹ nostiprināto atziņu, kas atspoguļota arī Direktīvas 2.apsvērumā, ka personām, izmantojot Savienības piešķirtās tiesības un ciešot noziedzīgā nodarījumā, ir tiesības uz valsts kompensāciju. Tas pēc būtības novērš turpmākos gadījumus, ka citas dalībvalsts pilsoņiem un personām, kas dzīvo dalībvalstī, kurā tiek pieprasīta kompensācija, tā tiek atteikta.

Ar Direktīvas apstiprināšanu Savienības likumdevējs vēlējās normatīvo aktu līmenī noteikt personu tiesības uz kompensāciju, tādā veidā materializējot Savienības tiesas spriedumos izteiktos secinājumus. Tādejādi tiek izslēgts jautājums, ko darīt gadījumā, kad nacionālie tiesību akti neparedz valsts kompensāciju cietušajiem. Atbilde uz šo jautājumu ir sniegta tikai vienā Direktīvas 12.pantā, proti, Direktīvas noteiktumi pārobežu gadījumos ir piemērojami, pamatojoties uz dalībvalstu sistēmām, kas paredz valsts kompensāciju tīšos, vardarbīgos noziegumos cietušajiem. Minētā panta otrā daļa uzliek pienākumu dalībvalstīm nodrošināt, ka nacionālā līmeņa tiesību aktos ir garantēta taisnīga un samērīga kompensācija par tās teritorijā tīšos, vardarbīgos noziegumos cietušajiem. Savukārt Direktīvas 7.apsvēruma otrajā teikumā imperatīvi norādīts, ka visās dalībvalstīs ir jābūt kompensācijas mehānismam,

³⁸ Saskaņā ar subsidiaritātes principu jomās, kuras nav ekskluzīvā Savienības kompetencē, Savienība rīkojas tikai atbilstīgā apmērā un vienīgi tad, ja paredzētās darbības mērķus nevar pietiekami labi sasniegt dalībvalstis centrālā vai reģionālā un vietējā līmenī, bet ierosinātās darbības mēroga vai seku dēļ tie ir labāk sasniedzami Savienības līmenī.

³⁹ Eiropas Savienības (bij. Kopienu) tiesas 1989.gada 2.februāra spriedums: C-186/87 Cowan v Trésor public. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1457957715895&uri=CELEX:61987CJ0186> [aplūkots 2016.gada 14.martā] un Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 2008.gada 5.jūnija spriedums lietā: C-164/07 James Wood v Fonds de Garantie des Victimes des Actes de Terrorisme et d'Autres Infractions Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d5d8a0f62c1b294ca1b2908f1f90d8df16.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuSc310?text=&docid=68485&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=339226> [aplūkots 2016.gada 14.martā]

minētā prasība pamatota ar to, ka noziegumos cietušajiem jāatvieglo kompensāciju saņemšana pārobežu gadījumos.

Tāpat Direktīva paredz, ka dalībvalsts izveido:

- a) palīgiestādes, kurās prasītājam ir tiesības iesniegt prasību kompensācijas saņemšanai;
- b) lēmējiestādes, kas ir atbildīgas par lēmumu pieņemšanai attiecībā uz kompensācijas pieteikumiem.

Autoresprāt, Direktīvā iekļautais regulējums paredz iespēju izveidot gan palīgiestādes, gan lēmējiestādes, ievērojot valstu teritoriju atšķirīgos lielumus un dalībvalstu atšķirīgās valsts iekārtas, kas savukārt, ņemot vērā katras valsts individuālās pazīmes, nodrošinātu cietušajam iespēju savlaicīgi vērsties kompetentā iestādē, tādējādi nodrošinot pieeju kompensācijai, kas savukārt sekmētu personas restitūciju.

Gan nacionālā, gan pārobežu gadījumā dalībvalsts kompetentajai iestādei ir jāspēj identificēt Direktīvas subjektu jeb cietušo, kuram ir tiesības saņemt kompensāciju. Direktīva pati par sevi neietver cietušā definīciju, bet atsaucas uz Padomes pamatlēmumu⁴⁰, kas pārņemts Direktīva Nr.2012/29/ES. Direktīvas Nr.2012/29/ES 2.pantā noteikts, ka cietušais ir fiziska persona, kurai nodarīts kaitējums, tostarp fizisks, garīgs vai emocionāls kaitējums, vai ekonomiski zaudējumi, ko tieši izraisījis noziedzīgs nodarījums, vai tās personas, kuras nāvi ir tieši izraisījis noziedzīgs nodarījums, ģimenes locekļi, kuriem minētās personas nāves rezultātā ir nodarīts kaitējums. Ar ģimenes locekli ir jāsaprot laulātais, persona, kura ar cietušo pastāvīgi un ilgstoši dzīvo tuvās attiecībās un kurai ar cietušo ir kopīga māsaimniecība, radnieki tiešā līnijā, brāļi un māsas un cietušā apgādājamie.

2.2.3. Kompensācijas apmērs

Direktīvā nav noteikts konkrēts kompensācijas apmērs, kas pamatojams ar to, ka dalībvalstīs ir dažādi dzīves līmeņi un ekonomiskā situācija, līdz ar ko vienotus standartus kompensācijas apmēram nevar noteikt. Savienības likumdevējs, pieņemot Direktīvu, ir izvēlējies noteikt minimālos kritērijus, kas valstīm būtu jāievieš, nevis noteica konkrētu kompensācijas apjomu. Tas liek domāt, ka dalībvalstīm ir rīcības brīvība šajā jomā, bet tomēr Direktīva ierobežo šo šķietamo rīcības brīvību nosakot, ka kompensācijai jābūt taisnīgai un samērīgai⁴¹.

⁴⁰ Eiropas Savienības Padomes 2001.gada 15.marta pamatlēmums Nr.2001/220/TI par cietušo statusu kriminālprocesā. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN> [aplūkots 2016.gada 17.martā]

⁴¹ Direktīvas 6.apsvēruma un 12.panta 2.punkts.

Komisijas priekšlikumā⁴² Direktīvai 2.panta pirmās daļas projektā *inter alia* noteikts, ka dalībvalstij personai jāizmaksā kompensācija, ja tā kādā no dalībvalsts teritorijām cietusi tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā, kas vērsts pret personas veselību, dzīvību vai integritāti. Savukārt 4.panta pirmā un otrā daļa paredzēja, ka kompensācijai ir jāsedz materiālie un nemateriālie zaudējumi par miesas bojājumiem, kas radušies cietušajam vai tuviniekiem. Kompensācijas apmērs nosakāms (a) katrā lietā individuāli, bet tās apmēram nevajadzētu būtiski atšķirties no tā, ko persona varētu saņemt atbilstoši dalībvalsts, kurai jāmaksā kompensācija, civilprocesā noteiktajam vai, (b) atbilstoši iepriekš noteiktiem un nostiprinātiem tarifiem. Šiem tarifiem būtu jāatspoguļo vidējā kompensācija par līdzīgiem zaudējumiem, kas tiktu noteikti civillietā attiecīgajā dalībvalstī. Izmantojot izņēmuma tiesības, dalībvalsts drīkst noteikt vienam cietušajam izmaksājamo maksimālo kompensācijas apmēru, kas nav mazāks par EUR 60 000.⁴³ Piedāvātais Direktīvas 4.pants noteica principus, pēc kuriem vadīties, nosakot cietušā zaudējumus, kas varētu tikt kompensēti, kā arī veidu kā kompensācijai vajadzētu tikt aprēķinātai.

Līdz ar to esošais Direktīvas formulējums, kas noteic, ka kompensācijas apmēram ir jābūt vienīgi taisnīgam un samērīgam, nenosakot detalizētus vai vispārīgus minimālos standartus, kādi būtu ietverami dalībvalstu kompensācijas sistēmās, autoresprāt, nostiprināts, pieļaujot būtisku atkāpi, pirmkārt, no kompensācijas institūta mērķiem, otrkārt, no sākotnējā Komisijas priekšlikuma, kurš *prima facie* piedāvāja samērīgu un uz izvēlēs iespējām balstītu dalībvalstu sistēmas izvedī attiecībā uz kompensācijas apmēru.

Komisijas priekšlikums kā pamatprincipu kompensācijas apmēra noteikšanai izvirzīja salīdzināt katras dalībvalsts kompensācijas apmērus, kādi tiek piešķirti tiesvedībā civilprocesuālā kārtā, un, nosakot valsts kompensācijas apmēru, vadīties pēc minētās prakses civilprocesa ietvaros. Tāpēc ir grūti saskatīt nopietnus iemeslus kādēļ kritērijiem, kas tiek izmantoti valsts kompensācijas sistēmās, būtu jābūt mazāk skaidriem nekā tiem, kas tiek izmantoti delikta tiesībās vai nacionālajās sociālajās sistēmās.⁴⁴

Autore nākamajā nodaļā detalizēti izvērtēs normatīvo aktu regulējumu Latvijā, ar kuru izveidota valsts kompensācijas sistēma cietušajiem, tajā skaitā par Latvijā noteikto valsts kompensācija apmēru, kā arī analizēs citus tiesiskos aspektus, kas izriet no citiem tiesību aktiem, kas nosaka cietušās personas tiesības uz atlīdzinājumu par radīto kaitējumu.

⁴² Commission of the European Communities 16.10.2002. Proposal for a Council directive on compensation to crime victims (2002/0274 (CSN)). Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM\(2002\)0562_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM(2002)0562_EN.pdf) [aplūkots 2016.gada 18.martā]

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid, paragraph 5.1.

3. Regulējums Latvijā

Ievērojot iepriekšējā nodaļā analizēto Savienības tiesību ietvaru un kompensācijas institūta nostiprināšanu Savienības līmenī, jāatzīmē, ka Latvijas tiesības, Latvijai kļūstot par Savienības dalībvalsti, ir būtiski attīstījušās un pilnveidojušās, kā arī to saturs jau tiek noteikts pārnacionālā līmenī. Kā jau iepriekš norādīts, lai Savienība izveidotu vienotu kompensācijas institūtu, kas ietvertu vismaz minimālās prasības, tika izstrādāta un apstiprināta Direktīva ar konkrētiem mērķiem, kuras regulējums attiecīgi jāievieš dalībvalstu normatīvajos aktos. No vienas puses, dalībvalstis šo uzdevumu izpilda un direktīvu noteikumi tiek ieviesti nacionālajos tiesību aktos, tomēr, no otras puses, vai ar direktīvas regulējuma transponēšanu tiek pārņemti arī tās sākotnējie mērķi. Šajā nodaļā autore analizēs, kādi ir kompensācijas institūta tiesiskie aspekti un ietvars, kā arī, vai Latvijas normatīvajos aktos ir pārņemts Direktīvas mērķis vai tikai tās noteikumi.

3.1. Tiesiskie aspekti

Latvijas Republikas Satversmes⁴⁵ 92.panta trešajā teikumā noteikts, ka nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Šī norma nosaka vispārēju valsts pienākumu nodrošināt ar tiesas starpniecību ikvienam, kura tiesības ir pārkāptas, efektīvu aizsardzību gan pret publisku, administratīvu vai privāttiesisku aizskārums (prettiesisku darbību). Likumdevēja mērķis bija nodrošināt visām personām kā civilprocesā, tā administratīvajā procesā, kriminālprocesā un Satversmes tiesas procesā saņemt tiesas efektīvu aizsardzību savu tiesību aizskārums gadījumā.⁴⁶

Līdz 2006.gada 20.jūnijam, kad stājās spēkā Kompensācijas likums, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma⁴⁷ 22.pantu persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārums, fiziskās ciešanas un mantisko zaudējums, bija un joprojām ir garantētas procesuālās iespējas morālas un materiālas kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai kriminālprocesa ietvaros. Savukārt, ja cietušais uzskatīja, ka ar Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā piešķirto kompensāciju nav atlīdzināts viss

⁴⁵ Latvijas Republikas Satversme. Pieejama: <http://likumi.lv/doc.php?id=57980> [aplūkots 2016.gada 12.martā]

⁴⁶ Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu (92.panta trešais teikums). Latvijas Republikas Satversmes komentāri VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 148.-149.lpp.

⁴⁷ Kriminālprocesa likums (redakcija, kas bija spēkā no 2006.gada 1.februāra līdz 2006.gada 31.decembrim) Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots: 2016.gada 12.martā]

nodarītais kaitējums, tad cietušajam ir tiesības prasīt tā atlīdzināšanu Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā, protams, ņemot vērā jau saņemto kompensāciju.⁴⁸

No minētā secināms, ka cietušajam, kas var būt gan juridiska, gan fiziska persona, Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā ir tiesības prasīt kompensāciju par jebkuru kaitējumu, kas nodarīts ar noziedzīgu nodarījumu. Jāpiemin arī tas, ka minētās tiesību normas paredz iespēju cietušajam prasīt papildu kompensāciju. Kā jau minēts, cietušajam ir tiesības prasīt papildu (nesaņemto) atlīdzinājumu par aizskartajām tiesībām Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā, tādējādi nodrošinot efektīvāku cietušā restitūciju un tuvinot Satversmes 92.panta trešajā teikumā ietverto tiesību realizācijai.

Pat, ja noziegumu izdarījusī persona ir identificēta un tiesa ir apstiprinājusi cietuša tiesības saņemt kompensāciju no tā, cietušais bieži vien šo kompensāciju nesaņem, kas izskaidrojams ar labi zināmu faktu, ka lielākā daļa noziedznieku pieder zemākajam sociālajam slānim, kuriem nav ne pastāvīga darba, ne īpašuma.⁴⁹ Līdz ar ko autore uzskata, ka veidojās situācija, ka, pastāvot pat vairākiem cietušā tiesību realizācijas instrumentiem, cietušajam var nebūt iespējas reāli saņemt kompensāciju, līdz ar ko valsts piedāvātie instrumenti var izrādīties neefektīvi.

Pamatojoties uz Direktīvu⁵⁰, kas dalībvalstīm, tajā skaitā Latvijai, uzlika pienākumu līdz 2005.gada 1.jūlijam ieviest valsts kompensācijas sistēmu, kas nodrošina taisnīgu un atbilstīgu kompensāciju noziegumos cietušajiem, un līdz 2006.gada 1.janvārim ieviest mehānismu, kas nodrošina vieglu kompensācijas saņemšanu pārrobežu gadījumos, Saeima 2006.gada 18.maijā pieņēma Kompensācijas likumu, kas stājās spēkā 2006.gada 20.jūnijā, līdz ar ko tika radīts papildu instruments cietušo tiesību aizsardzībai.

Līdz ar Kompensācijas likuma spēkā stāšanos Latvijā kompensāciju var saņemt arī administratīvajā procesā, prasot kompensāciju valstij. Tādējādi vēl nesenā pagātnē izpratne par cietušā kompensāciju bija balstīta uz delikta tiesībām, proti, prasot atlīdzinājumu kaitējuma nodarītājam. Savukārt ar kompensācijas institūta izveidi un nostiprināšanu normatīvo aktu līmenī, jautājums par cietušā tiesībām prasīt kompensāciju ir kļuvis par publisko tiesību objektu, kur attiecības tiek regulētas starp privātpersonu un publisko tiesību subjektu jeb valsti.

⁴⁸ Kriminālprocesa likuma 350.pants (redakcija, kas bija spēkā no 2006.gada 1.februāra līdz 2006.gada 31.decembrim). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots: 2016.gada 12.martā]

⁴⁹ Koskinen P. Compensation from State Funds for Damage Caused by Crime. Stockholm: Stockholm Institute for scandinavian law, 1976, p.149. Pieejams: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/20-5.pdf>

⁵⁰ Direktīvas 18.panta 1.daļa.

3.2. Kompensācijas likums

Šajā nodaļā autore analizēs Kompensācijas likumu kopsakarā ar Direktīvu un ieskicēs problēmas, kuras rodas Direktīvas nepilnīgas transponēšanas dēļ, bet plašāku problēmjauditājumu analīzi izvērsīs šā darba II.daļā.

Kompensācijas likuma mērķis ir nodrošināt personai, kas cietusi tīša, noziedzīga nodarījuma rezultātā un Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā atzīta par cietušo, tiesības saņemt kompensāciju.⁵¹ Cietušajam ir tiesības uz kompensāciju arī gadījumā, ja noziedzīgā nodarījuma izdarītājs vai tā līdzdalībnieks nav zināms vai viņš saskaņā ar Krimināllikumu nav saucams pie kriminālatbildības.⁵² Kompensācijas likumā ietvertais regulējums *prima facie* atbilst Direktīvas 12.pantam, ko apstiprina likuma anotācijā izdarītā atzīme. Bet, ņemot vērā Kriminālprocesa likuma 377.panta pirmās daļas 3.punktā *inter alia* noteikto, ka, piemēram, Kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsākts process ir jāizbeidz, ja persona, kura saucama pie kriminālatbildības, ir mirusi un, pieļaujot situāciju, ka persona, kas saucama pie kriminālatbildības, ir mirusi, nonāvējot sevi uzreiz pēc tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, rodas situācija, ka persona, kas cietusi no šīs personas nevar tikt atzīta par cietušo. Kriminālprocesa likuma 95.pants paredz, ka personu par cietušo var atzīt kriminālprocesa ietvaros. Šāda situācija precīzi atbilst Direktīvas 10.apsvērumā⁵³ aprakstītajai situācijai, līdz ar ko ir pretrunā Direktīvas mērķim, proti, sniegt atbalstu visiem, kuri cietuši noziedzīga nodarījuma rezultātā. Ievērojot problēmjauditājumu, kas izriet no ilustrētās situācijas, autore turpmākajās nodaļās⁵⁴ veiks padziļinātu analīzi un piedāvās iespējamās situācijas risinājumus.

Likumprojekts „Par valsts kompensāciju cietušajiem”⁵⁵ paredzēja, ka maksimālais kompensācijas apjoms ir 450 lati, no kuriem 100% apmērā kompensācija tiktu izmaksāta cietušā nāves gadījumā, bet 60% apmērā, ja cietušajam nodarīti smagi miesas bojājumi. Likumprojekta anotācijā nav norādīts, uz kāda pamata tika noteikts maksimālais kompensācijas apjoms, līdz ar ko, autoresprāt, ir pamats domāt, ka likumprojekta izstrādātājs nav apsvēris Direktīvā ietverto regulējumu, kas paredz kompensāciju sistēmu, kas garantē taisnīgu un samērīgu kompensāciju cietušajiem.

⁵¹ 1.pants. Likuma mērķis ir nodrošināt fiziskajai personai, kura Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā ir atzīta par cietušo (turpmāk — cietušais), tiesības saņemt valsts kompensāciju par tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto morālo aizskārums, fiziskajām ciešanām vai mantisko zaudējumu

⁵² 3.panta otrā daļa. Cietušajam ir tiesības uz valsts kompensāciju arī tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai viņa līdzdalībnieks nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar Krimināllikumu nav saucams pie kriminālatbildības

⁵³ Noziegumos cietušie bieži nevar saņemt kompensāciju no likumpārkāpēja tādēļ, ka likumpārkāpējam nav līdzekļu, kas vajadzīgi, lai izpildītu spriedumu par zaudējumu segšanu, vai arī likumpārkāpēju nevar identificēt vai veikt kriminālvajāšanu pret to.

⁵⁴ Skatīt šā darba II.daļas 3.nodaļu Iznēmumi kompensācijas piešķiršanai.

⁵⁵ Likumprojekts „Par valsts kompensāciju cietušajiem”. Pieejams: http://www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP1502_0 [aplūkots 2016.gada 20.martā]

Vienlaikus likumprojekts satur norādi, ka ir veiktas konsultācijas ar Sabiedriskās politikas centru (turpmāk – SPC) „Providus”. Likumprojekta anotācijā norādīts, ka SPC „Providus” neatbalsta likumprojektā ietverto kompensācijas maksimālo apjomu, jo kompensācija nav taisnīga un samērīga, kā tas paredzēts Direktīvas 12.panta 2.punktā, un aicina palielināt kompensācijas apjomu vismaz 20 minimālo mēnešalgu apmērā, tādējādi sasniedzot Baltijas valstu līmeni.⁵⁶

Saeima, iespējams, ieklausoties SPC „Providus” viedoklī, Kompensācijas likumā noteica maksimālo kompensācijas apmēru desmit minimālās mēnešalgas (likuma 7.pants), bet likuma Pārejas noteikumos paredzēja, ka līdz 2008.gada 1.janvārim vienam cietušajam izmaksājamās valsts kompensācijas maksimālais apmērs tiek noteikts piecu minimālo mēneša darba algu apmērā.⁵⁷ Diemžēl šāds maksimālais kompensācijas apjoms nav spēkā vēl šodien, jo likumdevējs vairākas reizes, veicot grozījumus Kompensācijas likumā, termiņu, ar kuru stājās spēkā likuma 7.pants, pagarināja, kā arī samazināja kompensācijas apjomu. Likumprojektu „Grozījumi likumā „Par valsts kompensāciju cietušajiem”” anotācijās^{58,59,60} pieejamā informācija liecina, ka 7.pants nestājās spēkā valsts budžeta līdzekļu trūkuma dēļ, bet grozīts, nosakot desmit minimālo mēnešalgu vietā piecas, ievērojot jau iepriekš minēto apstākli un faktu, ka Latvijai, pamatojoties uz Direktīvas Nr.2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību 17.pantu, jānodrošina cilvēku tirdzniecībā cietušajiem pieeja pastāvošajai kompensāciju shēmai, kas paredz kompensāciju ar nodomu veiktos vardarbīgos noziedzīgos nodarījumos⁶¹, kas faktiski nozīmē, ka paplašinās noziedzīgo nodarījumu skaits, par kuriem valstij jāizmaksā kompensācija, kas nozīmē, ka valstij jāpiešķir papildus līdzekļi kompensāciju izmaksai.

Dr. iur. K.Dupate ir atzinusi, ka kompensācijas apmērs Latvijā ir drīzāk neatbilstošs, jo nespētu segt izdevumus par ārstniecības pakalpojumiem un kompensēt morālo kaitējumu.

⁵⁶ Likumprojekts „Par valsts kompensāciju cietušajiem”. Pieejams: http://www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP1502_0 [aplūkots 2016.gada 20.martā]

⁵⁷ Kompensācijas likums (pamata redakcija, kas bija spēkā no 20.06.2004. līdz 31.12.2007.). Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=136683> [aplūkots 2016.gada 20.martā]

⁵⁸ Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par valsts kompensāciju cietušajiem””, kas Saeimā iesniegta 2007.gada 8.oktobrī, anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/6AFDFD40803194D6C225736E0039C076?OpenDocument> [aplūkots 2016.gada 20.martā]

⁵⁹ Likumprojekta „Grozījumi likumā „Par valsts kompensāciju cietušajiem””, kas Saeimā iesniegta 2008.gada 9.oktobrī, anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/0CCD8286EC4094FC C22574DD00497F1F?OpenDocument> [aplūkots 2016.gada 20.marta]

⁶⁰ Likumprojekta „Grozījumi likumā „Par valsts kompensāciju cietušajiem””, kas Saeimā iesniegts 2009.gada 9.novembrī, anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/12BFCE3749EA2277C225766200349189?OpenDocument> [aplūkots 2016.gada 20.martā]

⁶¹ Likumprojekta „Grozījumi likumā „Par valsts kompensāciju cietušajiem””, kas Saeimā iesniegts 2012.gada 28.septembrī, anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/E84E7920FF27DC2DC2257A87003AB03C?OpenDocument> [aplūkots 2016.gada 28.martā]

Gadījumā, ja kompensācija tiek izmaksāta citā dalībvalstī dzīvojošai personai tā var būt neatbilstoša jau minēto izdevumu un kaitējuma segšanai, kā arī dzīves līmeņa atšķirību dēļ.⁶²

Pēc Kompensācijas likuma anotāciju analīzes autore uzskata, ka likumdevējs, pieņemot un grozot Kompensācijas likumu, nevienā brīdī nav apsvēris, vai likumā paredzētais kompensācijas apmērs ir taisnīgs un samērīgs, kā tas noteikts Direktīvā. Kompensācijas likumā kompensācijas apjoms ir noteikts, vadoties no faktiski pieejamajiem līdzekļiem, tiešāk to trūkuma.

Vēl viens būtisks jautājums ir valsts kompensācijas pieprasījuma iesniegšanas termiņš. Kompensācijas likuma 9.pants nosaka, ka pieprasījumu iesniedz gada laikā pēc dienas, kad persona atzīta par cietušo vai ir uzzinājusi par faktiem, kas šai personai dod tiesības to darīt. Autoresprāt, viena gada termiņš ir nesamērīgs un pārlietu īss, situācijās, kad cietušajam objektīvi nepieciešama ilgstoša atlabšana pēc noziedzīgā nodarījuma izraisītajām sekām. Līdz ar to rodas situācija, ka personai, kura ir nokavējusi Kompensācijas likumā noteikto termiņu, ir jālūdz to atjaunot jeb pagarināt, par ko bijušas vairākas tiesvedības, papildus tiesā persona tiek pakļauta arī atkārtotai viktimizācijai, kas liek pamatoti secināt, ka Kompensācijas likumā noteiktais termiņš būtu jāgroza.

Kompensācijas likuma 17.pantā ir noteikti īpašs regulējums attiecībā par sadarbību ar dalībvalstīm gadījumos, kad Latvijas teritorijā ir cietusi citā dalībvalstī pastāvīgi dzīvojoša persona. Minētā panta trešajā daļā *inter alia* noteikts, ka lēmējinstāde septiņu dienu laikā no pieprasījuma saņemšanas dienas cietušajam sniedz informāciju par atteikumu pieņemt valsts kompensācijas pieprasījumu. Pirmkārt, šādai informācijai ir lēmuma raksturs, otrkārt, šādas informācijas saņemšana ir paredzēta tikai pārrobežu gadījumos. Autore secina, ka šāds regulējums ir diskriminējošs attiecībā pret cietušajām personām, kuras pastāvīgi dzīvo Latvijā.

Nākamajā darbā daļā autore plašāk analizēs šajā daļā iezīmētos Direktīvas un Kompensācijas likuma problēmjaudājumus, piedāvājot jau konkrētus iespējamus risinājumus, proti, grozījumus Savienības un Latvijas normatīvajos aktos.

⁶² Dupate K. Valsts kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem. Žurnāls „Jurista vārds” 2007.gada 11.septembris Nr.37 (490). Pieejams:<http://www.juristavards.lv/doc/162917-bvalsts-kompensacija-noziedzigos-nodarījumos-cietusajiem/> [aplūkots 2016.gada 28.martā]

II. VALSTS KOMPENSĀCIJAS PIEŠKIRŠANAS PROBLĒMJAUTĀJUMI LATVIJĀ

Šajā daļā autore, izvērtējot šā darba I.daļā izvirzītos problēmjaudājumus, kas aptver gan tiesību teorijas un normatīvo aktu regulējuma, gan tiesu prakses analīzes rezultātā veiktos secinājumus, piedāvās grozījumus Kompensācijas likumā un Direktīvas regulējumā, tādējādi piedāvājot uzlabot normatīvo aktu regulējumu šajā jomā kā vietējā, tā pārrobežu līmenī.

1. Kompensācijas piešķiršanas termiņš

Šajā nodaļā autore analizēs Kompensācijas likumā noteiktā termiņa, kurā cietusi persona var pieteikties kompensācijai, atbilstību faktiskajai situācijai un Direktīvā ietvertajam regulējumam. Termiņš, kurā persona var pietiekties kompensācijai, pēc būtības ir tas, kas ierobežo cietušā tiesību realizāciju laikā, līdz ar ko termiņu nepieciešams noteikt saprātīgu, lai cietušais spētu realizēt tam piešķirtās tiesības, lai tas faktiski neradītu šķēršļus normatīvā akta mērķa sasniegšanai. Tādēļ ir nepieciešams rast saprātīgu termiņu, kurā cietušais var izmantot savu tiesību aizsardzību, kas ir tiesības uz kompensāciju. Autore analizēs, vai Latvijā spēkā esošais regulējums spēj to nodrošināt.

Tiesību teorijā tiek izšķirti divu veidu termiņi – materiāltiesiskie un procesuālie.⁶³ Autoresprāt, Kompensācijas likuma 9.pantā noteiktais viena gada termiņš, kura laikā cietušais Juridiskās palīdzības administrācijā var iesniegt valsts kompensācijas pieprasījumu, ir materiāltiesisks. Proti, materiāltiesisks termiņš nosaka materiālās tiesības pastāvēšanas un īstenošanas iespējas ilgumu. Tāpēc gadījumā, ja šāda termiņa laikā minētās tiesības netiek izlietotas, personas prasījums par šādu tiesību īstenošanu ir noraidāms.⁶⁴

Konvencijas 6.pantā noteikts, ka kompensācijas sistēma var paredzēt laiku, kurā jāpiesakās kompensācijas saņemšanai, kam nav tiešas ietekmes uz Direktīvu, bet jāņem vērā, ka Konvencija bija pirmais nozīmīgais Eiropas līmeņa tiesību akts, kurā nostiprināts cietušo kompensācijas mehānisms ne tikai nacionālā, bet arī pārrobežu līmenī, kā arī sākotnēji daudzas dalībvalstis tieši, pamatojoties uz Konvenciju, izveidoja kompensācijas sistēmu, ieviešot kompensācijas institūtu. Līdz ar to Konvencija tiek izmantota kā paraugs jeb priekštecis, ieviešot Direktīvas nosacījumus nacionālā līmenī, jo termiņš, kādā cietušais var pieteikties kompensācijai, ir būtisks valsts kompensācijas sistēmas elements.

⁶³ Borkoveca M. Procesuālie termiņi. Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 449.lpp.

⁶⁴ Turpat. 449.lpp.

Direktīva nesatur norādi par termiņu, kādā cietušajam būtu jāiesniedz kompensācijas pieteikums un pēc kādiem nosacījumiem termiņš ir jāskaita. Minētais ir pamats tam, ka daudzas dalībvalstis, tostarp Latvija, nacionālajos normatīvajos aktos ir noteikušas atšķirīgus termiņus, kādos cietušajai personai būtu jāiesniedz pieteikums, lai saņemtu kompensāciju. Saskaņā ar Eiropas tiesiskās sadarbības tīklā pieejamo informāciju atsevišķās dalībvalstīs termiņš, kurā cietušais var iesniegt pieteikumu valsts kompensācijas saņemšanai ir:

- trīs mēneši – Ungārijā. Pie izņēmumiem minētas nepārvērāmas grūtības, cēloņsakarība starp kaitējumu cietušā fiziskajai integritātei vai veselībai un noziedzīgo nodarījumu kļūst redzama vēlākā posmā, ja administratīvās lietas izskatīšanas gaitā noskaidrots, ka ir izdarīts noziedzīgs nodarījums, tad pieteikumu var iesniegt trīs mēnešu laikā pēc kriminālprocesa ierosināšanas;
- pieci mēneši – Maltā. Ja miesas bojājuma dēļ cietušais nevar iesniegt prasību šajā termiņā, prasība jāiesniedz ne vēlāk kā trīs mēnešus pēc dienas, kad beidza pastāvēt iemesli, kas viņam liedza to iesniegt, un ne vēlāk kā piecus gadus pēc nozieguma izdarīšanas dienas;
- viens gads – Latvijā, Čehijā, Spānijā, Portugālē un Slovēnijā. Tikai Portugālē un Slovēnijā ir paredzēts, ka pieteikumu var iesniegt vēlāk, ja psiholoģisku vai materiālu iemeslu dēļ pieteikumu nav bijis iespējams iesniegt savlaicīgi;
- divi gadi – Austrijā, Polijā, Zviedrijā, Anglijā, Skotijā, Ziemeļīrijā un Velsā;
- trīs gadi – Nīderlandē, Francijā, Beļģijā, Lietuvā. Nīderlandē, Francijā un Lietuvā paredzēts, ka termiņš var būt arī garāks, ja termiņš nokavēts īpašu iemeslu dēļ;
- desmit gadi – Somijā. Attaisnojošu iemeslu dēļ pieteikumu var iesniegt arī vēlāk;
- nav noteikts – Vācijā nav noteikts termiņš, ņemot vērā to, ka cietušajam izmaksā ikmēneša pabalstu (pensiju) no pieteikuma iesniegšanas dienas, bet var piešķirt arī par laiku pirms pieteikuma iesniegšanas, ja pieteikums iesniegts viena gada laikā no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas.⁶⁵

Termiņa sākumu citās dalībvalstīs nosaka, piemēram, no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīža, no tiesas sprieduma pieņemšanas brīža, no brīža, kad pabeidz izmeklēt lietu⁶⁶ vai, kā Latvijas gadījumā, no brīža, kad persona atzīta par cietušo vai ir uzzinājusi par faktiem, kas šai personai dod tiesības to darīt⁶⁷.

⁶⁵ Eiropas tiesiskās sadarbības tīkls. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_ec_lv.htm [aplūkots 2016.gada 2.aprīlī]

⁶⁶ Commission of the European Communities 20.09.2001. Green paper Compensation to crime victims (COM(2001) 536 final), 5.7. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0536&from=EN> [aplūkots 2016.gada 17.martā]

⁶⁷ Kompensācijas likuma 9.pants.

SPC „Providus” veiktajā pētījumā norādīts, ka visbiežākais iemesls, kādēļ noziedzīgos nodarījumus cietušajiem netiek piešķirta kompensācija, ir tas, ka cietušie nokavē termiņu pieteikuma iesniegšanai, kā pamatā ir cietušā neinformēšana no procesa virzītāja puses.⁶⁸ Igaunijā konstatēts, ka tieši viena gada termiņa neievērošana ir biežākais iemesls kompensācijas atteikumam.⁶⁹

Autore, analizējot pieejamos tiesas spriedumus⁷⁰, secināja, ka Latvijas tiesu praksē nereti ir sastopami gadījumi, ka persona apstrīd augstākā instancē (tiesā) Tieslietu ministrijas lēmumus, ar kuriem atstāti spēkā Juridiskās palīdzības administrācijas lēmumi, par atteikumu izdot labvēlīgu administratīvo aktu, proti, atteikt cietušajam izmaksāt Kompensācijas likumā noteikto kompensāciju, ņemot vērā, ka cietušais ir nokavējis likuma 9.pantā noteikto kompensācijas pieteikuma iesniegšanas viena gada termiņu. Visos iepriekš minētajos tiesas spriedumos⁷¹ tiesa atzina, ka kompensācijas pieteikuma iesniegšanas termiņš ir kavēts attaisnojoša iemesla dēļ, proti, cietušā slimības dēļ, kuras cēlonis ir pret cietušo izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturs.

Autoresprāt, no tiesas spriedumiem ir secināms, ka Kompensācijas likuma 9.pantā noteiktais kompensācijas pieteikuma iesniegšanas termiņš ir noteikts nesamērīgi īss, neņemot vērā to, kādas sekas uz personas veselību var atstāt noziedzīgs nodarījums, kas tieši ietekmē personas spējas iesniegt kompensācijas pieteikumu noteiktā laikā. Dažos gadījumos noziedzīgs nodarījums⁷² atstāj dziļu iespaidu uz cietušās personas psihoemocionālo stāvokli, kas ir par iemeslu tam, ka persona kavē pieteikuma iesniegšanas termiņu.

Direktīvas Nr.2012/29/ES 9.apsvērumā noteikts, ka noziegumos cietušie būtu jāaizsargā no sekundāras un atkārtotas viktimizācijas [...] tiem būtu jāsaņem piemērots atbalsts, kas sekmētu atlabšanu, un būtu jānodrošina pietiekama piekļuve tiesu sistēmai. Direktīvas Nr.2012/29/ES un Direktīvas regulējums pēc būtības papildina viens otru, proti, Direktīvas Nr.2012/29/ES mērķis ir nodrošināt, lai noziegumos cietušie saņemtu atbilstīgu informāciju,

⁶⁸ Dzenovska I., Judins A., Zavackis A., SPC „Providus”. Noziedzīgos nodarījumos cietušo vajadzību nodrošinājums: atbalsts viktimizācijas prevencijai Latvijā. Pētījuma kopsavilkums, 30.lpp. Pieejams: <http://providus.lv/article/noziedzigos-nodarjumos-cietuso-vajadzibu-nodrosinajums-atbalsts-viktimizācijas-prevencijai-latvija-pētījuma-kopsavilkums> [aplūkots 2016.gada 2.aprīlī]

⁶⁹ Kronberga I., Dzenovska I., Litvins G., Sīle S., Mehānismi cietušo kompensācijai kriminālprocesā Eiropas savienībā. Rīga: b.i., 2013. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/7_Resursi/Petijumi/lv_ministrija_imateri_ali_petijums.pdf [aplūkots 2016.gada 2.aprīlī]

⁷⁰ Administratīvās apgabaltiesas 2014.gada 17.decembra spriedums lietā Nr.A420592111, Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 28.aprīlī spriedums lietā Nr.A420592111, 2012.gada 5.jūnija spriedums lietā Nr.A420531711. Pieejami: <https://tiesas.lv/nolemumi> [aplūkots 2016.gada 29.martā]

⁷¹ Turpat.

⁷² Proti, dzimumnoziegums ir viens no bīstamākajiem noziegumiem pret sievieti un tā sekas var būt ilgstošs kaitējums sievietes veselībai vai psihiska trauma. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2014.gada 12.septembra spriedums lietā Nr.SKA – 451/2014 Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/184652.pdf> [aplūkots 2016.gada 29.martā]

atbalstu un aizsardzību un varētu piedalīties kriminālprocesā⁷³. Direktīvā Nr.2012/29/ES paredzēts, ka cietušajam ir tiesības saņemt informāciju par to, kādi ir noteikumi valsts kompensācijas saņemšanai⁷⁴, vienlaikus tā paredz, ka cietušajam ir tiesības saņemt lēmumu par kompensāciju no noziedzīgā nodarījuma izdarījušās personas⁷⁵, kā arī, kā jau autore iepriekš minēja, aizsargāt no atkārtotas viktimizācijas.

No Direktīvas Nr.2012/29/ES ir saprotams, ka runa ir par atkārtotu viktimizāciju no noziedzīgā nodarījuma izdarījušās personas un to radnieku puses, tomēr pastāv iespēja, ka cietušais var nesaņemt tiesas piespriesto kompensāciju no noziedzīgā nodarījuma izdarījušās personas puses. Tādā gadījumā personas acīs tiek grauta ne tikai likuma vara, bet arī personai tas liek ciest atkārtoti.⁷⁶ Uz līdzvērtīgu situāciju var norādīt arī gadījumā, kad cietušais nesaņem kompensāciju no valsts. Proti, persona atrodas valsts nodrošinātā tiesību sistēmā, kurā ir paredzēti tiesiski mehānismi kā kompensāciju pieteikt kriminālprocesa, civilprocesa un administratīvā procesa ietvaros, tomēr rezultātā nevienā no minētajiem procesiem persona kādu iemeslu dēļ var nespēt saņemt savu aizskarto tiesību atlīdzinājumu, tādā veidā arī degradējot kompensācijas institūta mērķus un izveides pamatus. Tādēļ valsts nodrošinātajam atlīdzinājumam, tas ir, Kompensācijas likuma regulējumam, jābūt cik vien iespējams labvēlīgam un pielāgotam attiecībā uz cietušā vajadzībām, kā arī atšķirīgajām noziedzīgu nodarījumu sekām.

Autore uzskata, ka tiesas spriedumos minētajos gadījumos Kompensācijas likumā noteiktais termiņš ir nesamērīgs un veicina cietušā atkārtotu viktimizāciju, proti, cietušais ir spiests vērsties vairākās iestādēs, atcerēties pret viņu vērstā noziedzīgā nodarījuma notikumus un paskaidrot iestādei vai tiesai, ka pieteikuma iesniegšanas termiņa kavējums ir pamatojams ar sekām, ko radījis pret viņu izdarītais noziedzīgais nodarījums.

Administratīvā procesa likuma⁷⁷ 44.pants noteic, ka tiesības izpildīt procesuālās darbības zūd līdz ar likuma noteiktā termiņa izbeigšanos. Dokumentus, kas iesniegti pēc procesuālā termiņa izbeigšanās, neizskata, savukārt 46.panta pirmā daļa noteic, ka nokavēto procesuālo termiņu var atjaunot iestāde pēc administratīvā procesa dalībnieka lūguma, ja

⁷³ Direktīva Nr.2012/29/ES, 1.pants.

⁷⁴ Turpat, 4.panta pirmās daļas e.punkts. Dalībvalstis nodrošina, lai cietušajiem no pirmā saziņas brīža ar kompetento iestādi nolūkā nodrošināt viņiem piekļuvi šajā direktīvā noteiktajām tiesībām bez liekas kavēšanās tiktu sniegta šāda informācija: kā un ar kādiem nosacījumiem viņi var saņemt kompensāciju, 9.panta pirmās daļas a.punkts Cietušo atbalsta dienesti, kā minēts 8. panta 1.punktā, sniedz vismaz informāciju, konsultācijas un atbalstu, kas attiecas uz cietušo tiesībām, tostarp informāciju par piekļuvi valsts kompensācijas sistēmām attiecībā uz ievainojumiem, kas radušies nozieguma rezultātā, kā arī informāciju par viņu lomu kriminālprocesā, tostarp par sagatavošanos tiesas procesa apmeklēšanai;

⁷⁵ Turpat, 16.panta pirmā daļa. Dalībvalstis nodrošina, ka kriminālprocesa gaitā cietušajam ir tiesības samērīgā laikposmā saņemt lēmumu par kompensāciju no likumpārkāpēja, izņemot, ja valsts tiesību aktos ir noteikts, ka šādu lēmumu jāpieņem citā juridiskā procesā.

⁷⁶ Qian S. The China Legal Development Yearbook. State compensation for victims of crime. Volume 3. Beijing: Koninklijke Brill NV and Social Science Academic Press, 2009, p.96.

⁷⁷ Administratīvā procesa likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=55567> [aplūkots 2016.gada 29.martā]

atzīst nokavēšanas iemeslu par attaisnojošu. Taču tas neattiecas uz materiāltiesiska jeb prekluzīva termiņa atjaunošanu. Kā jau minēts, materiāltiesisks jeb prekluzīvs termiņš ir tāds termiņš, pēc kura beigām kādas tiesības īstenošana principā vairs nav iespējama, prekluzīva termiņa izbeigšanās attiecīgās tiesības īstenošanu izslēdz.⁷⁸ Tādēļ, ievērojot minēto, likumdevējs Kompensācijas likuma 12.panta 2.punktā⁷⁹ ir ietvēris izņēmumu, kas personai dod tiesības lūgt materiāltiesiska termiņa atjaunošanu.

No vienas puses, Kompensācijas likuma 12.panta 2.punktā iekļautais regulējums ir labvēlīgs cietušajam, jo paredz procesuālā (materiāltiesiskā) termiņa atjaunošanu attaisnojoša iemesla dēļ, bet no otras puses, termiņa ierobežojuma dēļ, ņemot vērā pret cietušo izdarītā noziedzīgā nodarījuma iespējamo smago raksturu, var radīt cietušajam nesamērīgas grūtības un ciešanas, kā arī atturēt noteiktu daļu cietušo pieteikties kompensācijai. Pēdējais, iespējams, pamatojams ar to, ka Kompensācijas likumā ietvertais regulējums, proti, ierobežotais termiņš, ir noteikts ar mērķi, ierobežot izmaksājamo kompensāciju skaitu, līdz ar to, ievērojot likuma noteikumus, cietušais var atturēties pierādīt attaisnojoša iemesla esību termiņa kavējumam un iesniegt pieteikumu valsts kompensācijas saņemšanai.

Ņemot vērā, ka tiesas spriedumos ir konstatēts, ka termiņa kavējums ir radies attaisnojoša iemesla dēļ un to, ka noziedzīgie nodarījumi, ievērojot to raksturu, var ietekmēt personas psihoemocionālo stāvokli, kā arī SPC „Providus” pētījumā atspoguļoto un faktu, ka dalībvalstīm ir jānodrošina tiesību aizsardzība un atbalsts cietušajiem, autore uzskata, ka ir nepieciešams grozīt Kompensācijas likumā noteikto termiņu, kurā var iesniegt pieprasījumu valsts kompensācijas saņemšanai.

Kā autore iepriekš norādīja, Direktīvā nav noteikts termiņš, kurā cietušajam būtu jāpiesakās valsts kompensācijai, tomēr Direktīvas normas imperatīvi norāda uz to, ka cietušajam šādas tiesības ir, nenorādot uz laika ierobežojumu. Tas nozīmē, ka dalībvalstīm būtu jānosaka saprātīgs termiņš, kurā cietušajam jāiesniedz pieteikums, proti, tāds, kurā cietušais bez (saprātīgiem) ierobežojumiem var realizēt savas Savienības normatīvajos aktos noteiktās tiesības.

Autore, ņemot vērā, ka Direktīva paredz kompensācijas piešķiršanu pārrobežu gadījumos un, pamatojoties uz dalībvalstu, kuras vienas no pirmajām pievienojās Konvencijai, vidēji noteikto termiņu, kurā var iesniegt pieprasījumu valsts kompensācijas saņemšanai, izsaka priekšlikumu Direktīvā noteikt vienotu termiņu, proti, vismaz trīs gadus, kas var tikt uzskatīts par atbilstošu Savienības līmenim, kā arī nodrošinātu gan nacionālajos,

⁷⁸ Briede J., Pleps J. Procesuālie termiņi. Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 469.lpp.

⁷⁹ Valsts kompensācija netiek izmaksāta, ja ir nokavēts šajā likumā noteiktais tās pieprasījuma iesniegšanas termiņš, izņemot gadījumus, kad termiņš nokavēts attaisnojošu iemeslu dēļ (piemēram, personas slimība)

gan pārrobežu gadījumos cietušajiem samērīgu termiņu kompensācijas pieprasījuma iesniegšanai, kas veicinātu cietušo tiesību aizsardzību un cietušā restitūcijas sasniegšanu, tādejādi arī stiprinot Savienības iedibināto pamatbrīvību uz personu brīvu pārvietošanos.

Nepieciešamību grozīt Kompensācijas likumā noteikto viena gada termiņu atzīst arī Tieslietu ministrija, kā norādīts tās izstrādātā likumprojekta “Grozījumi likumā “Par valsts kompensāciju cietušajiem”” anotācijā, termiņu, kurā cietušais var pieteikties kompensācijai, nepieciešams pagarināt uz trīs gadiem.⁸⁰

Komisijas zaļajā grāmatā par kompensāciju cietušajiem dalībvalstu atšķirīgie termiņi, kurā cietušais var pieteikties kompensācijai, ir atzīmēta kā problēma, kuru nepieciešams risināt, proti, noteikt minimālās (vienotas) prasības termiņam, kurā cietušais dalībvalstīs var pieteikties kompensācijai. Šādu minimālo termiņu noteikšana var veicināt caurspīdīgāku un vienkāršāku noteikumu izveidi attiecībā uz procedūru valsts kompensācijas saņemšanai visā Savienībā.⁸¹

Ņemot vērā, ka Savienības mērķis ir atcelt šķēršļus brīvai personu kustībai un pakalpojumu aprītei starp dalībvalstīm⁸², kā arī nodrošināt cietušo tiesību aizsardzību, īpaši attiecībā uz tiesas pieejamību cietušajiem un viņu tiesībām uz kompensāciju par kaitējumiem⁸³, autore uzskata, ka ir nepieciešams veikt grozījumus un papildināt Direktīvas 1.pantu, to izsakot šādā redakcijā:

„Dalībvalstis nodrošina to, ka tad, ja tīšs, vardarbīgs noziegums izdarīts dalībvalstī, kas nav dalībvalsts, kurā kompensācijas prasītājs pastāvīgi dzīvo, tad prasītājam ir tiesības prasību ***ne mazāk kā trīs gadu laikā no brīža, kad persona atzīta par cietušo***, iesniegt kādai iestādei vai citai struktūrai pēdējā dalībvalstī.”.

Šāda termiņa noteikšana veicinātu cietušā tiesību nostiprināšanu, kā arī cietušais, izmantojot Savienības iedibinātās pamatbrīvības, varētu paļauties, ka Savienības teritorijā ir noteikts vienots minimālais termiņš, kas nodrošinātu, ka kompensācijas institūts pēc būtības būtu pieejamāks cietušajiem, īpaši pārrobežu gadījumos. Autores ieskatā pašreizējais dalībvalstu regulējums attiecībā uz termiņu, kurā cietušajam jāpiesakās kompensācijai, neveicina cietušā tiesību aizsardzību, kā arī rada tiesisko nenoteiktību un šķēršļus brīvai personu kustībai un pakalpojumu aprītei.

⁸⁰ Tieslietu ministrijas likumprojekta “Grozījumi likumā “Par valsts kompensāciju cietušajiem”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/cits/likumprojekts-grozijumi-likuma-par-valsts-kompensaciju-cietusajiem-lidzdalibas-iespejas> [aplūkots 2016.gada 2.aprīlī]

⁸¹ Commission of the European Communities 20.09.2001. Green paper Compensation to crime victims (COM(2001) 536 final). Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0536&from=EN> [aplūkots 2016.gada 2.martā]

⁸² Direktīvas 1.apsvēruma.

⁸³ Direktīvas 3.apsvēruma. Eiropadome savā sanāsmē 1999. gada 15. un 16. oktobrī Tampērē aicināja sagatavot noziegumos cietušo aizsardzības obligātos standartus, īpaši attiecībā uz tiesas pieejamību cietušajiem un viņu tiesībām uz kompensāciju par kaitējumiem, ieskaitot tiesu izdevumus.

Vienlaikus autore uzskata, ka termiņam, kurā persona var saņemt kompensāciju pēc pieteikuma iesniegšanas, arī ir jābūt vienotam vai dalībvalstīm vismaz ir jāparedz iespēja kompensāciju saņemt pilnā apmērā avansā, kur kompetentā iestāde iesniegumu un lēmumu par kompensācijas saņemšanu izskata un pieņem paātrinātā kārtībā. Minēto jautājumu, kā arī kompensācijas apmēra noteikšanas problemātiku, autore plašāk analizēs nākamajā nodaļā.

2. Kompensācijas apmēra noteikšana

Kompensācijas apmērs un tā noteikšana ir valsts kompensācijas institūta stūrakmens, kas, ja atbilstošā apmērā atlīdzina cietušajam ar kaitējumu nodarītās sekas, padara to jēgpilnu. Iepriekšējās nodaļās autore jau norādīja, kādi ir būtiskākie elementi, pēc kuriem valstīm jāvadās, izveidojot valsts kompensācijas sistēmu un nosakot kompensācijas apmēru. Šajā nodaļā autore analizēs kompensācijas apmēra noteikšanas pamatus, Kompensācijas likuma noteiktā kompensācijas apmēra atbilstību tā noteikšanas pamatiem, kā arī izvirzīs priekšlikumus grozījumiem Kompensācijas likumā, ņemot vērā analīzes rezultātā izdarītos secinājumus.

Eiropas Padomes Rezolūcijā un Konvencijā jau sākotnēji tika norādīts, kas būtu jāatlīdzina personai, kurai nodarīts kaitējums. Piemēram, ienākumu zudums darba nespējas dēļ, veselības aprūpes izdevumi, bērnu izdevumi un uzturlīdzekļu zudums attiecībā uz apgādājamiem, kā arī morālais kaitējums. Proti, minētie izdevumi būtu jānodrošina ar atbilstošu kompensācijas apmēru un valstij savos normatīvajos aktos būtu jānodrošina, ka persona saņem kompensāciju tādā apmērā, lai atlīdzinātu jebkādu materiālu vai morālu kaitējumu, citiem vārdiem, sasniegtu restitūciju.

Savienības likumdevējs Direktīvas 12.panta 2.punktā noteica, ka dalībvalstīm jānodrošina, ka to tiesību normās ir paredzēta tāda to teritorijā izdarītos tīšos, vardarbīgos noziegumos cietušajiem izmaksājamo kompensāciju sistēma, kura garantē taisnīgu un samērīgu kompensāciju cietušajiem. Ievērojot Direktīvas noteikumus, Kompensācijas likuma 7.panta pirmajā daļā noteikts, ka vienam noziedzīgā nodarījumā cietušajam izmaksājamās valsts kompensācijas maksimālais apmērs ir Latvijas Republikā noteiktās piecas minimālās mēneša darba algas.

Komisijas priekšlikumā⁸⁴ Direktīvai norādīts, ka Direktīvā apzināti netiek piedāvāta harmonizācija attiecībā uz kompensācijas apmēru, ievērojot proporcionalitātes principu, tas ir, dalībvalstu atšķirības un ciešo saistību ar deliktu tiesībām, kam Komisijas ieskatā jābūt kompensācijas apmēra noteikšanas pamatam. Tādēļ Komisija Direktīvas priekšlikumā piedāvāja atšķirīgus minimuma standartus, pēc kuriem dalībvalstis var veidot savas valsts kompensācijas sistēmas, tie ir, uz iepriekš nostiprinātiem tarifiem vai, pamatojoties uz

⁸⁴ Commission of the European Communities 16.10.2002. Proposal for a Council directive on compensation to crime victims (2002/0274 (CSN)), p.10. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM\(2002\)0562_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM(2002)0562_EN.pdf) [aplūkots 2016. gada 2. aprīlī]

individuālu gadījumu izvērtējumu, kuru turpmāk piemēro pēc analogijas, vai nosakot maksimālo kompensācijas apmēru.

Kompensācija apmēra noteikšanai, balstoties uz deliktu tiesībās piešķirtiem kompensācijas apmēriem, ir saskatāma priekšrocība, jo cietušais savas tiesības saņemt kompensāciju izmantotu tikai viena procesa, šajā gadījumā administratīvā procesa, ietvaros. Tādā veidā, atceroties Direktīvas preambulā nostiprināto, ka cietušajiem ir jāatvieglo kompensācijas saņemšana, kā arī praktiskās un valodu grūtības, kas īpaši rodas pārrobežu gadījumā. Piemēram, gadījumos, kad cietušais nevar saņemt kompensāciju no likumpārkāpēja tādēļ, ka likumpārkāpējam nav līdzekļu, kas vajadzīgi, lai izpildītu spriedumu par zaudējumu segšanu, vai arī likumpārkāpēju nevar identificēt vai veikt kriminālvajāšanu pret to, ir būtiski, ka valsts nodrošinātā kompensācija ir tādā apmērā, kas būtu pielīdzināma tai, kuru cietušais varētu iegūt civilprocesuālā kārtībā.

Kompensācijas apmēra noteikšana, to saskaņojot ar deliktu tiesībās parasti piešķirto kompensācijas apmēru gan par materiālo, gan nemateriālo kaitējumu, būtu saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 5.pantā noteikto, proti, privātpersonas tiesību ievērošanas principu, kur administratīvajā procesā, it īpaši pieņemot lēmumu pēc būtības, iestāde un tiesa piemērojamo tiesību normu ietvaros veicina privātpersonas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību. Tāpēc tiesību norma, kas paredzētu kompensācijas apmēru, kas pielīdzināts civilprocesuālā kārtībā iegūstamam kompensācijas apmēram, un tai atbilstošs iestādes lēmums veicinātu cietušā tiesību un interešu aizsardzību, izvairoties no vairākiem laikietilpīgiem un sarežģītiem procesiem, kas ir īpaši nelabvēlīgs apstāklis pārrobežu situācijās.

Nākamajā apakšnodaļā autore analizēs Direktīvas 12.panta 2.punktā ietvertos jēdzienus „taisnīgs un samērīgs” kompensācijas apmēra noteikšanai, kas būtu atzīstami par ģenerālklausulām. Dalībvalstīm, ieviešot Direktīvu, minētie jēdzieni bija jāpiepilda ar saturu, tas ir, jāizvērtē taisnīgs un samērīgs kompensācijas apmērs atbilstoši katras valsts ekonomiskajai attīstībai, vienlaikus atceroties, ka nacionālās kompensācijas sistēmas tiks piemērotas arī pārrobežu gadījumiem. Līdz ar to ir būtiski, kāds kompensācijas apmērs tiek noteikts un ir saskanīgs arī ar Direktīvā izvirzītajiem mērķiem un uzdevumiem.

2.1. Taisnīgs un samērīgs

Iesākumā jāmin, ka nedz sākotnējās, nedz arī vēlākās Kompensācijas likumprojekta anotācijās jēdzieni „taisnīgs un samērīgs” netika vērtēti, par ko, kā jau iepriekšējās nodaļās

minēts, saņemta pamatota kritika gan no nevalstisko organizāciju, gan tiesību zinātnieku puses. Līdz ar to autore vērtēs jēdzienu „taisnīgs un samērīgs” saturu, apskatot tos kā ģenerālklausulas.

Tiesību teorijā atzīts, ka atklāto juridisko jēdzienu un ģenerālklausulu ieviešanas tiesību tekstos mērķis ir izvairīties no pazīmju sīka uzskaitījuma, tajā pašā laikā nelietojot normas piemērošanas jomu ierobežošanai. Ģenerālklausulas ir tiesību normās ietverti aptuveni formulēti vispārāstoša rakstura jēdzieni, kas jāpiepilda ar noteiktu saturu, lai attiecīgo tiesību normu varētu piemērot konkrētā dzīves gadījuma izšķiršanai. Tie padara normu elastīgāku, spējīgāku piemēroties sabiedrības mainīgajiem apstākļiem. Arī tiesību teorijā ir atzīts, ka ģenerālklausula ir tāds atklāts juridisks jēdziens, kurš interpretētajam jāpiepilda ar noteiktu saturu, lai to vispār varētu konkrētajā gadījumā piemērot.⁸⁵

Ar ģenerālklausulu jeb nenoteikto tiesību jēdzienu ietveršanu Direktīvā Savienības likumdevējs apzināti padarīja normu par kompensācijas apmēru katrai dalībvalstij individuāli izvērtējamu nevis noteica harmonizāciju attiecībā uz vienotu kompensācijas apmēra noteikšanu. Tādējādi norma tika padarīta elastīgāka un spējīgāka piemēroties katras dalībvalsts apstākļiem.

Lai vērtētu jēdzienu „taisnīgs un samērīgs” saturu, piemērojot tos Direktīvas normu ieviešanā nacionālajos tiesību aktos, tie skatāmi kopīgi, ievērojot to, ka tie aptver vienu mērķi – noteikt atbilstīgu kompensācijas apmēru. Analizējot konkrētā gadījuma faktiskos apstākļus, normas piemērotājam jāiegūst argumentēta pārliecība par to, ka gadījums atbilst dotās ģenerālklausulas jēgai – *ratio legis*.⁸⁶ Tāpēc, lai vispusīgi piemērotu ģenerālklausulu, ir jāveic tiesību normu iztulkošana ar tās metodēm.

Saskaņā ar normu gramatisko iztulkošanas metodi vārdiem „taisnīgs un samērīgs” var tikt piešķirta gan ikdienā lietojamā nozīme, gan attiecīgos gadījumos, kad tie ietverti normatīvajā aktā, juridiska nozīme. Atklātie jeb nenoteiktie jēdzieni dod tikai aptuvenu priekšstatu par iespējamo jomu (virzienu), kurā būtu meklējams konkrētā jēdziena saturs. Tie parasti pauž attieksmi pret kādu parādību, vērtējumu vai rīcības motivāciju un galvenokārt ir cilvēka apzināšanās sfēras problēma. Tādi ir arī jēdzieni „taisnīgs un samērīgs”, tomēr to saturs ar gramatisko iztulkošanas metodi faktiski nav noskaidrojams.⁸⁷

Vārds „taisnīgums” vārdnīcā skaidrots kā tiesisko attiecību stāvoklis, kas kopumā atbilst vēsturiski un sociāli determinētiem racionāliem un morāliem priekšstatiem un kritērijiem.⁸⁸

⁸⁵ Levits E. Ģenerālklausulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība. Žurnāls „Likums un Tiesības”, 2003.gada 8.jūlijs, nr.6

⁸⁶ Meļķis E. Tiesību normu iztulkošana. Rīga: Latvijas Universitāte, 2000, 31.lpp.

⁸⁷ Meļķis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: Rakstu krājums/ Dr.habil.iur., profesora E. Meļķiņa zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 115., 116.,117.lpp.

⁸⁸ Mikainis Z. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 251.lpp.

Savukārt vārds „samērīgums” biežāk lietots kā administratīvo tiesību princips, citiem vārdiem arī proporcionalitātes princips. Direktīvas 12.panta 2.punktā tā angļu valodas redakcijā vārds „samērīgs” norādīts kā „*appropriate*”, kas tulkojumā nozīmē piemērots jeb atbilstošs⁸⁹, līdzīgi franču valodas redakcijā vārds „samērīgs” norādīts kā „*appropriée*”, kas tulkojumā arī nozīmē piemērots⁹⁰. Tādējādi, autoresprāt, vārds „samērīgs” Direktīvas 12.panta 2.punktā gramatiski nebūtu viennozīmīgi uztverams kā samērīgs, bet ietverot arī vārdu „atbilstošs” un „piemērots” nozīmi.

Jau iepriekš minēts, ka Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā *inter alia* ir nostiprinātas cilvēka pamattiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Jēdziens „atbilstošs atlīdzinājums” tiek lietots kā sinonīms atlīdzībai, algai vai kompensācijai. Nosakot atbilstīgu atlīdzinājumu, primārais mērķis ir iepriekšējā tiesiskā un mantiskā stāvokļa atjaunošana.⁹¹ Tas atbilst arī kompensācijas institūta mērķim – nodrošināt cietušās personas restitūciju atbilstoši aizskāruma smagumam un veidam.

Autores ieskatā Direktīvas 12.panta 2.punkts⁹², to vērtējot gramatiski, jāskata attiecīgā panta ietvaros. Tādējādi jēdzieni „taisnīgs un samērīgs” primāri attiecināti uz kompensāciju (apmēru) un sekundāri uz kompensācijas sistēmu, kura tiek veidota, garantējot šo taisnīgo un samērīgo (atbilstošo) kompensāciju cietušajiem. Tas ir būtiski, analizējot normu turpmāk ar pārējām iztulkošanas metodēm, jo norāda, ka jēdziens „taisnīgs un samērīgs” ir attiecināms ne tikai uz kompensācijas apmēru, bet arī sistēmu kopumā.

Sistēmiskā metode ir tiesību normas vai tās sastāvdaļu tekstuālā satura tālāka izpēte un analīze no normu savstarpējā sakara viedokļa, skatot to kontekstā ar citām normām, likumiem, tiesību principiem un visu tiesību sistēmu. Sistēmiskās iztulkošanas metodes ietvaros uzsvars tiek likts arī uz salīdzinošo palīgmetodi, tas ir, normas jēgas meklēšanu, salīdzinot attiecīgus risinājumus dažādās valstīs.⁹³

Analizējot jēdzienu „taisnīgs un samērīgs” no sistēmiskās metodes viedokļa, iesākumā jāņem vērā Direktīvas darbības joma un citas tās normas. Direktīvas darbības joma attiecas uz cietušā tiesībām iesniegt prasību par kompensācijas saņemšanu jebkurā dalībvalstī, ievērojot teritorialitātes principu. Atbilstoši Direktīvas 2.pantam kompensāciju maksā tās dalībvalsts kompetentā iestāde, kuras teritorijā izdarīts noziegums. Līdz ar to secināms, ka jēdzienu

⁸⁹ Raškevičs J. Angļu-latviešu vārdnīca. Rīga: apgāds „Jāņa Sēta”, 1997, 66.lpp.

⁹⁰ Skrābane A. Franču-latviešu vārdnīca. Rīga: apgāds „Zvaigzne ABC”, 2002, 69.lpp.

⁹¹ Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu (92.panta trešais teikums). Latvijas Republikas Satversmes komentāri VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 149.lpp., 159.lpp.

⁹² Visas dalībvalstis nodrošina to, ka to tiesību normās ir paredzēta tāda to teritorijā izdarītos tīšos, vardarbīgos noziegumos cietušajiem izmaksājamo kompensāciju sistēma, kura garantē taisnīgu un samērīgu kompensāciju cietušajiem.

⁹³ Meļķis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: Rakstu krājums/ Dr.habil.iur., profesora E. Meļķiņa zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 117.lpp.

„taisnīgs un samērīgs” saturs nevar tikt šauri interpretēts nacionālā līmenī, ņemot vērā, ka Direktīvas mērķis ir primāri nodrošināt kompensāciju pārrobežu gadījumos. Tādēļ ņemams vērā ir pārrobežu raksturs, kas piemīt kompensācijas apmēram gadījumos, kad tas tiek izmaksāts cietušajam, kurš cietis dalībvalstī, kas nav dalībvalsts, kurā tas pastāvīgi dzīvo.

Kā autore iepriekš secinājusi, Savienības dibināšanas līgumos nostiprinātas personas tiesības uz brīvu pārvietošanos Savienībā, kas radīja nepieciešamību izveidot tiesiskuma telpu, kurā Savienības pilsonim piešķirtās tiesības uz brīvu pārvietošanos uzliek pienākumu dalībvalstīm garantēt personas drošību, tostarp tiesības uz atbilstošu kompensāciju. Jēdzienu „taisnīgs un samērīgs” attiecināšana uz kompensācijas apmēru, kas ir būtiskākais elements, gan no Direktīvas noteikumu, gan kompensācijas institūta viedokļa, to skatot kopā ar Savienības primārajos tiesību aktos noteikto, norāda uz Savienībā regulētajām pamattiesībām, no kurām *inter alia* izriet diskriminācijas aizliegumus. Tas vēlreiz norāda uz kompensācijas apmēra pārrobežu raksturu un īpašo lomu atbilstošā Savienības tiesību veidošanā un īstenošanā.

Salīdzinot tulkojamās normas risinājumu jeb noteikto kompensācijas apmēru citās dalībvalstīs, piemēram, Beļģijā maksimālais kompensācijas apmērs ir 62 000 euro, Nīderlandē 22 700 euro par materiālajiem zaudējumiem (piemēram, medicīniskiem pakalpojumi, nolaupīta manta, darbnespēja) un 9 100 euro par garīgajām ciešanām, Igaunijā 9 590 euro, Lietuvā 8 211,85 euro, Čehijā aptuveni 5 700 euro, savukārt Francijā kompensācijas apmēram nav ierobežojuma, citiem vārdiem, tiek kompensēts viss nozieguma rezultātā nodarītais kaitējums, līdz ar to var secināt, ka kompensācijas apmērs starp dalībvalstīm būtiski atšķiras.⁹⁴

Autoresprāt, atšķirīgie kompensācijas apmēri starp dalībvalstīm norāda uz to, ka arī taisnīga un samērīga kompensācijas apmēra izpratne būtiski atšķiras, ko viennozīmīgi ietekmē katras dalībvalsts ekonomiskie apstākļi, kā arī izpratne par kompensācijas institūta būtību, kas jāuzsver – norāda uz pilnīgu cietušā restitūcijas sasniegšanu. Šajā kontekstā arī jāatceras Komisijas priekšlikums Direktīvai, kur neatkarīgi no izvēlētā kompensācijas sistēmas modeļa Komisija kā vadlīnijas katrai dalībvalstij kompensācijas apmēra noteikšanai ieteica vadīties pēc deliktu jeb civiltiesībās parasti noteiktajiem kompensācijas apmēriem. Tādā veidā kompensācijas apmērs tiek pietuvināts kompensācijas institūta pamatprincipiem un tiesu praksei.

Pēc jēdzienu „taisnīgs un samērīgs” iztulkošanas autore analizēs Latvijas judikatūrā civilīlētās un kriminālīlētās piemērotos kompensācijas apmērus, lai norādītu uz kompensācijas

⁹⁴ Eiropas tiesiskās sadarbības tīkls. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_ec_lv.htm [aplūkots 2016.gada 9.aprīlī]

apmēriem, kādus cietušais var saņemt citos procesos salīdzinājumā ar Kompensācijas likumā noteikto.

Vienādi būtiski, ka katrs likums un tiesību norma ir pieņemta konkrētos vēsturiskos apstākļos, kuros meklējama normas pieņemšanas nepieciešamība.⁹⁵ Vēsturiskos apstākļos normas pieņemšanas procesa savā ziņā vislabāk parāda konkrētā normatīvā akta anotācija, kur tiesību akta projekta iniciators paskaidro kā katras normas, tā visa tiesību akta jēgu, nepieciešamību un, ja vajadzīgs, sniedz atsevišķus skaidrojumus. Komisijas priekšlikumā Direktīvai tika detalizēti noteikts, kādi principi ir jāievēro, nosakot kompensācijas apmēru un ko kompensācijai būtu jāietver. Tomēr likumdošanas procesā norma, kura bija augstā detalizācijas pakāpē, reducējās uz jēdzieniem „taisnīgs un samērīgs”. Likumdevēja griba un lēmums ir jārespektē, kā arī jāņem vērā, ka Savienības tiesību akts tiek pieņemts ilgstošā sarunu procesā, kurā iesaistītas visas dalībvalstis.

Jau 1999.gadā Komisija prezentēja ziņojumu, kurā informēja, ka nepieciešams steidzami izstrādāt priekšlikumu cietušo tiesību aizsardzības stiprināšanai, tostarp attiecībā uz valsts kompensācijas jautājumu. Būtiski bija radīt Savienības līmeņa tiesiskuma telpu, kur katrs pastāvīgi dzīvojošais var justies drošībā un paļauties uz savu tiesību aizsardzību, tas ir, kaitējuma atlīdzinājumu gadījumā, ja nodarīts noziedzīgs nodarījums.⁹⁶ Apskatāmās normas pieņemšanas procesā likumdevēja mērķis bija saglabāt izvirzītos mērķus, tomēr vienlaikus radīt tādu regulējumu, kas būtu atbilstošs katras dalībvalsts ekonomiskajiem un sociālajiem apstākļiem.

Šajā gadījumā svarīgi norādīt, ka 2004.gadā Savienībai pievienojās desmit jaunas dalībvalstis, kuru ekonomiskie radītāji ievērojami atšķīrās no jau esošajām dalībvalstīm. Tādējādi, iespējams, tieši minētais apstākļi veicināja normas pieņemšanu redakcijā, kādu to redzam pašlaik. Iepriekš jau tika minēts, ka Komisijas sākotnējā priekšlikumā Direktīvai, kā viens no kompensācijas sistēmas modeļiem paredzēja noteikt maksimālo kompensācijas apmēru līdz pat 60 000 euro, kas jaunajām dalībvalstīm tajā brīdī būtu liels izaicinājums.

Visbeidzot, lai noskaidrotu normas mērķi, to skatot kompensācijas institūta, tiesību akta un tā iniciatīvas ietvaros, autore izanalizēs normu ar teleoloģiskās iztulkošanas metodi, kas nozīmē iztulkošanu saskaņā ar normas juridiskiem un sociāliem mērķiem vai nolūkiem, kas saskatāmi vai izriet no normas.⁹⁷ Ar gramatisko iztulkošanu tika secināts, ka kompensācijas sistēmai kopumā, ne tikai apmēram, jābūt taisnīgai un samērīgai. Papildus noskaidrots, ka

⁹⁵ Meļķis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: Rakstu krājums/ Dr.habil.iur., profesora E.Meļķiša zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 121.lpp.

⁹⁶ Commission of the European Communities 16.10.2002. Proposal for a Council directive on compensation to crime victims (2002/0274 (CSN)), p.3. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_instituti/ns/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM\(2002\)0562_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_instituti/ns/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM(2002)0562_EN.pdf) [aplūkots 2016.gada 9.aprīlī]

⁹⁷ Meļķis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: Rakstu krājums/ Dr.habil.iur., profesora E.Meļķiša zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 124.lpp.

jēdzieni „taisnīgs un samērīgs” to vārdiskā izpratnē nozīmē atbilstību cēloniski noteiktiem racionāliem un morāliem sabiedrības priekšstatiem, kam vienlaikus un saskarē ar valsti jābūt saprātīgiem, kā arī atbilstošiem un piemērotiem attiecīgā tiesiskā regulējuma ietvaros.

Ar sistēmiskās iztulkošanas paņēmieni secināts, ka analizējamās normas izcelsme, kas raksturo tās lomu tiesību sistēmā, ir meklējama ne tikai Direktīvā, bet arī Savienības dibināšanas līgumos, kas norāda uz normas pārrobežu raksturu un līdz ar to, ieviešot normu nacionālajās tiesībās, tas īpaši jāņem vērā. Direktīvas transponēšanas procesā nacionālajos tiesību aktos dalībvalstīm var rasties priekšstats, ka tās pārņem Savienības tiesības, bet īsteno tās tikai nacionālā līmenī. Tam iemesls ir nacionālā likumdevēja loma Direktīvas pārņemšanas procesā, kur dalībvalsts likumdevējs savā ziņā ir neatkarīgs un spēj patstāvīgi lemt.

Vēsturiskās iztulkošanas metodes rezultātā secināts, ka normas sākotnējais priekšlikums un tās gala redakcija likumdošanas procesā būtiski mainīta, kam pamatots iemesls saskatāms Direktīvas pieņemšanas laiks, kad Savienība tās pastāvēšanas vēsturē vienlaikus uzņēma vislielāko jauno dalībvalstu skaitu, kurām neilgi pēc iestāšanās, Direktīvas noteikumi bija jāievieš nacionālā līmenī un šajā ziņā vienotu standartu noteikšana, ievērojot jauno un esošo dalībvalstu ekonomisko attīstību, bija nesamērīga.

Direktīvas vispārējais pieņemšanas mērķis saskaņā ar Komisijas priekšlikuma norādīto ir nodrošināt, ka visi Savienības pilsoņi un likumīgie iedzīvotāji var saņemt adekvātu kompensāciju par kaitējumu, kas nodarīts noziedzīgā nodarījuma rezultātā Savienības teritorijā. Kā vienu no speciālajiem mērķiem, izceļot adekvātu kompensācijas apmēru un tā noteikšanas minimālos kritērijus, kas *inter alia* ietver arī nevienlīdzības mazināšanu starp dalībvalstīm.⁹⁸ Šajā situācijā, ievērojot, ka norma no tās sākotnējās iniciatīvas līdz tās pieņemšanai ir būtiski mainījusies, tā mērķis analizējams, ņemot vērā arī pārējās iztulkošanas metodēs secināto.

Tātad, pretstatot sākotnējo normas projektu un gala redakciju, autore secina, ka normas mērķis bija, pirmkārt, radīt Savienības līmeņa regulējumu, kas noteic pienākumu izveidot nacionālas kompensācijas sistēmas, kas nodrošina adekvātu kompensāciju, otrkārt, kompensācijas apmēra noteikšanu apzināti nodot dalībvalstu ziņā, ievērojot pastāvošās atšķirības starp tām.

Apkopojot normas iztulkošanas rezultātā izanalizēto, autoresprāt, jēdzieni „taisnīgs un samērīgs (piemērots jeb atbilstošs)” sevī ietver dalībvalsts individuālu izvērtējumu kompensācijas apmēra noteikšanai, to salīdzinot ar civilprocesā judikatūrā noteiktajiem

⁹⁸ Commission of the European Communities 16.10.2002. Proposal for a Council directive on compensation to crime victims (2002/0274 (CSN)), p.5-6. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM\(2002\)0562_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM(2002)0562_EN.pdf) [aplūkots 2016.gada 9.aprīlī]

kompensācijas apmēriem, īpaši izvērtējot atlīdzinājumu par morālo kaitējumu. Nosakot taisnīgu un samērīgu kompensācijas apmēru dalībvalstīm jāņem vērā arī citu dalībvalstu pieredze analizējamās normas ieviešanā, kā arī būtiski saprast tās pārrobežu raksturu un apzināties, ka kompensācijas apmēram ir jābūt noteiktam Savienības līmenī, nevis nacionālā, atceroties, ka kompensācijas subjekts ir ikviens Savienības pilsonis un likumīgais iedzīvotājs, kura materiālie zaudējumi var būtiski atšķirties, ņemot vērā gan vietu, kur persona strādā un dzīvo, gan vietu, kur tā saņem medicīnas pakalpojumus. Tādēļ visbūtiskāk ir ievērot normas pārrobežu statusu, nosakot taisnīgu un samērīgu kompensācijas apmēru. Tieši vērtējot samērīgumu, dalībvalstīm jārod saprātīgs kompensācijas apmērs, kas spētu segt izdevumus, kas atbilstoši kaitējuma raksturam personai varētu rasties un būtu vismaz lielā mērā kompensējami ikvienā dalībvalstī.

2.2. Kompensācijas apmērs krimināllietās un civillietās

Iepriekšējā apakšnodaļā autore analizēja Direktīvas 12.panta 2.punktā ietverto jēdzienu „taisnīgs un samērīgs” saturu attiecībā uz cietušajiem izmaksājamo kompensācijas apmēru. Kā būtisks kompensācijas apmēra noteikšanas elements tika izvirzīts civilprocesa judikatūrā noteiktais kompensācijas apmērs, ņemot vērā to, un tas ir būtiski, ka nacionālajā valsts kompensācijas sistēmā noteiktajam kompensācijas apmēram pašam par sevi ir pārrobežu raksturs, kā arī, ka ir nepieciešams radīt tādu regulējumu, kurā cietušajam nav jāvēršas vairākās tiesu instancēs, dažādos procesos, lai ilgstošā procesā sasniegtu atbilstīgu atlīdzinājumu par tam nodarīto kaitējumu. Atbilstoši Latvijas normatīvajiem aktiem kompensācija var tikt prasīta arī kriminālprocesa ietvaros. Līdz ar to, lai salīdzinātu kompensācijas apmēru, kāds noteikts Kompensācijas likumā, autore analizēs, kādi kompensācijas apmēri tiek noteikti cietušajiem judikatūrā civilprocesā un kriminālprocesā.

Kompensācija Kriminālprocesa likuma ietvaros tika noteikta jau pirms 2006.gada 26.janvāra, kad spēkā stājās Civillikuma⁹⁹ 1635.panta¹⁰⁰ jaunā redakcija. Lai gan nereti apelācijas vai kasācijas instances tiesa lēmumu par kompensācijas piedziņu atcēla, salīdzinājumam tiks izmantoti arī spriedumi krimināllietās pirms minētajiem Civillikuma grozījumiem.

⁹⁹ Civillikums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> [aplūkots 2016.gada 9.aprīlī]

¹⁰⁰ Katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot.

Piemēram,

- ar Rīgas rajona tiesas 2006.gada 12.maija spriedumu (lieta Nr.K33-0091-06, 11350141004) no notiesātā, kurš atzīts par vainīgu Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā par labu mazgadīgai personai, kura ceļu satiksmes negadījumā cieta pati un zaudēja abus vecākus, piedzīta kaitējuma kompensācija par morālo aizskārumu un fiziskām ciešanām Ls 35 000 apmērā.
- ar Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2007.gada 25.oktobra spriedumu (lieta Nr.K28-263/07-6, 11520098406) notiesātā persona, kura atzīta par vainīgu Krimināllikuma 260.panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, kura rezultātā cieta gājēji, iegūdami smagus, dzīvībai bīstamus miesas bojājumus, tiesa apmierināja kompensāciju par morālo kaitējumu attiecīgi Ls 11 745,21 un Ls 11 939,21 apmērā.
- ar Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2008.gada 7. aprīļa spriedumu (lieta Nr.K32-69-08/5, 11091253006) notiesātajam par slepkavību, kas kvalificēta saskaņā ar Krimināllikuma 116.pantu, par labu cietušajai – noslepkavotās personas mātei, piedzīta morālā kaitējuma kompensācija Ls 10 000 apmērā.
- ar Dobeles rajona tiesas 2008.gada 15.oktobra spriedumu (lieta Nr.K13-125/08) apsūdzībā pēc Krimināllikuma 125.panta pirmajā daļā un 231.panta otrajā paredzēto noziegumu izdarīšanu, apsūdzētajam par izdevumiem, kas saistīti ar ārstēšanās izdevumiem, advokāta pakalpojumiem un morālo kaitējumu, par labu cietušajam noslēgta rakstiska vienošanās par Ls 50 000 kompensāciju, par ko tiesa spriedumā noteikusi pienākumu notiesātajam atlīdzināt kaitējumu cietušajam saskaņā ar panākto vienošanos.¹⁰¹

Vienlaikus no judikatūras apkopojuma laikā no 2007. līdz 2009.gadam secināms, ka par noziedzīgiem nodarījumiem, kas kvalificējami kā slepkavība, tātad izraisīta personas nāve, tiek piešķirta kompensācija cietušajiem vidēji 13 100 latu jeb 18 600 euro apmērā.¹⁰² Kā secināms no piemēriem, krimināllietās noteiktie kompensācijas apmēri aptver personai jeb cietušajam radīto kaitējumu, tas ir, par morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām un mantiskajiem zaudējumiem.

Civillietās kompensācija par kaitējumu, kas nodarīts nozieguma rezultātā, tiek piešķirta, pamatojoties uz Civillikuma regulējumu un no tā izrietošo normu interpretāciju, kas noteic,

¹⁰¹ Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā 2010/2011 Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/petijumi/tiesu%20prakse%20moralais%20kaitējums_an.doc [aplūkots 2016.gada 10.aprīlī]

¹⁰² Turpat.

kādam jābūt pamatam, lai prasītu zaudējumu atlīdzinājumu, tai skaitā par morālo kaitējumu. Piemēram, lai ilustrētu kompensācijas apmērus, kādi tiek noteikti civillietās, kur persona prasa kompensāciju par noziedzīga nodarījuma radītajām sekām, kad tiesa kriminālprocesa ietvaros kompensāciju nav noteikusi vispār vai cietušā ieskatā nepietiekošā apmērā:

- Bauskas rajona tiesa 2014.gada 25.marta spriedumā par morālā kaitējuma piedziņu par noziedzīgu nodarījumu, kura rezultātā viena persona mirusi un otra ieguvusi smagus, dzīvībai bīstamus miesas bojājumus, kuru rezultātā turpina ārstēšanos, noteica cietušajai – mirušās personas sievai morālā kaitējuma atlīdzību 7 792,06 euro, savukārt cietušajam, kas cieta smagus miesas bojājumus, 5 600 euro.¹⁰³
- Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa 2014.gada 26.maija spriedumā par labu personai, kurai miris radnieks noziedzīga nodarījuma rezultātā, noteica morālā kaitējuma atlīdzību 9 960,10 euro.¹⁰⁴
- Daugavpils tiesa 2015.gada 11.februāra spriedumā par labu cietušajai, kura vērsās tiesā ar prasību piedzīt zaudējumus un morālā kaitējuma kompensāciju par noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarītiem miesas bojājumiem, kuri izdarīti cietušās dēlam, kuru rezultātā iestājās nāve, noteica zaudējumu atlīdzinājumu 1 451,33 euro un kompensāciju par morālo kaitējumu 25 000 euro.¹⁰⁵
- Tukuma rajona tiesa 2015.gada 25.jūnija spriedumā par labu personai, kurai ar prettiesiskām darbībām, par kurām iesāktais kriminālprocess tika izbeigts, nodarīts morālais kaitējums, fiziskās ciešanas un mantiskie zaudējumi, tas ir, ārstēšanās izdevumi, noteica zaudējumus 706,04 euro un morālo kaitējumu 2 000 euro apmērā.¹⁰⁶

Tādējādi uzskatāmi redzams, ka arī civillietās noteiktie kompensācijas apmēri cietušajiem ir būtiski augstāki, nekā tie noteikti Kompensācijas likumā. Pašlaik radītais un spēkā esošais Latvijas tiesību aktu regulējums nav efektīvs un rada ievērojamu slogu personai, kura atzīta par cietušo un vēlas izmantot savas leģitīmās tiesības saņemt atbilstošu kompensāciju par radītajiem zaudējumiem un morālo kaitējumu. Proti, un kā to spilgti ilustrē norādītie tiesu nolēmumi, personai, lai pēc gūtajiem zaudējumiem un morālā kaitējuma gala rezultātā saņemtu atbilstošu atlīdzinājumu jeb kompensāciju, ir jāvēršas ar prasījumiem pēc

¹⁰³ Bauskas rajona tiesas 2014.gada 25.marta spriedums lietā Nr.C10082712. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi> [aplūkots 2016.gada 10.aprīlī]

¹⁰⁴ Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2014.gada 26.maija spriedums lietā Nr.C28304813. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi> [aplūkots 2016.gada 10.aprīlī]

¹⁰⁵ Daugavpils tiesas 2015.gada 11.februāra spriedums lietā Nr.C12151214. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi> [aplūkots 2016.gada 10.aprīlī]

¹⁰⁶ Tukuma rajona tiesas 2015.gada 25.jūnija spriedums lietā Nr.C37103314. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi> [aplūkots 2016.gada 10.aprīlī]

kompensācijas administratīvā procesa, kriminālprocesa un civilprocesa ietvaros. Pirmkārt, tas cietušanai personai rada ievērojamas grūtības gan no laika, gan finanšu viedokļa, otrkārt, negarantē atbilstoša atlīdzinājuma saņemšanu.

Šajā kontekstā jānorāda, ka Tieslietu ministrija¹⁰⁷ ir izstrādājusi likumprojektu „Grozījumi likumā „Par valsts kompensāciju cietušajiem””, ar kuru plānots paaugstināt valsts kompensācijas maksimālo apmēru, to nosakot 10 minimālo algu apmērā atbilstoši Latvijas normatīvajiem aktiem. Šā likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā norādīts, ka kompensācijas apmēra paaugstināšanas mērķis ir nesamērīgi zemo valsts kompensācijas apmēru pietuvināt citu dalībvalstu līmenim.

Lai arī Latvijas centieni uzlabot Kompensācijas likuma regulējumu, paaugstinot valsts izmaksājamās kompensācijas apmēru, ir atzīstami kā pozitīvi, tomēr, autoresprāt, ņemot vērā izvērsto analīzi par Direktīvā noteiktā kompensācijas apmēra regulējumu un salīdzinājumu ar kriminālprocesā un civilprocesā vidēji noteiktajiem kompensācijas apmēriem, Kompensācijas likumā noteiktais kompensācijas apmērs ir nepietiekošs un neatbilst ne dz Direktīvas regulējumam, ne kompensācijas institūta būtībai un mērķiem.

Līdz ar to autore izsaka priekšlikumu Kompensācijas likuma 7.pantā noteikt, ka vienam noziedzīgā nodarījumā cietušajam izmaksājamās valsts kompensācijas maksimālais apmērs ir Latvijas Republikā noteiktās divdesmit piecas minimālās mēneša darba algas¹⁰⁸. Tādā veidā, pirmkārt, tuvinot kompensācijas apmēru citās dalībvalstīs noteiktajam kompensācijas apmēram, otrkārt, tuvinot to kompensācijas institūta mērķim, Direktīvas nosacījumiem un kompensācijas apmēriem, kādi vidēji noteikti kriminālprocesa un civilprocesa ietvaros. Šāds regulējums nodrošinātu, ka persona, izmantojot Kompensācijas likuma regulējumu, varētu efektīvi saņemt taisnīgu un samērīgu nodarītā kaitējuma atlīdzinājumu viena procesa ietvaros.

Direktīvā grozījumu ierosināšana kompensācijas apmēra kritēriju noteikšanā nav ierosināma, jo, pirmkārt, jau vairākus gadus kompensācijas sistēmas ir ieviestas visās dalībvalstīs, un pašlaik labākais risinājums, kā paaugstināt kompensācijas apmēru, ir katrai dalībvalstij patstāvīgi apzināties cietušo tiesību stiprināšanas nozīmi un īstenot pasākumus nacionālā līmenī. Pašlaik Direktīvā esošais regulējums, kas ar atklāto jeb nenoteikto tiesību jēdzienu paredz dalībvalstīm patstāvīgi noteikt kompensācijas apmēru, ir, autoresprāt, vislabākais risinājums, jo vēl aizvien dalībvalstu ekonomiskā attīstība nenotiek vienā līmenī un vienotu standartu noteikšana šajā jautājumā vēl ir pāragra.

¹⁰⁷ Tieslietu ministrijas likumprojekts “Grozījumi likumā “Par valsts kompensāciju cietušajiem””. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/cits/likumprojekts-grozijumi-likuma-par-valsts-kompensaciju-cietusajiem-lidzdalibas-iespejas> [aplūkots 2016.gada 11.aprīlī]

¹⁰⁸ Sākot ar 2016.gada 1.janvāri normāla darba laika ietvaros minimālās mēneša darba alga ir 370 euro. Minimālā darba alga. Labklājības ministrija. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/2525> [aplūkots 2016.gada 11.aprīlī]

Papildus būtu vērtējama Kompensācijas likuma 7.pantā pašlaik noteiktā valsts kompensācijas apmēra atbilstība, ievērojot Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešā teikumu un tā interpretācijas tvērumu, kur ar atbilstošu atlīdzinājumu nav jāsaprot tikai zaudējumu atlīdzināšana vai mantiska atbildība, bet arī atbildība par nemantisku labumu vai tiesību aizskāruma nemantiska rakstura negatīvajām sekām, kas neizsmēļ visu jēdziena „atbilstošs atlīdzinājums” saturu. Tas attiecas arī uz tiesas aizsardzību, kas ietver arī personas tiesību un pienākumu noteikšanu, kā arī citus tiesiskos aizsardzības līdzekļus.¹⁰⁹

Ievērojot minēto un kompensācijas institūta mērķus un būtību, valsts, stājoties noziedzīga nodarījuma izdarījušās personas vietā, būtībā uzņemas atbildību nodrošināt personai Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā garantētās cilvēka pamattiesības, kas atbilstoši tā interpretācijai nozīmē vispusīgu tiesību aizskāruma atlīdzinājumu, īstenojot tiesiskā un mantiskā stāvokļa atjaunošanu.

Nākamajā nodaļā autore netieši analizēs kompensācijas piešķiršanas mehānismu jeb to, kāda termiņā kompensācija tiek piešķirta, un vai noteiktais termiņš ir efektīvs visiem cietušajiem un vai nepieciešami, kādi priekšlikumi par kompensācijas saņemšanu arī citā termiņā nekā tas pašlaik noteikts attiecībā uz visiem gadījumiem.

2.3. Avansa maksājums

Vienlaikus kompensācijas apmēra jautājumam būtisks ir arī jautājums par kompensācijas piešķiršanas mehānismu. Jau Komisijas Zaļajā grāmatā par kompensāciju noziegumos cietušajiem uzsvērts, ka dalībvalstu prakse kompensācijas izmaksā nav viennozīmīga saskaņā ar cietušā vajadzībām. Izdevumi, kas saistīti ar medicīnas pakalpojumiem vai ienākumu zudums darbnespējas rezultātā, ir pēkšņi un seko uzreiz pēc nodarītā kaitējuma, kamēr kompensācija no valsts vai apsūdzētās personas tiek saņemta tikai pēc noteikta laika. Tāpēc viens no ilustrētās problēmas risinājumiem varētu būt kompensācijas avansa maksājums, kas pārrobežu gadījumos būtu īpaši labvēlīgs nosacījums.¹¹⁰

Kompensācijas likuma 10.panta pirmā daļa noteic, ka mēneša laikā pēc valsts kompensācijas pieprasījuma saņemšanas tiek pieņemts lēmums par valsts kompensācijas izmaksāšanu šajā likumā noteiktajos gadījumos. Savukārt Kompensācijas likuma 11.panta

¹⁰⁹ Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu (92.panta trešais teikums). Latvijas Republikas Satversmes komentāri VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības. Rīga: 2011, Latvijas Vēstnesis, 150.lpp.

¹¹⁰ Commission of the European Communities 20.09.2001. Green paper Compensation to crime victims (COM(2001) 536 final), p.29. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0536&from=EN> [aplūkots 2016.gada 11.aprīlī]

otrā daļa noteic, ka valsts kompensāciju izmaksā mēneša laikā pēc dienas, kad pieņemts lēmums par valsts kompensācijas izmaksāšanu. Līdz ar to cietušais kompensāciju var saņemt divu mēnešu laikā pēc iesnieguma par kompensācijas saņemšanu. Tomēr, kā jau iepriekš minēts, ir gadījumi un noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīts tāds kaitējums, kas prasa tūlītēju palīdzību, rehabilitāciju vai cita veida speciālistu palīdzību, kā arī finanšu līdzekļus pamatvajadzību nodrošināšanai.

Pārrobežu gadījumos, kad persona tikai īslaicīgi apmeklē citu dalībvalsti, kompensācijas avansa maksājums, kas tiktu izskatīts paātrinātā kārtībā, būtu efektīvs tiesību aizsardzības rīks. Persona, kas cietusi citā dalībvalstī, izņemot galēju nepieciešamību, pēc noziedzīga nodarījuma parasti atgriezīsies dalībvalstī, kurā tā pastāvīgi dzīvo. Tas apgrūtina jebkura procesa virzību un iespējamu nepieciešamību sekot līdz kompensācijas saņemšanas procesa norisei.

Tāpēc, ņemot vērā atsevišķu noziedzīgu nodarījumu radīto kaitējumu specifiku un efektīvu tiesību īstenošanu, īpaši pārrobežu gadījumos, autore izsaka priekšlikumu veikt grozījumus Kompensācijas likumā un papildināt likumu ar jaunu 10.panta pirmo prim daļu un 11.panta otro prim daļu šādā redakcijā:

10.panta pirmā prim daļa

„(1¹) Juridiskās palīdzības administrācija piecu darba dienu laikā pēc valsts kompensācijas pieprasījuma saņemšanas pieņem lēmumu par valsts kompensācijas izmaksāšanu avansā pilnā apmērā šajā likumā noteiktajos gadījumos vai paziņo par lēmuma pieņemšanu šā panta pirmajā daļā noteiktajā kārtībā. Šajā gadījumā Juridiskās palīdzības administrācija izvērtē personas iesniegumā minētos apstākļus, kas norāda uz nepieciešamību saņemt kompensāciju avansā.”

11.panta otrā prim daļa

„(2¹) Pieņemot lēmumu atbilstoši šā likuma 10.panta pirmajai prim daļai, valsts kompensāciju izmaksā piecu darba dienu laikā pēc dienas, kad pieņemts lēmums par valsts kompensācijas izmaksāšanu.”

Savukārt Direktīvas līmenī avansa maksājums būtu ierosināms, lai ne tikai atsevišķu dalībvalstu tiesību aktos būtu atzītas tiesības īpašos gadījumos izvērtēt kompensācijas pieprasījumu paātrinātā kārtībā, kā arī pārrobežu gadījumos, izvērtēt iespēju saņemt avansa maksājumu. Līdz ar to autore izsaka priekšlikumu izdarīt grozījumus Direktīvā un papildināt tās 12.pantu ar 3.punktu šādā redakcijā:

„3. Ievērojot šā panta 2.punktā noteikto, dalībvalstis savās kompensāciju sistēmās paredz nosacījumu kompensācijas saņemšanai avansā, ņemot vērā radītā kaitējuma

raksturu un objektīvos apstākļus, kādos atrodas cietušais, kas norāda uz nepieciešamību saņemt kompensāciju avansā.”

3. Izņēmumi kompensācijas piešķiršanai

Saskaņā ar Kompensācijas likuma 1.pantu¹¹¹ tiesības uz valsts kompensāciju ir personai, kura atzīta par cietušo Kriminālprocesa likuma ietvaros, kas pamatojams ar Kriminālprocesa likuma 95.panta pirmo daļu, kur *inter alia* noteikts, ka cietušais kriminālprocesā var būt fiziska persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, proti, morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums, kas norāda uz to, ka par cietušo personu var atzīt tikai kriminālprocesa ietvaros. Līdz ar ko secināms, ka personai, kura cietusi tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā, ir jābūt atzītai par cietušo Kriminālprocesa likuma noteiktajā kārtībā.

Vienlaikus Kompensācijas likuma 3.panta otrajā daļā¹¹² noteikts, ka cietušajam ir tiesības uz kompensāciju arī gadījumā, ja noziedzīgā nodarījuma izdarītājs un līdzdalībnieks nav saucami pie kriminālatbildības. Šāds Kompensācijas likuma regulējums acīmredzami norāda uz to, ka pastāvot kriminālatbildību izslēdzošiem apstākļiem, kas savukārt noteikti Kriminālprocesa likumā un Krimināllikumā¹¹³, cietušajam ir tiesības uz kompensāciju.

Tādā veidā Kriminālprocesa likuma¹¹⁴ 377.pants noteic, ka kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsākts process ir jāizbeidz, piemēram, ja persona, kura saucama vai saukta pie kriminālatbildības, ir mirusi, izņemot gadījumus, kad process nepieciešams, lai mirušo reabilitētu. Tāpat minētā panta 10.punktā noteikts, ka kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsākts process ir jāizbeidz, ja konstatēti Krimināllikumā minētie apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Analizējot Kriminālprocesa likuma regulējumu var secināt, ka norādītā norma imperatīvi nosaka, ka pastāvot noteiktiem apstākļiem kriminālprocesu nevar uzsākt, bet uzsāktais ir obligāti jāizbeidz, kā arī norāda, ka apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību ir meklējami arī Krimināllikumā.¹¹⁵

Autoresprāt, Kompensācijas likuma 1.pantā ietvertais regulējums, ņemot vērā Kriminālprocesa likuma un Krimināllikuma tiesību normās noteikto, veido Kompensācijas

¹¹¹ Likuma mērķis ir nodrošināt fiziskajai personai, kura Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā ir atzīta par cietušo (turpmāk — cietušais), tiesības saņemt valsts kompensāciju par tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto morālo aizskārums, fiziskajām ciešanām vai mantisko zaudējumu (turpmāk — kaitējums), ja noziedzīgais nodarījums bijis vērsts pret personas dzīvību vai veselību un ir iestājies personas nāve vai cietušajam nodarīti smagi, vidēja smaguma miesas bojājumi vai noziedzīgais nodarījums bijis vērsts pret personas dzimumneaizskaramību.

¹¹² Cietušajam ir tiesības uz valsts kompensāciju arī tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai viņa līdzdalībnieks nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar [Krimināllikumu](#) nav saucams pie kriminālatbildības

¹¹³ Krimināllikums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966> [aplūkots 2016.gada 12.aprīlī]

¹¹⁴ Kriminālprocesa likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> [aplūkots 2016.gada 12.aprīlī]

¹¹⁵ Pie kriminālatbildības saucama fiziskā persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Mazgadīgais, tas ir, persona, kas nav sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, pie kriminālatbildības nav saucams. Krimināllikuma 11.pants. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums> [aplūkots 2016.gada 12.aprīlī]

likuma normu kolīziju. Proti, Kompensācijas likuma 1.pants nosaka, ka cietušais ir tas, kas par tādu atzīts kriminālprocesā, bet 3.panta otrā daļa paredz, ka cietušajam ir tiesības uz kompensāciju, ja noziedzīgā nodarījuma izdarītāju nevar saukt pie kriminālatbildības, tādējādi, ievērojot Kriminālprocesa likuma regulējumu, Kompensācijas likuma 3.panta otrā daļa nonāk pretrunā ar Kompensācijas likuma 1.pantā nostiprināto.

Pēc minētajām tiesību normām var secināt, ka rodas situācija, ka, ja, piemēram, mazgadīgā persona izdara tīšu noziedzīgu nodarījumu, kā arī citos kriminālprocesu izslēdzošos gadījumos, kriminālprocesu neuzsāk, līdz ar ko persona, kura cietusi tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā, netiek atzīta par cietušo, jo saskaņā ar Kriminālprocesa likuma nosacījumiem kriminālprocess netiek uzsākts.

Pēc autores domām šāda situācija nav tiesiska, kā arī tā ir pretrunā Direktīvā noteiktajam, ka cietušajam, kas cietis no tīša noziedzīga nodarījuma, ir tiesības uz kompensāciju. Direktīva neparedz tiesības dalībvalstīm noteikt jebkādus ierobežojumus kompensācijas saņemšanai tīšu noziedzīgu nodarījumu gadījumos. Vienlaikus tas ir pretēji Savienības sekundārajos tiesību aktos noteiktajai cietušā definīcijai – cietušais ir fiziska persona, kurai nodarīts kaitējums, ko tieši izraisījis noziedzīgs nodarījums.¹¹⁶

Ņemot vērā minēto un to, ka Direktīva paredz kompensāciju ikvienam cietušajam, neierobežojot cietušā statusa noteikšanu nacionālo normatīvo aktu līmenī, citiem vārdiem, dalībvalstu regulējumam jāparedz mehānismi, kā visiem cietušajiem, neatkarīgi no to statusa noteikšanas, nodrošinātu vienlīdzīgas tiesības, šajā gadījumā, tiesības uz kompensāciju. Līdz ar ko autore secina, ka Kompensācijas likumā ir nepamatoti sašaurināts to personu loks, kurām ir tiesības uz kompensāciju.

Vienlaikus Kompensācijas likumā ietvertais regulējums noved pie situācijas, kas atspoguļota Direktīvas 10.apvērumā, proti, ka noziegumos cietušajiem bieži vien nav iespēja saņemt kompensāciju no likumpārkāpēja, jo pret to nevar veikt kriminālvajāšanu. Tādā veidā arī Direktīvas preambulā uzverts, ka tās mērķis ir piešķirt tiesības cietušajam saņemt kompensāciju neatkarīgi no apstākļiem, kas varētu ietekmēt šīs cietušā tiesības, kā arī radīt tādu tiesisko regulējumu, kurā nepastāvētu ierobežojumi, kuru dēļ šīs tiesības tiktu ierobežotas.

Autoresprāt, jautājums par cietušā kompensācijas saņemšanu gadījumos, kad Kriminālprocesa likuma regulējums imperatīvi noliedz kriminālprocesu uzsākšanu, ir risināms speciālajā Kompensācijas likumā, jo jautājums vairs netiek skatīts kriminālprocesa gaismā. Tādēļ šis jautājums pēc būtības jārisina Kompensācijas likumā, nosakot izņēmumus, ka persona jeb cietušais var prasīt kompensācijas saņemšanu arī gadījumos, kad atbilstoši

¹¹⁶ Direktīva Nr.2012/29/ES, 2.pants.

Kriminālprocesa likuma nosacījumiem kriminālprocess netiek uzsākts un persona netiek atzīta par cietušo kriminālprocesa ietvaros.

Līdz ar to Kompensācijas likumā jānoteic tāds regulējums, kas būtu attiecināms uz personām, kuras nav atzītas par cietušām kriminālprocesa ietvaros, bet ir cietušas tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā. Ievērojot minēto, autore izsaka priekšlikumu veikt grozījumus Kompensācijas likumā un šādi papildināt tā 1.pantu:

„Likuma mērķis ir nodrošināt fiziskajai personai, kura Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā **vai, ievērojot likumā noteiktos izņēmumus**, ir atzīta par cietušo (turpmāk — cietušais), tiesības saņemt valsts kompensāciju par tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām vai mantisko zaudējumu (turpmāk — kaitējums).”.

Autores piedāvātais papildinājums Kompensācijas likuma 1.panta ietvaros norāda uz izņēmumu, kas jau pirms šādas atrunas bija atrodams tā 3.pantā. Tādējādi Kompensācijas likuma 1.pants autores piedāvātajā redakcijā norāda uz gadījumu, kad kriminālprocess nevar tikt uzsākts, kā arī atsaucas uz Kompensācijas likuma 3.pantu, kuru pie šādiem apstākļiem nepieciešams papildināt, uzlabojot Kompensācijas likuma piemērošanu gan iestādei, gan likuma subjektam. Autore ierosina Kompensācijas likuma 3.panta otro daļu papildināt ar 2.teikumu šādā redakcijā:

„(2) Cietušajam ir tiesības uz valsts kompensāciju arī tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai viņa līdzdalībnieks nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar Krimināllikumu nav saucams pie kriminālatbildības. **Gadījumā, ja kriminālprocess netiek uzsākts, cietušais, iesniedzot valsts kompensācijas pieprasījumu, pievieno procesuāli pilnvarotās amatpersonas lēmumu par personas atzīšanu par cietušo.**”.

Kriminālprocesa likuma 373.pantā ietverts regulējums attiecībā par lēmuma pieņemšanu, kad kriminālprocesa uzsākšana tiek atteikta, šajā gadījumā lēmumu pieņem procesuāli pilnvarota amatpersona. Ņemot vērā cietuša intereses, nepieciešams noteikt procesuāli pilnvarotajai amatpersonai pienākumu izsniegt cietušajam lēmumu, ar kuru tas tiek atzīts par cietušo, situācijā, kad kriminālprocesu nevar uzsākt. Ievērojot minēto, ar Kompensācijas likuma 3.panta otro daļu tās piedāvātajā grozītajā redakcijā procesuāli pilnvarotajai amatpersonai tiek noteikts papildus pienākums, tomēr tas nebūtu uzskatāms par nesamērīgu, ņemot vērā ar Kriminālprocesa likuma 373.pantu noteiktās procesuāli pilnvarotās amatpersonas tiesības, no kurām izriet arī amatpersonas pienākums iepazīties ar lietas materiāliem, līdz ar ko secināms, ka netiktu radīts papildu slogs.

Kopumā piedāvātais regulējums, pirmkārt, atrisina pašlaik Kompensācijas likumā esošo savstarpējo normu kolīziju, otrkārt, nodrošina tiesisku un uz Direktīvas pamatiem balstītu

normatīvo aktu regulējumu attiecībā uz cietušā tiesībām saņemt kompensāciju neatkarīgi no apstākļiem, kas liedz uzsākt kriminālprocesu. Tādā veidā persona var paļauties, ka tās tiesību aizskārums un radītais kaitējums tiks atlīdzināts, nepastāvot jebkādiem ierobežojumiem vai tiesību normu nepilnībām.

III. VALSTS KOMPENSĀCIJA PĀRROBEŽU GADĪJUMOS

1. Teritorialitātes princips

Direktīvā ir noteikta sadarbības sistēma, kas ietver noteikumus attiecībā uz dalībvalstu pienākumiem nodrošināt mehānismu kompensācijas saņemšanai pārrobežu gadījumos, lai noziegumos cietušajiem atvieglotu kompensācijas saņemšanu, gadījumos, kad iesaistīts pārrobežu elements. Piemēram, gadījumā, ja Beļģijas pilsonis cieš no tīša noziedzīga nodarījuma Latvijā un prasa valsts kompensāciju, Beļģijas pilsonis saņemtu tikai nelielu daļu no kompensācijas, kādu viņš varētu saņemt Beļģijā. Tas izriet no Direktīvas 2.pantā nostiprinātā teritorialitātes principa, tas ir, kompensāciju maksā tās dalībvalsts kompetentā iestāde, kuras teritorijā izdarīts noziegums.

Autores ilustrētā situācija norāda uz šādiem problēmjasautājumiem, kas izriet no sekām, kuras radījis noziedzīgs nodarījums citā dalībvalstī. Proti, Beļģijas pilsonis pēc noziedzīga nodarījuma atgriezīsies vietā, kurā viņš pastāvīgi dzīvo, kas būs arī vieta, kurā tiks izlietoti finanšu līdzekļi, lai novērstu noziedzīga nodarījuma sekas un tā radīto kaitējumu. Tādā veidā personai, kura dzīvo citā dalībvalstī, radīsies izdevumi, kas objektīvi būs lielāki nekā Latvijā izmaksātā valsts kompensācija.¹¹⁷ Ņemot vērā minēto, būtu veicama analīze un izvērtējums par to, kā ilustrētā situācija sader ar Savienības tiesību aktos noteiktajiem principiem un kompensācijas institūta mērķiem attiecībā uz personām, kuras atrodas vienādos salīdzinošos apstākļos, tomēr saņem atšķirīgu valsts kompensāciju.

Ilustrētā situācija veidojas Direktīvā ietvertā teritorialitātes principa dēļ, kas noteic tikai vienu dalībvalsti, kurā cietušajam ir tiesības prasīt kompensāciju. No vienas puses, Direktīvas noteikumi paredz skaidru regulējumu attiecībā uz noteikumiem par kompensācijas piešķiršanas mehānismu, tomēr, no otras puses, persona nevar zināt, kādu kompensācijas apmēru tā saņems un vai tas būs pietiekams, atbilstošs un taisnīgs attiecībā uz dažāda veida sekām, kuras radījis noziedzīgs nodarījums. Var prezumēt, ka persona vislabāk var paļauties, ka kompensācijas apmērs būs atbilstošs, saņemot kompensāciju dalībvalstī, kurā tā pastāvīgi dzīvo. Respektīvi Direktīvas regulējums, lai gan primāri paredzēts, lai nodrošinātu atbalstu cietušajiem pārrobežu situācijās, vislabāk var tikt īstenots nacionālā līmenī. Tas pamatojams arī ar to, ka kompensācijas apmērs dalībvalstī, kurā persona pastāvīgi dzīvo, vislabāk atbilst personas vajadzībām un valsts kopējai ekonomiskajai situācijai un citiem rādītājiem.

¹¹⁷ Autore pieņem, ka persona, kas cietusi no noziedzīga nodarījuma citā dalībvalstī, pēc tam dodas uz dalībvalsti, kurā tā pastāvīgi dzīvo, kurā tai pieejama vislabvēlīgākā vide.

Autore šā darba nodaļā¹¹⁸ secināja, ka Direktīvā nebūtu ierosināms grozīt pašlaik pastāvošo noteikumu dalībvalstīm noteikt kompensācijas apmēru citādāk, kā tas pašlaik regulēts Direktīvā, tas ir, valsts kompensācijai jābūt taisnīgai un samērīgai. Tādējādi nacionālā līmenī *prima facie* kompensācijas apmērs ir atbilstošs attiecīgās dalībvalsts ekonomiskajai situācijai un spēj nodrošināt personai atbilstošu kompensāciju, savukārt pārrobežu gadījumā situācija ir pretēja un rada risku, ka persona nesaņems atbilstošu kompensāciju. Līdz ar to ir jāanalizē citi veidi, kā Direktīvas ietvaros risināt problēmjautājumus, kas izriet no šīs nodaļas ievaddaļā ilustrētās situācijas.

Pārrobežu gadījumā tiek radīta situācija, kas jau Direktīvas iniciatīvas laikā tika identificēta, tas ir, attiecībā uz kompensācijas apmēru nevar tikt noteikti minimālie standarti jeb vienots maksimālais vai minimālais kompensācijas apmērs¹¹⁹. Pēc autores domām Direktīvas regulējums attiecībā uz kompensācijas apmēra noteikšanu pārrobežu gadījumos nav saderīgs ar tiesiskās noteiktības un tiesiskās paļāvības principiem. Ņemot vērā, ka Direktīva primāri tika pieņemta, lai atrisinātu jautājumu par valsts kompensācijas saņemšanu pārrobežu gadījumos, autore analizēs, vai Direktīvas regulējums ir saderīgs ar tās izvirzītajiem mērķiem, kā arī minētajiem tiesību principiem.

Savienības tiesa ir nostiprinājusi, ka tiesiskās noteiktības princips, piemērojot Savienības tiesības, izpaužas tādā veidā, ka Savienības normatīvajiem aktiem jābūt skaidriem un precīziem, un to subjektiem jāspēj paredzēt to piemērošanas noteikumi. Tiesiskās noteiktības principa prasība īpaši stingri jāievēro attiecībā uz regulējumu, kas rada finansiālas sekas.¹²⁰

Attiecībā par tiesiskās paļāvības principa ievērošanu normatīvo aktu regulējumā, autore uzsver, ka personai ir jāspēj paļaujas, ka normatīvā akta regulējums un iestādes rīcība normatīvā aktā praktiskā piemērošanā būs atbilstoša jau iepriekš zināmajiem noteikumiem. Savienības tiesa arī atzinusi, ka tiesiskās paļāvības princips, kas ir daļa no Savienības tiesību sistēmas, izriet no tiesiskās noteiktības principa, un uz to attiecībā pret Savienības tiesībām var atsaukties tikai tiktāl, ciktāl Savienība pati radījusi situāciju, kurā var prasīt tiesisko paļāvību.¹²¹

¹¹⁸ Skatīt šā darba II.daļas 2.2.nodaļu Kompensācijas apmērs krimināllietās un civillietās.

¹¹⁹ Skatīt šā darba I.daļas 2.2.3.nodaļu Kompensācijas apmērs.

¹²⁰ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1987.gada 15.decembra spriedums lietā: C 325/85 Ireland v Commission, 18.paragraph. Pieejams:<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=94219&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1488334> [aplūkots 2016.gada 24.aprīlī]

¹²¹ Eiropas savienības (bij. Kopienų) tiesa 1996.gada 15.februāra spriedums lietā: C-63/93 Duff and others v Minister of Agriculture and food, Ireland, an the attorney, 20.paragraph. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=98935&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=98297> [aplūkots 2016.gada 24.aprīlī]

Tāpēc jāuzskata, ka, pieņemot Direktīvu, Savienība ir radījusi tiesisko regulējumu, uz kura pamata persona atbilstošos apstākļos var atsaukties un prasīt savu tiesību īstenošanu un paļauties, ka tās tiks īstenotas, ievērojot jau iepriekš apstiprināto regulējumu. Kā to arī norādījusi Savienības tiesa attiecībā uz Direktīvā paredzētajām tiesībām tas īpaši jāņem vērā, jo no Direktīvas noteikumu piemērošanas caur dalībvalstu normatīvajiem aktiem, Direktīvas subjektiem tiek radīta finansiāla ietekme, proti, finansiālā situācija var uzlaboties vai pretēji – pasliktināties. Vienlaikus gadījumos, kad dalībvalstīm ir jāievieš direktīvu noteikumi nacionālajās tiesībās, pastāv risks, ka dalībvalstis pilnībā neizvērtē direktīvu noteikumus un tajās izvirzītos mērķus. Tādā veidā pārkāpjot tiesiskās noteiktības un paļāvības principu, kuru attiecībā uz Direktīvas 12.panta otro daļu¹²², Savienības likumdevējs ir nodevis dalībvalstu interpretācijai.

Ievērojot iepriekš minēto, ir secināms, ka Direktīvas regulējums nevar tikt uzskatīts par tādu, kur pilnībā ievērots tiesiskās noteiktības un paļāvības princips, jo Direktīvas subjekts, piemērojot Direktīvas noteikumus pārrobežu gadījumā, objektīvi nevar noteikt, kādā apmērā var saņemt valsts kompensāciju citā dalībvalstī, kā arī nevar paļauties, ka piešķirtā valsts kompensācija būs pietiekama, atbilstoša un taisnīga.

Autores ieskatā Direktīvā nostiprinātais teritorialitātes princips būtu jāpaplašina vai pat jāatceļ, izvirzot noteikumu, ka pārrobežu gadījumos cietušais kompensāciju var saņemt dalībvalstī, kurā noticis noziedzīgs nodarījums vai dalībvalstī, kurā tas pastāvīgi dzīvo. Tādējādi tiek nodrošināta tiesiskās noteiktības un paļāvības principa ievērošana, pirmkārt, jāpieņem, ka cietušais pārzina dalībvalsts, kurā tas pastāvīgi dzīvo, normatīvo aktu regulējumu, otrkārt, cietušais var paļauties, ka kompensācijas apmērs, kas noteikts dalībvalstī, kurā tas pastāvīgi dzīvo, ir pietiekams, atbilstošs un taisnīgs attiecībā pret cietušajam radītā kaitējuma apmēru un attiecīgās dalībvalsts ekonomiskajiem rādītājiem, tai skaitā izmaksām, kas rodas kaitējuma seku novēršanā.

Ņemot to vērā, autore izsaka priekšlikumu veikt grozījumus Direktīvas 2.pantā par atbildība par kompensācijas maksāšanu, to izsakot šādā redakcijā:

„Kompensāciju maksā tās dalībvalsts kompetentā iestāde, kuras teritorijā izdarīts noziegums **vai kurā kompensācijas prasītājs pastāvīgi dzīvo.**”

Šāds regulējums būtu īpaši labvēlīgs personām, kuras cietušas citā dalībvalstī, kas nav to pastāvīgā dzīvesvietas dalībvalsts. Piedāvātais regulējums ir saistīts arī ar citiem šīs Direktīvas pantiem, tomēr autore nepiedāvās atsevišķu tehnisku grozījumu redakcijas attiecībā uz izvirzīto regulējumu Direktīvas 2.pantam. Papildus jāatzīmē, ka Direktīva tās

¹²² Visas dalībvalstis nodrošina to, ka to tiesību normās ir paredzēta tāda to teritorijā izdarītos tīšos, vardarbīgos noziegumos cietušajiem izmaksājamo kompensāciju sistēma, kura garantē taisnīgu un samērīgu kompensāciju cietušajiem.

17.pantā jau paredz labvēlīgāka regulējuma noteikšanu dalībvalstu nacionālajos tiesību aktos, tai skaitā ieviest vai paturēt spēkā noteikumus par kompensāciju tādos noziegumos cietušajiem, kas izdarīti ārpus to teritorijas, vai citai personai, kuru skāris šāds noziegums, saskaņā ar nosacījumiem, kurus dalībvalstis šim nolūkam var precizēt.

Piemēram, Zviedrijā un Somijā cietušie var prasīt valsts kompensāciju par miesas bojājumiem, kas radušies noziedzīga nodarījuma rezultātā, kas noticis citā dalībvalstī. Portugālē cietušais var pieteikties valsts kompensācijai, ja noziedzīgs nodarījums noticis citā dalībvalstī, kur kādu iemeslu dēļ kompensācija ir atteikta. Austrijā, Francijā, Grieķijā un Čehijā valsts kompensāciju izmaksā neatkarīgi no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas vietas. Itālijā valsts kompensāciju izmaksā arī tiem cietušajiem, kuri cietuši terora aktos vai līdzīgās darbībās, kas izdarītas ārvalstīs. Beļģijā valsts kompensāciju var saņemt personas, kuras cietušas ārpus tās teritorijas, ja tās nodarbinātas īpašos valsts dienestos. Visas dalībvalstis kā priekšnosacījumu izvirza cietušās personas attiecīgu pilsonību vai pastāvīgo dzīvesvietu.¹²³

Kā redzams, tad daļai no dalībvalstīm nacionālajā regulējumā jau ir paredzēta pilnīga vai daļēja tiesība prasīt valsts kompensāciju, gadījumā, ja noziedzīgs nodarījums noticis ārpus attiecīgās dalībvalsts teritorijas, protams, pastāvot ciešai saiknei kā pilsonībai vai pastāvīgajai dzīvesvietai. Autorespārt, ir samērīgi uzlikt pienākumu dalībvalstīm nodrošināt valsts kompensāciju personām, kurām ir attiecīga pilsonība vai kuras tajā pastāvīgi dzīvo. Personām, kurām ir cieša saikne ar kādu dalībvalsti, ir tiesības saņemt atbalstu, kam ir tieša iedarbība ar personas kā nodokļu maksātāja statusu. Tāpat jāsaprot, ka netiek radīts būtisks slogs tām valstīm, kuras nodrošina salīdzinoši zemu valsts kompensācijas apmēru. Proti, Latvijas pilsonis, kurš cietis no noziedzīga nodarījuma Beļģijā, visticamāk neizvēlēties saņemt kompensāciju Latvijā, ņemot vērā kompensācijas apmēra atšķirības.

Vienlaikus regulējumam, kas pēc noteiktiem nosacījumiem dod tiesības izvēlēties dalībvalsti, kurā prasīt kompensāciju, ir jāizvairās no ļaunprātīga šāda regulējuma izmantošanas, lai nepieļautu dubultas valsts kompensācijas saņemšanu. Lai gan pašlaik jau ir dalībvalstis, kuras nodrošina tiesības uz valsts kompensāciju neatkarīgi no teritorijas, kurā noticis noziedzīgs nodarījums, ieviešot vienotu noteikumu par iespēju izvēlēties dalībvalsti, kurā prasīt valsts kompensāciju, ir nepieciešams speciāls regulējums, lai izvairītos no dubultas valsts kompensācijas saņemšanas. Tāpēc autore izsaka priekšlikumu veikt grozījumus Direktīvā un papildināt tās 10.pantu par lēmuma paziņošanu ar 2.punktu šādā redakcijā:

¹²³ Eiropas tiesiskās sadarbības tīkls. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_ec_lv.htm [aplūkots 2016.gada 24.aprīlī]

„2. Ja pieņemts lēmums par kompensācijas pieteikumu par noziegumu, kas izdarīts dalībvalstī, kas nav dalībvalsts, kurā kompensācijas prasītājs pastāvīgi dzīvo, to nosūta arī tās dalībvalsts lēmējstādei, kuras teritorijā noziedzīgs nodarījums noticis.”

Kā alternatīvu risinājumu tiesībai prasīt valsts kompensāciju dalībvalstī, kurā persona cietusi no noziedzīga nodarījuma vai dalībvalstī, kurā tā pastāvīgi dzīvo, autore izsaka priekšlikumu izveidot Savienības kompensācijas fondu noziegumos cietušajiem. Fonda pamats veidots, pamatojoties uz pārrobežu elementu, proti, pārrobežu gadījumos tiktu izmaksāta kompensācijas starpība, ja tāda ir, attiecībā pret kompensācijas apmēru, kādu persona saņemtu dalībvalstī, kurā tā pastāvīgi dzīvo. Šāds priekšlikums arī veidots, pamatojoties uz to, ka persona jeb cietušais citā dalībvalstī atrodas īslaicīgi, tas ir, uz ceļojuma, mācību vai komandējuma pamata, līdz ar to noziedzīga nodarījuma radītās sekas tiks novērstas dalībvalstī, kurā cietušais pastāvīgi dzīvo.¹²⁴

2. Atšķirīga regulējuma nepieļaujamība

Kompensācijas likumā ir ietverta nodaļa, kas paredz speciālu regulējumu pārrobežu gadījumos, proti, īpašus nosacījumus, kurus Juridiskās palīdzības administrācijai ir jāievēro attiecībā uz cietušo. Šajā nodaļā autore analizēs, vai šie īpašie nosacījumi ir atbilstoši Direktīvā ietvertajam atšķirīgas attieksmes aizliegumam.

Proti, Kompensācijas likuma 17.panta trešās daļas 1.punktā, kas ietverts likuma III nodaļā par sadarbību ar citām Savienības dalībvalstīm, *inter alia* noteikts, ka Juridiskās palīdzības administrācija septiņu dienu laikā no pieprasījuma saņemšanas dienas sniedz informāciju cietušajam par valsts kompensācijas pieprasījuma saņemšanas apstiprinājumu vai atteikumu pieņemt valsts kompensācijas pieprasījumu.

Savukārt Kompensācijas likuma II nodaļā par valsts kompensācijas pieprasīšanas un izmaksāšanas kārtību un nosacījumiem nosaka visiem kopēju regulējumu, kurā nav ietverts Kompensācijas likuma 17.panta trešās daļas 1.punktā ietvertā tiesība cietušajam jeb pienākums Juridiskās palīdzības administrācijai attiecīgi saņemt un sniegt informāciju par pieteikuma saņemšanu vai atteikumu to pieņemt.

Pēc būtības Kompensācijas likuma trešās daļas 1.punktā ir saskatāmas labas pārvaldības principa pazīmes, proti, pretimnākšana personai un privātpersonas tiesību ievērošanas veicināšana, kurām pēc būtības ir jādarbojas pastāvīgi, neskatoties uz likuma regulējumu.

¹²⁴ Šā darba ietvaros autore detalizēti neanalizēs Savienības kompensācijas fonda izveidošanas iespējamus pamatus, tā darbības mehānismu un regulējumu, kas būtu analizējams atsevišķa pētnieciskā darba ietvaros, kopsakarā arī ar iespējamu līdzīgu nacionāla līmeņa fondu izveidi.

Mg.iur. Anita Kovaļevska norādījusi, ka visplašākajā tvērumā laba pārvaldība nozīmē valsts pārvaldes pienākumu darboties cilvēkam pretimnākoši visos iespējamajos veidos.¹²⁵

Vērtējot minētās normas kopsakarā, var secināt, ka pārrobežu gadījumos cietušajam, kas pastāvīgi dzīvo citā dalībvalstī, ir piešķirtas atšķirīgas, autoresprāt, labvēlīgākas papildu tiesības, salīdzinot ar Latvijā pastāvīgi dzīvojošajām personām, tas ir, tiesības savlaicīgi tikt informētam par pieprasījuma saņemšanu vai par negatīva administratīva akta izdošanu.

Autore uzskata, ka šādu atšķirību esība ir pretrunā diskriminācijas aizlieguma principam. Pamatojoties uz LESD 18.panta pirmo daļu¹²⁶ ir pamats uzskatīt, ka Kompensācijas likumā ietvertais regulējums ir diskriminējošs pilsonības dēļ. Minētais aizliegums saskaņā ar LESD 45.pantu otro daļu¹²⁷ ir attiecināms arī uz citām jomām, kas skar personu pārvietošanās brīvību Savienībā. Vienlaikus Direktīvas 2.apsvērumā, kur, atsaucoties uz Savienības tiesas 1989.gada 2.februāra spriedumu lietā C-186/87 Cowan v Trésor public, diskriminācijas aizlieguma princips ir nostiprināts kopsakarā ar tiesībām uz brīvu pārvietošanos (ceļošanu) Savienības teritorijā.

Savienības tiesa jau ar 1979.gada spriedumu¹²⁸ atzina, ka dalībvalstu izdotie normatīvie akti, kas tieši vai netieši, faktiski vai iespējami var kavēt vai ierobežot jebkādu noteikumu piemērošanu, kas skar tiesības un brīvības, kas nostiprinātas Savienības līgumos, ir aizliegti. Konkrētajā lietā Savienības tiesa ieviesa diskriminācijas aizliegumu starp importētām un vietējām precēm, liedzot piemērot atšķirīgu regulējumu. Tādā veidā Savienības tiesas vērtējums ir attiecināms plaši un secināms, ka jebkādi dalībvalstu nacionāla līmeņa ierobežojumi, kas diskriminē pilsonības dēļ, ir aizliegti.

Ņemot vērā minēto, autoresprāt, Kompensācijas likuma 17.panta trešās daļas 1.punkts ir diskriminējošs pilsonības dēļ attiecībā pret citām šī likuma normām, jo tas paredz atšķirīgu regulējumu. Kompensācijas likuma regulējums pārrobežu gadījumos pēc būtības paredz personai tiesības saņemt kompensācijas pieteikuma saņemšanas apstiprinājumu, tādejādi cietušajam radot drošības sajūtu, ka tas tiks uzklauts. Papildus cietušais var saņemt arī informāciju arī par negatīva administratīva akta izdošanu, kas savukārt nodrošina cietušo ar papildus laiku, lai sagatavotu iesniegumu, ar kuru apstrīdēt iestādes administratīvo aktu, proti,

¹²⁵ Sniedzīte G. Dišlera biedrības tiesībpolitikas konference 2006. Žurnāls "Likums un Tiesības", 12.2006., Nr.12 (88).

¹²⁶ Piemērojot Līgumus un neskarot tajos paredzētos īpašos noteikumus, ir aizliegta jebkāda diskriminācija pilsonības dēļ.

¹²⁷ Pārvietošanās brīvība nozīmē to, ka likvidē jebkādu dalībvalstu darba ņēmēju diskrimināciju pilsonības dēļ attiecībā uz nodarbinātību, darba samaksu un citiem darba un nodarbinātības nosacījumiem.

¹²⁸ Eiropas Savienības (bij. Kopienas) tiesas 1979.gada 20.februāra spriedums lietā: C-120/78 Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein (Cassis de Dijon) Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61978CJ0120&from=EN> [aplūkots 2016.gada 20.martā]

regulējums pārobežu gadījumos ir labvēlīgs un vērsts uz cietušā tiesību aizsardzības veicināšanu.

Lai arī Direktīvas I nodaļas noteikumi ir par kompensācijas saņemšanu pārobežu gadījumos, tas nenozīmē, ka tajā ietvertās cietušo tiesības nebūtu attiecināmas uz viesiem cietušajiem neatkarīgi, kur noticis noziedzīgs nodarījums vai kādas dalībvalsts pilsonis ir cietušais. Autore jau ir norādījusi, ka Direktīva primāri tika izveidota, lai nodrošinātu, ka Savienībā ir vienots pienākums nodrošināt nacionālas kompensācijas sistēmas, lai ikviens var paļauties uz savu tiesību aizsardzību. Tāpēc jebkādi Direktīvā ietvertie noteikumi, kas vērsti uz cietušo tiesību aizsardzību un stiprināšu, tai skaitā savlaicīga informācijas apmaiņa, ir attiecināmi uz visām personām, kuras likumīgi dzīvo Savienībā vai ir kādas dalībvalsts pilsoņi.

Autore uzskata, ka Kompensācijas likumā būtu ierosināmi grozījumi, nosakot, ka pārobežu gadījumos noteiktais regulējums, proti, tiesības saņemt informāciju par kompensācijas pieteikuma saņemšanu vai atteikumu to pieņemt, ir piemērojams arī attiecībā uz personām, kuras pastāvīgi dzīvo Latvijā vai ir tās pilsoņi, tādējādi gan pārobežu, gan vietēja līmeņa gadījumos tiktu panākta vienlīdzīga attieksme neatkarīgi no cietušā pilsonības.

Attiecībā uz informēšanu par iesnieguma saņemšanu būtu jānosaka, ka lēmējinstāde cietušo informē par pieteikuma saņemšanu gadījumā, ja pieteikums iesniegts, izmantojot starpnieka (piemēram, pasta vai pilnvarotas personas) pakalpojumus. Ņemot vērā augstāk minēto, autore izsaka priekšlikumu veikt grozījumus Kompensācijas likumā un papildināt 10.pantu ar jaunu pirmo prim daļu un izteikt 17.panta trešās daļas 1.punktu attiecīgi šādās redakcijās:

10.panta pirmā prim daļa

„(1¹) Juridiskās palīdzības administrācija septiņu dienu laikā no pieprasījuma saņemšanas dienas sniedz cietušajam valsts kompensācijas pieprasījuma saņemšanas apstiprinājumu vai atteikumu pieņemt valsts kompensācijas pieprasījumu.”

17.panta trešās daļas 1.punkts

„1) šā likuma 10.panta pirmajā prim daļā norādīto informāciju;”

Šāds regulējums, kas nodrošina savlaicīgu informācijas apriti, pirmkārt, novērš Kompensācijas likuma regulējumā esošo diskrimināciju pilsonības dēļ, otrkārt, nodrošina, ka normatīvais akts ir atbilstošs ne tikai Direktīvā ietvertajam regulējumam, bet arī LES un LESD regulējumam, un, treškārt, veicina labas pārvaldības principa ievērošanu, kā arī stiprina cietušo tiesību aizsardzību kopumā.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Kompensācijas institūta pamatā ir personas, kura cietusi noziedzīga nodarījuma rezultātā, tiesības saņemt atlīdzinājumu un valsts atbildība, stājoties noziedzīgā norādījuma izdarījušās personas vietā, izmaksāt cietušajai personai kompensāciju no valsts līdzekļiem, ar mērķi atlīdzināt radīto kaitējumu un sasniegt cietušā restitūciju, kur valsts subrogācijas rezultātā iegūst tiesības regresa kārtībā vērsties pret noziedzīgā nodarījuma izdarījušo personu, lai atgūtu no valsts budžeta izmaksāto valsts kompensāciju cietušajam. Vienlaicīgi valsts kompensācijai jābūt iespējami pilnīgai (atbilstošai) un taisnīgai, ievērojot kaitējuma sekas, kā arī tā būtu jāsaņem gadījumā, kad vainīgā persona nav zināma vai tai nav līdzekļu.

2. Savienība, pieņemot Direktīvu, noteica vienotu regulējumu jeb dalībvalstu pienākumu izveidot valsts kompensācijas sistēmu, kas nodrošina kompensācijas piešķiršanu tīšos, vardarbīgos noziegumos cietušajiem gan nacionālā, gan pārrobežu (Savienības) līmenī. Latvijā Direktīvas ieviešanas rezultātā tika pieņemts Kompensācijas likums. Papildus Kompensācijas likumam ikviena tiesības uz kompensāciju ir noteiktas Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešajā teikumā.

3. Direktīva nesatur norādi par termiņu, kādā cietušajam ir tiesības pieteikties kompensācijai un no kura brīža (notikuma) uzskatāms šī termiņa sākums, kas savukārt nenodrošina spēcīgu tiesiskuma telpu dalībvalstu pilsoņiem, īstenojot brīvās pārvietošanās tiesības Savienībā, un efektīvu cietušā tiesību aizsardzību, it īpaši pārrobežu gadījumos, radot tiesisko nenoteiktību. Termiņš, kurā persona var pieteikties kompensācijai, pēc būtības ir tas, kas ierobežo cietušā tiesību realizāciju laikā, līdz ar ko termiņu nepieciešams noteikt saprātīgu, lai cietušais spētu realizēt tam piešķirtās tiesības, lai tas faktiski neradītu šķēršļus normatīvā akta mērķa sasniegšanai. Tādēļ autore identificē nepieciešamību izdarīt grozījumus Kompensācijas likumā un Direktīvā un noteikt vienotu minimālo termiņu un tā sākumu, kurā cietušais var iesniegt pieprasījumu valsts kompensācijas saņemšanai, kas ir trīs gadi.¹²⁹

4. Direktīvā ir ietverta ģenerālklausula jēdzieniem „taisnīgs un samērīgs (arī piemērots jeb atbilstošs)”, kura dalībvalstīm, to ieviešot, ir jāpiepilda ar saturu. Autoresprāt, pēc atklātā tiesību jēdziena analīzes ar tiesību normu iztulkošanas metodēm ir secināms, ka, interpretējot

¹²⁹ Autore ierosina Direktīvas 1.pantu izteikt šādā redakcijā: „Dalībvalstis nodrošina to, ka tad, ja tīšs, vardarbīgs noziegums izdarīts dalībvalstī, kas nav dalībvalsts, kurā kompensācijas prasītājs pastāvīgi dzīvo, tad prasītājam ir tiesības prasību *ne mazāk kā trīs gadu laikā no brīža, kad persona atzīta par cietušo*, iesniegt kādai iestādei vai citai struktūrai pēdējā dalībvalstī.”

šo ģenerāklauzulu, ir jāņem vērā gan katras valsts deliktu tiesībās noteiktie valsts kompensācijas apmēri, gan Direktīvas pārnacionālā piemērošana, proti, attiecībā uz tās subjektu, kas ir ikviens Savienības likumīgais iedzīvotājs, un izmaksām, ko radījusi prettiesiskā rīcība, kā arī citu dalībvalstu pieredze kompensācijas institūta sistēmas un valsts kompensācijas apmēra ieviešanā.

5. Ievērojot analīzes rezultātā secināto, ka pašlaik Kompensācijas likumā noteiktais valsts kompensācijas apmērs ir nepietiekošs un neatbilst taisnīgai un samērīgai kompensācijai, kā arī nespēj piepildīt kompensācijas institūta mērķi, autore Kompensācijas likumā piedāvā veikt grozījumus un palielināt maksimālo kompensācijas apmēru uz divdesmit piecām minimālajām mēneša darba algām, tādējādi tuvinot Latvijā noteikto valsts kompensācijas apmēru citās dalībvalstīs noteiktajam kompensācijas apmēram un kompensācijas institūta mērķim.

6. Kompensācijas likumā un Direktīvā nav paredzēts risinājums gadījumos, kad cietušajam ir nepieciešama tūlītēja palīdzība pēc pret cietušo vērsta tīša, vardarbīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanas. Tāpēc autore Kompensācijas likumā piedāvā veikt grozījumus un iekļaut regulējumu par avansa maksājumu pilnā apmērā, papildus nosakot saīsinātu termiņu lēmuma pieņemšanai un avansa izmaksāšanai, vienlaikus izsakot priekšlikumu avansa maksājumu noteikt arī Direktīvā, līdz ar to visu dalībvalstu tiesību aktos būtu atzītas cietušā tiesības īpašos gadījumos saņemt avansa maksājumu, kas veicinātu cietušajam nodarīto seku efektīvu novēršanu un laicīgu cietušā restitūcijas īstenošanu.¹³⁰

7. Kompensācijas likumā ir normu kolīzija, kas, pastāvot Kriminālprocesa likumā noteiktajiem kriminālprocesu izslēdzošajiem apstākļiem, liedz cietušajam pieteikties

¹³⁰ Autore ierosina veikt grozījumus Kompensācijas likumā un papildināt likumu ar jaunu 10.panta pirmo prim daļu un 11.panta otro prim daļu šādā redakcijā:

10.panta pirmā prim daļa: „(1^l) *Juridiskās palīdzības administrācija piecu darba dienu laikā pēc valsts kompensācijas pieprasījuma saņemšanas pieņem lēmumu par valsts kompensācijas izmaksāšanu avansā pilnā apmērā šajā likumā noteiktajos gadījumos vai paziņo par lēmuma pieņemšanu šā panta pirmajā daļā noteiktajā kārtībā. Šajā gadījumā Juridiskās palīdzības administrācija izvērtē personas iesniegumā minētos apstākļus, kas norāda uz nepieciešamību saņemt kompensāciju avansā.*”

11.panta otrā prim daļa: „(2^l) *Pieņemot lēmumu atbilstoši šā likuma 10.panta pirmajai prim daļai, valsts kompensāciju izmaksā piecu darba dienu laikā pēc dienas, kad pieņemts lēmums par valsts kompensācijas izmaksāšanu.*”

Priekšlikums grozīt Direktīvu, papildinot tās 12.pantu ar 3.punktu šādā redakcijā: „3. *Ievērojot šā panta 2.punktā noteikto, dalībvalstis savās kompensāciju sistēmās paredz nosacījumu kompensācijas saņemšanai avansā, ņemot vērā radītā kaitējuma raksturu un objektīvos apstākļus, kādā atrodas cietušais, kas norāda uz nepieciešamību saņemt kompensāciju avansā.*”

kompensācijas saņemšanai. Tādēļ autore izsaka priekšlikumu kolīziju normu atrisināšanai veikt grozījumus Kompensācijas likumā un noteikt, ka cietušais no procesuāli pilnvarotas amatpersonas var saņemt lēmumu par personas atzīšanu par cietušo, arī pastāvot kriminālprocesu izslēdzošiem apstākļiem, tādējādi nodrošinot tiesiskās paļāvības principa ievērošanu uz ikviena Kompensācijas likuma subjekta tiesībām saņemt valsts kompensāciju.¹³¹

8. Ievērojot Direktīvā nostiprināto teritorialitātes principu, dalībvalstu kompensāciju sistēmās noteiktais atšķirīgais valsts kompensācijas apmērs pārobežu gadījumos var radīt situāciju, ka cietušajam dalībvalstī, kura nav tā pastāvīgā dzīvesvieta, tiek izmaksāta nepietiekama kompensācija, radot risku, ka netiek sasniegti kompensācijas institūta mērķi. Ņemot to vērā, autore piedāvā veikt grozījumus Direktīvā un noteikt, ka pārobežu gadījumos cietušais var izvēlēties saņemt kompensāciju dalībvalstī, kuras teritorijā izdarīts noziegums vai kurā tas pastāvīgi dzīvo. Šāds regulējums nodrošinātu tiesiskās noteiktības un paļāvības principa ievērošanu, vienlaikus nodrošinot kompensācijas institūta mērķu sasniegšanu.¹³²

9. Teritorialitātes principa paplašināšanas rezultātā, kā arī, ņemot vērā, ka atsevišķu dalībvalstu nacionālie tiesību akti pārobežu gadījumos paredz iespēju cietušajam, kurš attiecīgajā dalībvalstī pastāvīgi dzīvo, saņemt kompensāciju, ir nepieciešams veikt grozījumus Direktīvā un noteikt, ka pārobežu gadījumā dalībvalstij, kura ir izmaksājusi kompensāciju cietušajam, ir pienākums informēt dalībvalsti, kurā cietušais pastāvīgi dzīvo vai dalībvalsti, kurā noticis noziegums, kas novērstu iespēju cietušajam saņemt dubultu valsts kompensāciju.¹³³

¹³¹ Autore ierosina veikt grozījumus Kompensācijas likumā, papildinot tā 1.pantu un 3.panta otro daļu ar 2.teikumu šādā redakcijā: 1.pants: „Likuma mērķis ir nodrošināt fiziskajai personai, kura Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā **vai, ievērojot likumā noteiktos izņēmumus**, ir atzīta par cietušo (turpmāk — cietušais), tiesības saņemt valsts kompensāciju par tīša noziedzīga nodarījuma rezultātā radīto morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām vai mantisko zaudējumu (turpmāk — kaitējums).”.

3.panta otrā daļa: „(2) Cietušajam ir tiesības uz valsts kompensāciju arī tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarītājs vai viņa līdzdalībnieks nav noskaidrots vai viņš saskaņā ar Krimināllikumu nav saucams pie kriminālatbildības. **Gadījumā, ja kriminālprocess netiek uzsākts, cietušais, iesniedzot valsts kompensācijas pieprasījumu, pievieno procesuāli pilnvarotās amatpersonas lēmumu par personas atzīšanu par cietušo.**”.

¹³² Autore piedāvā veikt grozījumus Direktīvas 2.pantā izsakot šādā redakcijā: „Kompensāciju maksā tās dalībvalsts kompetentā iestāde, kuras teritorijā izdarīts noziegums **vai kurā kompensācijas prasītājs pastāvīgi dzīvo.**”

¹³³ Autore izsaka priekšlikumu veikt grozījumus Direktīvā un papildināt tās 10.pantu par lēmuma paziņošanu ar 2.punktu šādā redakcijā: „**2. Ja pieņemts lēmums par kompensācijas pieteikumu par noziegumu, kas izdarīts dalībvalstī, kas nav dalībvalsts, kurā kompensācijas prasītājs pastāvīgi dzīvo, to nosūta arī tās dalībvalsts lēmējīestādei, kuras teritorijā noziedzīgs nodarījums noticis.**”

10. Kā alternatīvu risinājumu teritorialitātes principa paplašināšanai autore izsaka priekšlikumu izveidot Savienības kompensācijas fondu noziegumos cietušajiem, kas pārrobežu gadījumos segtu kompensācijas starpību, kas pastāv starp dalībvalsti, kurā noticis noziegums, un dalībvalsti, kurā cietušais pastāvīgi dzīvo.

11. Kompensācijas likumā ir ietverts atšķirīgs regulējums attiecībā par informācijas sniegšanu cietušajam, proti, informācijas sniegšana pirms lēmuma pieņemšanas cietušajam ir paredzēta tikai pārrobežu gadījumos, līdz ar ko Kompensācijas likuma regulējums ir pretējs diskriminācijas aizlieguma principam. Tāpēc autore piedāvā veikt grozījumus Kompensācijas likumā un noteikt, ka lēmējinstāde noteiktos gadījumos informē ikvienu cietušo, neskatoties uz tā pilsonību vai pastāvīgo dzīvesvietu, radot Kompensācijas likuma regulējuma atbilstību Direktīvas, LES un LESD noteikumiem, kā arī veicinot labas pārvaldības principa ievērošanu un stiprinot arī cietušā tiesību aizsardzību.¹³⁴

12. Kopumā kompensācijas institūta nostiprināšana cietušā tiesību aizsardzības attīstībā ir vērtējama atzinīgi, ņemot vērā, ka kompensācijas institūts no tā mērķu un pamatprincipu nostādnes līdz mūsdienām ir atzīts kā viens no būtiskākajiem cietušā tiesību aizsardzības instrumentiem ne tikai Savienības, bet arī starptautiskos tiesību aktos. Turpmākā kompensācijas institūta attīstībā un pilnveidē neatsverama loma ir katras dalībvalsts atbildībai nacionālā līmenī, īstenojot un ieviešot gan starptautiskus, gan Savienības mēroga normatīvos aktus.

¹³⁴ Autore izsaka priekšlikumu veikt grozījumus Kompensācijas likumā, papildinot 10.pantu ar jaunu pirmo prim daļu un izsakot 17.panta trešās daļas 1.punktu šādās redakcijās:

10.panta pirmā prim daļa: „(1^l) *Juridiskās palīdzības administrācija septiņu dienu laikā no pieprasījuma saņemšanas dienas sniedz cietušajam valsts kompensācijas pieprasījuma saņemšanas apstiprinājumu vai atteikumu pieņemt valsts kompensācijas pieprasījumu.*”

17.panta trešās daļas 1.punkts: „1) *šā likuma 10.panta pirmajā prim daļā norādīto informāciju;*”

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN JURIDISKIE AKTI

Literatūra

1. Borkoveca M. Procesuālie termiņi. Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013.;
2. Briede J., Pleps J. Procesuālie termiņi. Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs Dr.iur. J.Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013.;
3. Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu (92.panta trešais teikums). Latvijas Republikas Satversmes komentāri VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis; 2011.;
4. Cameron B.J. The New Zealand Criminal Compensation Act, 1963. The University of Toronto Law Journal Vol. 16, No. 1 (1965). Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/825103>;
5. Daugavvanags A., Kļimovičs N. Sākotnējā stāvokļa atjaunošana. Rīga: Izdevniecība Avots, 2008.;
6. Dupate K. Valsts kompensācija noziedzīgos nodarījumos cietušajiem. Žurnāls „Jurista vārds” 2007.gada 11.septembris Nr.37 (490). Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/162917-bvalsts-kompensacija-noziedzigos-nodarijumos-cietusajiem/>;
7. Dzenovska I., Judins A., Zavackis A., SPC „Providus”. Noziedzīgos nodarījumos cietušo vajadzību nodrošinājums: atbalsts viktimizācijas prevencijai Latvijā. Pētījuma kopsavilkums. 2013. Pieejams: [http://providus.lv/article/noziedzigos-nodarijumos-cietuso-vajadzibu-nodrosinajums-atbalsts-viktimizācijas-prevencijai-latvija-petijuma-kopsavilkums](http://providus.lv/article/noziedzigos-nodarijumos-cietuso-vajadzibu-nodrosinajums-atbalsts-viktimizācijas-prevencijai-latvija-petijuma-kopsavilkums;);
8. Editors. Compensation for Victims of Crime. The University of Chicago Law Review, 33(3), Spring, 1966. Pieejams: <http://doi.org/10.2307/1598747>;
9. Eiropas tiesiskās sadarbības tīkls. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_ec_lv.htm;
10. Koskinen P. Compensation from State Funds for Damage Caused by Crime. Stockholm Institute for scandinavian law, 1976. Pieejams: <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/20-5.pdf>;

11. Kronberga I., Dzenovska I., Litvins G., Sīle S. Mehānismi cietušo kompensācijai kriminālprocesā Eiropas savienībā. Rīga: 2013. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/7_Resursi/Petijumi/lv_ministrija_imateriali_petijums.pdf;
12. Levits E. Ģenerālklauzulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība. Žurnāls „Likums un Tiesības”, 2003. gada 8. jūlijs, nr.6;
13. Meļķis E. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: Rakstu krājums/ Dr.habil.iur., profesora E. Meļķiša zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003.;
14. Meļķis E. Tiesību normu iztulkošana. Rīga: Latvijas Universitāte, 2000.;
15. Mikainis Z. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998.;
16. Qian S. The China Legal Development Yearbook. State compensation for victims of crime. Volume 3. Beijing: Koninklijke Brill NV and Social Science Academic Press, 2009;
17. Raškevičs J. Angļu-latviešu vārdnīca. Rīga: apgāds „Jāņa Sēta”, 1997.;
18. Skrābane A. Franču-latviešu vārdnīca. Rīga: apgāds „Zvaigzne ABC”, 2002.;
19. Sniedzīte G. Dišlera biedrības tiesībpolitikas konference 2006. Žurnāls „Likums un Tiesības”, 12.2006., Nr.12 (88);
20. Weed F.J. Certainty of Justice: Reform in the Crime Victim Movement. New York: Aldine De Gruyter, 1995;

Normatīvie akti

21. Eiropas Padomes Eiropas Cilvēktiesību konvencija. Pieejams: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LAV.pdf;
22. European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Pieejama: <http://www.coe.int/lv/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680079751>
23. Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija (OV C 326/13, 26.10.2013., 13.lpp.). Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026lv.pdf;
24. Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija (OV C 326/47, 26.10.2013., 47.lpp.). Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026lv.pdf;
25. Eiropas Savienības pamattiesību harta (OV C 326/391, 26.10.2012., 391.lpp.). Pieejams: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.326.01.0391.01.LAV&toc=OJ:C:2012:326:TOC;

26. Padomes 2004.gada 29.aprīļa direktīva 2004/80/EK par kompensāciju noziegumos cietušajiem (OV L 261/15, 04.08.2004., 65.lpp.). Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/oj_l261_20040806_lv.pdf;
27. Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra direktīva Nr.2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI (OV L 315/57, 14.11.2012., 57.lpp.). Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>;
28. Eiropas Savienības Padomes 2001.gada 15.marta pamatlēmums Nr.2001/220/TI par cietušo statusu kriminālprocesā (OV L 82/1, 22.03.2001., 1.lpp.). Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN>;
29. Council of Europe Committee of Ministers Resolution (77) 27 On the Compensation of victims of crime (adopted by the Committee of Ministers on 28.09.1977.). Pieejams: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804f3e59>;
30. Commission of the European Communities 20.09.2001. Green paper Compensation to crime victims (COM(2001) 536 final). Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0536&from=EN>;
31. Commission of the European Communities 16.10.2002. Proposal for a Council directive on compensation to crime victims (2002/0274 (CSN)). Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM\(2002\)0562_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2002/0562/COM_COM(2002)0562_EN.pdf);
32. Eiropas Komisijas 2011.gada 18.maija paziņojums „Cietušo tiesību stiprināšana Eiropas savienībā” (COM (2011) 274 galīgā redakcija) Eiropas parlamentam, padomei, ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0274:FIN:lv:PDF>;
33. Latvijas Republikas Satversme. Pieejama: <http://likumi.lv/doc.php?id=57980>;
34. Administratīvā procesa likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=55567>;
35. Civillikums. Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 10.jūnijs, Nr.22; Latvijas Vēstnesis, 1937. 20.februāris, Nr.41. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418>;
36. Krimināllikums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966>;
37. Kriminālprocesa likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820>;

38. Likums „Par valsts kompensāciju cietušajiem”. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=136683>;
39. Likumprojekts „Par valsts kompensāciju cietušajiem”. Pieejams: http://www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP1502_0;
40. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par valsts kompensāciju cietušajiem””, kas Saeimā iesniegta 2007.gada 8.oktobrī, anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/6AFDFD40803194D6C225736E0039C076?OpenDocument>;
41. Likumprojekta „Grozījumi likumā „Par valsts kompensāciju cietušajiem””, kas Saeimā iesniegts 2008.gada 9.oktobrī, anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/0CCD8286EC4094FCC22574DD00497F1F?OpenDocument>
42. Likumprojekta „Grozījumi likumā „Par valsts kompensāciju cietušajiem””, kas Saeimā iesniegts 2009.gada 9.novembrī, anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/12BFCF3749EA2277C225766200349189?OpenDocument>;
43. Likumprojekta „Grozījumi likumā „Par valsts kompensāciju cietušajiem””, kas Saeimā iesniegts 2012.gada 28.septembrī, anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/E84E7920FF27DC2DC2257A87003AB03C?OpenDocument>;
44. Tieslietu ministrijas likumprojekta “Grozījumi likumā “Par valsts kompensāciju cietušajiem”” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/cits/likumprojekts-grozijumi-likuma-par-valsts-kompensaciju-cietusajiem-lidzdalibas-iespejas>;
45. Tieslietu ministrijas likumprojekts “Grozījumi likumā “Par valsts kompensāciju cietušajiem””. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/cits/likumprojekts-grozijumi-likuma-par-valsts-kompensaciju-cietusajiem-lidzdalibas-iespejas>;
46. New Zealand Criminal Injuries Compensation Act 1963. http://www.nzlii.org/nz/legis/hist_act/cica19631963n134348/;

Juridiskās prakses materiāli

47. Eiropas Padomes Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 64846/01 Moisejevs pret Latviju. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/ect-nolemumi/eiropas-cilvektiesibu-un-pamatbrivibu-aizsardzibas-konvencija/pec-pantiem/13pants-tiesibas-uz-efektivu-aizsardzibas-nodrosinajumu/13pants-8pants/>;

48. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1979.gada 20.februāra spriedums lietā: C-120/78 Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein (Cassis de Dijon). Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61978CJ0120&from=EN>;
49. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1987.gada 15.decembra spriedums lietā: C 325/85 Ireland v Commision. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=94219&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1488334>;
50. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 1989.gada 2.februāra spriedums: C-186/87 Cowan v Trésor public. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1457957715895&uri=CELEX:61987CJ0186>;
51. Eiropas savienības (bij. Kopienų) tiesa 1996.gada 15.februāra spriedums lietā: C-63/93 Duff and others v Minister of Agriculture and food, Ireland, an the attorney. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=98935&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=98297>;
52. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) tiesas 2008.gada 5.jūnija spriedums lietā: C-164/07 James Wood v Fonds de Garantie des Victimes des Actes de Terrorisme et d'Autres Infractions. Pieejams: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30d5d8a0f62c1b294ca1b2908f1f90d8df16.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuSc310?text=&docid=68485&pageIndex=0&doclang=LV&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=339226>;
53. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2014.gada 12.septembra spriedums lietā Nr.SKA - 451/2014. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/184652.pdf>;
54. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Tiesu prakse par morālā kaitējuma kompensāciju kriminālprocesā 2010/2011. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/pe tijumi/tiesu%20prakse%20moralais%20kaitejums_an.doc;
55. Administratīvās apgabaltiesas 2014.gada 17.decembra spriedums lietā Nr.A420592111. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi>;
56. Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 28.aprīlī spriedums lietā Nr.A420592111. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi>;
57. Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 5.jūnija spriedums lietā Nr.A420531711. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi>;
58. Bauskas rajona tiesas 2014.gada 25.marta spriedums lietā Nr.C10082712. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi>;

59. Daugavpils tiesas 2015.gada 11.februāra spriedums lietā Nr.C12151214. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi>;
60. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2014.gada 26.maija spriedums lietā Nr.C28304813. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi>;
61. Tukuma rajona tiesas 2015.gada 25.jūnija spriedums lietā Nr.C37103314. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi>.

Dokumentārā lapa

Maģistra darbs „Valsts kompensācijas cietušajiem institūta aktuālie problēmjaucājumi.”
izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Ilze Meilus-Lūse

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore Dr.iur. Jaurīte Briede _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Valststiesību zinātņu katedrā 2016.gada ____ .maijā.

Metodiķe: _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēde

_____. protokola Nr. _____.

Komisijas sekretāre: _____